

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI**

**İFA GÜÇSÜZLÜĞÜ
(TBK m. 98)**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Süleyman ALBAYRAK

KOCAELİ 2018

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI**

**İFA GÜÇSÜZLÜĞÜ
(TBK m. 98)**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Süleyman ALBAYRAK

**Danışman
Prof. Dr. Herdem BELEN**

KOCAELİ 2018

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI**

**İFA GÜÇSÜZLÜĞÜ
(TBK m. 98)**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Süleyman ALBAYRAK

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 14.11.2018 - 30

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Herdem BELEN

 (İmza)

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Sezer Çabri

 (İmza)

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ashı MAKARACI BAŞAK

 (İmza)

KOCAELİ 2018

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	iv
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İFA ve İFA GÜÇSÜZLÜĞÜ KAVRAMI

1. GENEL OLARAK.....	3
2. İFA KAVRAMI	3
2.1. Tanımı ve Hukuki Niteliği.....	3
2.2. Gereği Gibi İfa.....	6
2.2.1. İfanın Tarafları	6
2.2.2. İfanın Konusu.....	7
2.2.3. İfa Zamanı	8
2.2.4. İfa Yeri	10
3. İFA GÜÇSÜZLÜĞÜ KAVRAMI.....	11
3.1. Genel Olarak.....	11
3.2. Hukuki Temeli.....	12
3.3. Benzer Hukuki Kurumlarla Karşılaştırılması	13
3.3.1. Borçlu Temerrüdünden Farkı	13
3.3.2. İfa İmkânsızlığından Farkı	14
3.3.3. Aşırı İfa Güçlüğünden Farkı	15

İKİNCİ BÖLÜM

İFA GÜÇSÜZLÜĞÜNÜN ŞARTLARI

1. GENEL OLARAK.....	17
2. TAM İKİ TARAF BORÇ YÜKLEYEN BİR SÖZLEŞMENİN VARLIĞI.....	17
2.1. Genel Olarak.....	17
2.2. Borç Altına Giren Taraf Sayısına Göre Sözleşme Türleri Açısından İfa Güçsüzlüğünün Uygulanabilirliği.....	18
2.2.1. Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmeler.....	18
2.2.1.1. Kavram.....	18

2.2.1.2. Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerin Belirleyici Unsuru Olarak Sinallagma	20
2.2.1.2.1. Sinallagma İlişisini Açıklayan Teoriler.....	20
2.2.1.2.1.1. Şart Teorisi.....	20
2.2.1.2.1.2. Mübadele Amacı Teorisi	21
2.2.1.2.1.3. İşlem Temeli Teorisi	22
2.2.1.2.1.4. Sebep-Amaç Teorisi	22
2.2.1.2.2. Sinallagma İlişisinin Hukuki Görünümleri	23
2.2.1.2.3. Sinallagma ve Edimlerin Denkliği	24
2.2.2. Eksik İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmeler	28
2.2.3. Tek Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmeler	29
2.2.4. Çok Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmeler.....	31
3. ALACAĞI TEHLİKEYE DÜŞEN TARAFIN ÖNCE İFA ile YÜKÜMLÜ OLMASI	34
3.1. Genel Olarak.....	34
3.2. Aynı Anda İfa Kuralı	35
3.2.1. Önce İfa Yükümlülüğü Doğuran Haller.....	37
3.2.1.1. İfa Sırasının Kanunda Düzenlenmesi.....	37
3.2.1.2. İfa Sırasının Sözleşmeyle Belirlenmesi	38
3.2.1.3. İfa Sırasının Teamülden Kaynaklanması	38
3.2.1.4. İfa Sırasının İşin Niteliğinden Kaynaklanması	39
3.2.2. Önce İfa Yükümlülüğünü Kaldıran Haller.....	39
3.2.2.1. Öncelenmiş Borca Aykırılık.....	40
3.2.2.2. Sürekli ve Dönemsel Edimli Sözleşmeler.....	40
4. BORÇLUNUN İFADA GÜÇSÜZLÜĞE DÜŞMÜŞ OLMASI.....	41
4.1. Genel Olarak.....	41
4.2. İfa Güçsüzlüğü Halleri.....	42
4.2.1. İflas.....	42
4.2.1.1. Genel Olarak	42
4.2.1.2. İflasta Ödemezlik Def'inin Uygulanabilirliği	46
4.2.1.3. İflasta TBK m. 98'in Uygulanması.....	48
4.2.2. Haczin Sonuçsuz Kalması.....	51
4.2.3. Borca Batıklık	52
4.2.4. Konkordato Talebi.....	54

4.2.5. Diğer İfa Güçsüzlüğü Halleri	57
5. İFA GÜÇSÜZLÜĞÜNÜN SÜREKLİLİK ARZ ETMESİ.....	59
6. İFA GÜÇSÜZLÜĞÜNÜN SÖZLEŞMENİN KURULMASINDAN SONRA ORTAYA ÇIKMASI	60
7. İFA GÜÇSÜZLÜĞÜNÜN KARŞI TARAFIN ALACAĞINI TEHLİKEYE DÜŞÜRMEŞİ.....	63
8. ALACAĞI TEHLİKEYE DÜŞEN TARAFIN BORCUNU İFA ETMEMİŞ OLMASI	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İFA GÜÇSÜZLÜĞÜ HALİNDE SAHİP OLUNAN HUKUKİ İMKÂNLAR

1. GENEL OLARAK	67
2. İFADAN KAÇINMA HAKKI.....	68
2.1. Genel Olarak.....	68
2.2. Hakkın Hukuki Niteliği	68
2.3. Hakkın Kullanılması.....	70
2.3.1. Yargılama Dışında.....	71
2.3.2. Yargılama Aşamasında	72
2.4. İfadan Kaçınmanın Hükümleri	75
2.4.1. Temerrüde Etkisi	75
2.4.2. Zamanaşımına Etkisi	77
2.4.3. Takasa Etkisi	78
2.5. Hakkın Sona Ermesi	78
3. SÖZLEŞMEDEN DÖNME	80
3.1. Genel Olarak	80
3.2. Önşart Olarak Güvence Talebi	82
3.3. Hakkın Kullanılması.....	84
3.4. Dönmenin Hükümleri	86
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	91

ÖZET

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde ifa güçsüzlüğü halinde, alacağı tehlikeye düşen tarafı korumak amacıyla TBK m. 98 hükmü getirilmiştir. Hüküm önce ifa yükümlüsü bakımından önem arz eder. Çalışmamızın amacı anılan hükmü açıklamaktır. Bu kapsamda birinci bölümde ifa güçsüzlüğü kavramı açıklanmıştır. Hükmün temelini sinallagma ilişkisine dayandığı sonucuna ulaşılmıştır. İkinci bölümde ifa güçsüzlüğünün şartları incelenmiştir. Kural olarak hükmün tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler dışında uygulama alanının olmadığı tespit edilmiştir. İfa güçsüzlüğü hallerinin sınırlı sayıda olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Üçüncü Bölümde ifa güçsüzlüğü halinde sahip olunan hukuki imkânlar incelenmiş; ifadan kaçınmanın bir def'i olduğu belirtilmiştir. Bu haktan yararlanılabilmesi için mutlaka ileri sürülmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Geçerli ifanın dönme hakkıyla geri istenemeyeceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşme, İfa, İfa Güçsüzlüğü, İfadan Kaçınma Hakkı, Dönme Hakkı

ABSTRACT

In order to protect the side of the danger that would take in case of insolvency in the bilateral contracts, Article 98 of Turkish Code of Obligations (TBK) is set. The provision is important in terms of party who obliged to perform in advance. Our study aims to explain the provision. In this context, in the first chapter, the conceptual framework of insolvency is explained. It is concluded that the foundation of the provision is based on the relationship of sinallagma. In the second chapter, the conditions of insolvency are examined. As a rule, it has been determined that the provision does not have any application area other than bilateral contracts. It is concluded that there are not a limited number of cases of insolvency. In the third part, the legal possibilities are examined in case of insolvency. The right to withhold performance is a exceptio. It is concluded that this right must be put forward in order to benefit from this right. It was concluded that the current performances cannot be recalled with the right to revocation.

Key Words: Bilateral Contracts, Performance, Insolvency, Right to Withold Performance, Right to Revocation

KISALTMALAR

Art.	Artikel
Aufl.	Auflage
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk
AÜSBFD	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
BankK	5411 sayılı Bankacılık Kanunu
BATİDER	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BGE	Bundesgerichtsentscheid
BK	Berner Kommentar
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CO	Code des Obligations
Çev.	Çeviren Dergisi
dn.	Dipnot
eMK	743 sayılı Türk Kanunu Medenîsi Fakültesi Dergisi Fakültesi Mecmuası
HD.	Hukuk Dairesi
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HMK	6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri
İİK	2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu
İşK	4857 sayılı İş Kanunu
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Kanunu
m.	Madde
MK	4721 sayılı Türk Medeni Kanun
n.	Paragraf Numarası
no	numara
OR	Obligationsrecht

RG

Resmi Gazete

s.

Sayfa

S.

Sayı

T.

Tarih

TAAD

Türkiye Adalet Akademisi Dergisi

TBK

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu

TTK

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu

vd.

ve devamı

Y.

Yıl

YKD

Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

Toplumsal yapı ve ilişkiler ağı üzerinde ekonomik mülhazaların büyük rolü bulunmaktadır. Hukuk da bu düşüncelerden bağımsız değildir. Bu sebeple kişinin mali durumundaki bozulmanın, onun hukuki statüsüne ve ilişkilerine etkisi doğaldır. Gerçekten de savurganlık, malvarlığının kötü yönetilmesi gibi ekonomik sonuçları olan sebepler kişinin fiil ehliyetinin kısıtlanmasına dahi yol açabilmektedir. Ayrıca kişinin mali durumunun bozulması onunla hukuki ilişki içinde olanlar bakımından da ekonomik risk oluşturabilmektedir. Kanun koyucu da bu riski ortadan kaldırmayı/azaltmayı amaçlamıştır. Böylece mali durumu bozulan kişiyle hukuki bağı olanları koruyacak düzenlemelere gidilmiştir. Henüz muaccel olmamış alacağın takas edilebilir hale gelmesi (TBK m. 142), güvence verme yükümü (MK m. 888), hukuki ilişkinin sona erdirilmesi (TBK m. 43, 513) ya da eşler arasındaki mal rejiminin değişmesi (MK. m. 209) bu düzenlemelere örnektir¹.

Kişinin mali durumunun bozulmasının önemli sonuçlarından biri, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde gündeme gelir. Bu durum borcun ifasının tehlikeye girmesiyle görünürlük kazanır. Mali durumu sebebiyle borcunu ifa edemeyecek taraf önce ifayla yükümlü ise karşı taraf bakımından bir risk doğmaz. Zira önce ifa yükümlüsü borcunu ifa etmeden ifa sırası karşı tarafa gelmez. İfa sırası sonra gelen tarafın mali durumunun bozulması olasılığı için aynı şey söylenemeyecektir. Çünkü önce ifa yükümlüsü, borcunu ifa etmek zorundayken alacağını elde edememe riskiyle karşı karşıyadır. Başka deyişle önce ifa yükümlüsünün alacağını elde etmesi tehlikeye girecektir. Bu tehlikeyi önlemek isteyen kanun koyucu TBK m. 98'de önce ifa yükümlüsünün, karşı tarafın ifa güçsüzlüğü halinde sahip olacağı hakları düzenlemiştir.

İşte biz çalışmamızı TBK m. 98 hükmüne hasredeceğiz. Bu konu hakkında doktrinde fazla müstakil çalışma bulunmamaktadır. Belki de bunun bir yansıması olarak kurumun pek uygulaması bulunmamakta, haliyle konu hakkında fazla içtihadı

---

¹ Serozan, Rona, Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt. 3, İfa-İfa Engelleri- Haksız Zenginleşme, 7. Baskı, İstanbul, 2016, s. 73.

rastlanmamaktadır. Ancak biz günden güne değişen ve karmaşıklışan ticari hayat içerisinde genel nitelikteki bu kurumun muhtemel hak kayıplarını önlemede rol oynayabileceği kanısındaız.

Çalışmamızın ilk bölümünde ifa güçsüzlüğü kavramının anlaşılması bakımından önem arz eden ifa kavramı açıklanacak, daha sonra ifa güçsüzlüğü kavramı değerlendirilecektir. İkinci blmde hükmün uygulanabilmesi için gerekli şartlar, son blmde ise ifa güçsüzlüğü halinde alacağı tehlikede olan tarafa tanınan hukuki imkânlar üzerinde durulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İFA ve İFA GÜÇSÜZLÜĞÜ KAVRAMI

1. GENEL OLARAK

Türk Borçlar Kanunu m. 98'in konusu, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde taraflardan birinin ifada güçsüzlüğüne düşmesi halinde, karşı tarafın sahip olacağı hukuki imkânlardır. Anlaşılacağı gibi hükmün etrafında şekillendiği kavram "ifa güçsüzlüğü"dür. Bu tamlamaya anlamını veren "güçsüzlük" kelimesinin sözlük anlamı dikkate alındığında, kavramın ifayı gerçekleştirme kuvvetinden yoksun olmayı anlattığı söylenebilir². Dolayısıyla ifa güçsüzlüğünün olduğu yerde gereği gibi ifadan söz edilemez. Bu durum gereği gibi ifanın unsurlarında bir eksiklik olarak ortaya çıkacaktır.

O halde kavramın anlamını ortaya koymada ilk önce gereği gibi ifa kavramı kısaca açıklanmalıdır. Bu yüzden ifanın tanımını, hukuki niteliğini ve edime uygun ifanın unsurlarını incelemek fayda sağlayacaktır. İfa kavramı irdelendikten sonra ifa güçsüzlüğü kavramına geçilecek, sırasıyla ifa güçsüzlüğü, hukuki temeli ve benzer kurumlardan farkları açıklanacaktır.

2. İFA KAVRAMI

2.1. Tanımı ve Hukuki Niteliği

Geçerli bir borç ilişkisinin en önemli sonucu, tarafların bu hukuki ilişkiye uygun davranma zorunluluğudur. Taraflardan borçlu, uygun davranma zorunluluğunun gereğini taahhüt edimi ifa ederek yerine getirir. İfa, borç ilişkisinin dolayısıyla borçlar hukukunun temel kavramlarından biri olmasına rağmen kanunda tanımlanmış değildir.

---

² Güçsüzlük, güçsüz olma hali, iktidarsızlık, aciz, kuvvetsizlik olarak tanımlanmaktadır. (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5bcf3e4a5943f0.34302169) (Çevrimiçi: 23.10.2018).

İfa kavramı doktrinde farklı şekillerde tanımlanmıştır³. Katıldığımız tanım uyarınca ifa, bir borç ilişkisinde taahhüt edilen ve içeriğini verme, yapma, yapmama şeklindeki davranışların teşkil ettiği edimin borca uygun şekilde yerine getirilmesidir⁴. İfanın amacı alacaklıyı tatmin etmek ve borçluyu borçtan kurtarmaktadır⁵.

Borçlunun salt edime uygun bir fiilinin borcun ifası için yeterli olup olmadığı tartışmalıdır. Konunun özünü borçlanılmış edim yerine getirilirken bir ifa anlaşmasına ihtiyaç olup olmadığı oluşturmaktadır⁶. Bu ifanın hukuki niteliği hakkında kabul edilecek görüşe göre sorunun çözümü farklılık gösterebilecektir. İfanın hukuki niteliği hakkında üç temel görüş bulunmaktadır. Görüşlere kısaca değinmek konumuz bakımından önem taşımaktadır.

Bunlardan ilki olan genel sözleşme görüşüne göre ifa için borçlunun öneride bulunması, alacaklının da kabul etmesi gerekir. Başka bir deyişle görüş bakımından

---

³ Bu tanımlar için bkz. Oser, Hugo/Schönenberger, Wilhelm, Borçlar Hukuku, (çev. Seçkin, Recai), İkinci Kısım, Madde. 41-109 (TBK m. 41-108), Ankara, 1950, s. 592; Becker, Herman, İsviçre Medeni Kanunu Şerhi, VI. Cilt, Borçlar Kanunu, Fasikül III, İsviçre BK. 64/103-Türk BK. 63/102, (Çev. Osman Tolun), Ankara, 1969, s. 403; Funk, Fritz, Borçlar Kanunu Şerhi I, Umumi Hükümler, (Çev. Hıfzı Veldet/Cemal Hakkı Selek), İstanbul, 1938, s. 116; von Tuhr, Andreas: Borçlar Hukukunun Umumi Kısım, Cilt 1-2, (Çev. Cevat Edege), Ankara, 1983, s. 457; Tekinay, Selahattin Sulhi/Akman, Sermet/Burcuoğlu, Haluk/Altop, Atilla, Tekinay Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 7. Baskı, İstanbul 1993, s. 758; Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, Cilt II, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul, 1977, s. 3; Saymen, Ferit H., Borçlar Hukuku Dersleri, Cilt I, Umumi Hükümler, İstanbul, 1950, s. 410; Tunçomağ, Kenan, Türk Borçlar Hukuku, Cilt I, Genel Hükümler, Üzerinde Çalışılmış ve Geliştirilmiş Altıncı Bası, İstanbul, 1976, s. 663; Eren, Fikret, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 21. Baskı, Ankara, 2017, s. 928; Reisoğlu, Safa, Türk Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 24. Bası, İstanbul, 2013, s. 290; Oğuzman, Kemal/Öz, Turgut, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, Cilt I, Gözden Geçirilmiş 15. Bası, İstanbul, 2017, n. 783; Kılıçoğlu, Ahmet, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 19. Bası, Ankara, 2015, s. 552; Hatemi, Hüseyin/Gökyayla, Emre, Borçlar Hukuku, Genel Bölüm, 3. Bası, İstanbul, 2015, s. 211; Tercier, Pierre/Pichonnaz, Pascal/Develioğlu, H. Murat, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, İstanbul, 2016, s. 291; Ayan, Mehmet, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 7. Baskı, Ankara, 2016, s. 359; Nomer, Haluk N., Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş, Genişletilmiş 15. Bası, İstanbul, 2017, s. 293; Antalya, Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt III, İstanbul, 2017, s. 2; Belen, Herdem, 6098 Sayılı Borçlar Kanunu Genel Hükümler (Kısa Şerh), İstanbul, 2014, s. 159; Serozan, İfa Engelleri, s. 7.

⁴ İpek, Eyüp, Edime Uygun İfa Kuralı ve Bu Kuralın İhlaline Bağlanan Hukuki Sonuçlar, İstanbul, 2016, s. 94.

⁵ von Tuhr, s. 457; İpek, s. 94. Roma hukukunda ifa karşılığında kullanılan terim “solutio” idi. Solutio bir şeyin yerine getirilmesi suretiyle borçlunun kendisini alacaklıya bağlayan bağdan kurtulması demektir. Borç ilişkisini borçluyu alacaklıya bağlayan bir zincire benzeten Romalılar bu bağın solutio ile çözüldüğünü düşünmekteydiler. (Akıncı, Şahin, 818 Sayılı BK ve 6098 Sayılı TBK ile Mukayeseli Roma Borçlar Hukuku, 8. Baskı, Konya, 2018, s. 58; Erdoğan, Belgin, Roma Borçlar Hukuku Dersleri, İstanbul, 2012, s. 155; Tahiroğlu, Bülent, Roma Borçlar Hukuku, İstanbul, 2010, s. 87).

⁶ İnceoğlu, M. Murat, “İfanın Hukuki Niteliği ve Borçlunun Edime Uygun Eyleminin İfa Teşkil Edip Etmeyeceği Sorunu”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 4, C. 54; Y. 2005; s. 149.

yalnızca maddi fiilin tamamlanması yetmez; ayrıca maddi fiilin ifa amacıyla yapıldığı konusunda bir anlaşmaya ihtiyaç vardır⁷.

İkinci görüş borcun ifasının bir maddi fiil olduğunu savunmaktadır. Maddi fiil görüşü uyarınca borçlanılan edime uygun tavır ve hareketlerin yerine getirilmesi ifa için yeterlidir. Borçlunun edime uygun davranışı işin tabiatı gereği ifa amacıyla yapıldığı için tarafların ayrıca ifa sebebi üzerinde anlaşmaları aranmayacaktır⁸.

Türk Hukukunda çoğunluk tarafından kabul edilen sınırlı sözleşme görüşü üçüncü görüşü oluşturmaktadır. Görüşe göre borcun konusu olan edime göre bir ayırım yapılmalıdır⁹. Eğer borç, alacaklı ile borçlu arasında özel bir hukuki işlemi konu alıyorsa hukuki işlemin kurulmasıyla ifa gerçekleşir. Borcun konusu yalnızca bir maddi fiilin gerçekleştirilmesi ise ifa kastıyla hareket etmeye ihtiyaç yoktur. Aynı şekilde ifa için bir anlaşma da gerekmez. Salt maddi fiilin gerçekleştirilmesi yeterlidir. Örneğin, hizmet sözleşmesinde işçi, ifa kastı olmaksızın işi yerine getirirse bile ifa geçerlidir. Buna karşın taşınır mülkiyetinin devrinde zilyetliğin devrinin yanı sıra aynı sözleşme bulunmalıdır¹⁰.

Üçüncü görüş çerçevesinde, ifanın konusu maddi fiil ise borçlunun hukuki işlem ehliyeti aranmayacaktır. Yine maddi fiilden oluşan ifada borçlunun tasarruf yetkisine sahip olması da gerekmez. Buna karşın ifa için bir hukuki işlemin lazım geldiği hallerde borçlunun hukuki işlem ehliyetinin, tasarruf yetkisinin ve ifa kastının varlığı aranacaktır¹¹.

Bazı borçlar açısından salt edimin gerçekleştirilmesi ifa için yeterlidir. Örneğin, vekalet sözleşmesinde ifa edim fiilinin gerçekleştirilmesiyle tamamlanır. Bazı borçlarda ise yerine getirilen edimin belli bir sonucu ortaya çıkarması gerekir.

---

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 759; İpek 98 vd.; Eren, s. 930-931; Antalya, s. 7-8; İnce, s. 150; Tunçomağ, s. 665.

⁸ Feyzioğlu, C. II, s. 9; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 760; İnceoğlu, s. 181-182.

⁹ Oğuzman/Öz, C. I, n. 802; Eren, s. 933; Tunçomağ, s. 664; Nomer, s. 293.

¹⁰ İnceoğlu, s. 155-156; Antalya, s. 9; İpek, s. 105; Eren, s. 933; Reisoğlu, s. 290-291.

¹¹ Eren, s. 933-934; İpek, s. 104-105; Antalya, s. 10-11.

Örneğin, eser sözleşmesinde ifa ancak edim sonucunun yerine getirilmesi ile gerçekleşecektir¹².

İfa, borcu sona erdiren bir olay olduğu için def'i değil itiraz teşkil eder¹³. Bu sebeple hakim ifanın varlığını doğrudan göz önüne alır¹⁴.

Alacaklının tatmin edilerek borcun sona ermesi ve borçlunun borçtan kurtulması borcun gereği gibi ifa edilmesine bağlıdır. Gereği gibi ifa, borçlanılan edimin, ifanın unsurlarına uygun olarak yerine getirilmesiyle olur. Başka bir deyişle ifa taraflarına, yer ve zamanına, miktar ve niteliğine uygun olarak eksiksiz bir şekilde yerine getirilmelidir¹⁵. Bu sebeple ifanın unsurları üzerinde durulması gerekir.

2.2. Gereği Gibi İfa

2.2.1. İfanın Tarafları

İfanın alacaklı ve borçlu olmak üzere iki tarafı vardır. Borçlu ifayı yapacak, alacaklı ise ifanın yapılacağı taraftır. Gereği gibi ifadan söz edilebilmesi için ifanın kural olarak hukuki ilişkinin tarafları arasında yapılması gerekir¹⁶.

İfayı yerine getirme yükümlülüğü kural olarak borçludur. Fakat borcun bizzat ifasında alacaklının bir menfaati yoksa borçlunun şahsen ifası gerekmez (TBK m. 83). Verme borçları açısından durum böyledir. Buna karşın kişisel nitelik taşıyan ve güven unsurunun ön planda olduğu hizmet, vekalet, eser sözleşmelerinden doğan borçlar kural olarak borçlu tarafından ifa edilmelidir (TBK m. 395, 471, 506)¹⁷. Örneğin bir

¹² Serozan, İfa Engelleri, s. 11; Eren, s. 928; İpek, s. 95.

¹³ Dural, Mustafa/Sarı, Suat, Türk Özel Hukuku, Cilt I, Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri, 11. Baskı, İstanbul, 2016, s. 265; Eren, s. 928

¹⁴ Oğuzman, M. Kemal/Barlas, Nami, Medeni Hukuk, 24. Bası, İstanbul, 2018, n. 1007; Antalya, O. Gökhan/ Topuz, Murat, Medeni Hukuk, İstanbul, 2016, s. 424; Serozan, Rona, Medeni Hukuk, 7. Bası, 2017, s. 295; Dural/Sarı, s. 265.

¹⁵ Eren, s. 928; Belen, Kısa Şerh s. 159; İpek, s. 95-96.

¹⁶ Belen, Kısa Şerh, s. 159. Bazı hallerde ifa alacaklıdan başkasına yapılabilmektedir. Örneğin, iflasın açılmasından sonra müflis hiçbir ödeme kabul edemez. Borçlunun geçerli bir ifada bulunabilmesi için iflas masasına ödemede bulunması gerekir (İİK m. 192).

¹⁷ Oğuzman/Öz, C. I, n. 790-792; Tercier/Pichonnaz/Develioğlu, s. 327-328; Ayan, s. 361-362; Reisoğlu, s. 293; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 767; Eren, s. 947.

heykeltıraş borçlandığı büstün yapılmasını üçüncü bir kişiye bırakamaz. Sözleşmeden doğan borcunu bizzat yerine getirmelidir.

Türk Borçlar Kanunu m. 83 emredici değildir. Dolayısıyla taraflar ifanın kısmen veya tamamen üçüncü bir kişi tarafından yapılacağını kararlaştırılabilir¹⁸.

Borcun ifa edilmiş sayılması ve borçlunun borçtan kurtulması için kural olarak ifanın alacaklıya yapılması gerekir. Borçlu alacaklının ifayı kabul yetkisine sahip temsilcisine de borcu ifa edebilir; bu halde de borç sona erer. İfayı kabul yetkisi vesayette olduğu gibi kanundan veya temsil yetkisi veren bir hukuki işlemde doğabilir¹⁹. Kanundan doğan temsil kural olarak ifayı kabul yetkisini de kapsar²⁰. Ancak iradi temsilde alacağı kabul yetkisinin özel olarak belirtilmesi zorunludur (TBK m. 504/III)²¹.

2.2.2. İfanın Konusu

İfanın konusu edimdir. Edim ise bir şeyi vermek (dare), yapmak (facere) veya yapmamak (non-facere) şeklinde ortaya çıkabilir. Verme edimi, satış, mal değişimi (trampa), bağışlama gibi sözleşmelerde söz konusudur. Yapma edimi daha ziyade hizmet, eser, vekalet gibi sözleşmelerde görülür. Yapmama edimine ise rekabet yasağı sözleşmeleri örnek verilebilir²².

Hangi edim türü olursa olsun borcun sona ermesi için borçlanılan edimin ifası gerekir. Başka deyişle ifa borçlanılan edime uygun olmalıdır²³. Kural bu olmakla birlikte borçlu istisnai hallerde borçlandığı edimden başka bir şeyi ifa ederek de

¹⁸ Reisoğlu, s. 293; Oğuzman/Öz, C. I, n. 789; Ayan, s. 361; Eren, s. 947; Feyzioğlu, C. II, s. 70; Belen, Kısa Şerh, s. 162.

¹⁹ Ayan, s. 362; Reisoğlu, s. 295-296; Oğuzman/Öz, C. I, n. 850

²⁰ Ancak çocuğun serbest malları bakımından kanuni temsilci temsil yetkisini kaybedeceğinden bu mallarla ilgili hukuki işlemlerden doğan alacakların ifasını kabule de yetkili olmayacaktır. Serbest mallar hakkında bkz. Albayrak, Süleyman, Çocuğun Serbest Malları, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 2, 2018, s. 443-471.

²¹ Ayan, s. 362. Borçlu borcunu alacaklı veya onun yetkili temsilcisine ifa etmekle borcundan kurtulmakla birlikte kanun bazen borcun üçüncü bir şahsa ifa edilmesi zorunluluğu getirmiş olabilir (Reisoğlu, s. 296), bkz. MK m. 198.

²² Eren, s. 102-103; Oğuzman/Öz, C.I, n. 23.

²³ Reisoğlu, s. 296; Oğuzman/Öz, C. I, n. 860; Eren, s. 937; Kılıçoğlu, s. 607.

borçtan kurtulabilir. İfa ikameleri denilen bu istisnalar, ifa yerine edim, ifa uğruna edim ve seçimlik yetkidir²⁴.

İfa yerine edim, borçlunun alacaklıya edimin konusunu oluşturan şeyden başka bir şey vermeyi teklif etmesi ve alacaklının da bu teklifi kabul etmesidir. Teklif edilenin borçlanılan edime uygun olması gerekmez. Burada edim ifa aşamasında değişmektedir²⁵. Bu halde borçlunun önerdiği edimi ifasıyla borç sona erer²⁶. Örneğin, otomobil borcunun bir motosiklet verilerek ifa edilmesi ifa yerine edim teşkil eder.

İfa uğruna edimde borçlu alacaklıya paraya çevirip alacağını karşılaması amacıyla borçlandığı edimden başka bir şeyi verir. Şeyin verilmesi ile borç sona ermez. Verilen şey paraya çevrilip alacak tahsil edildiğinde borç sona erer. Elde edilen para, alacağın tamamını karşılamazsa, borç alacak karşılandığı oranda sona erecektir. Şey paraya çevrildiğinde elde edilen meblağ alacaktan fazla ise, alacaklı bu miktarı borçluya ödemekle yükümlüdür²⁷.

Seçimlik yetkide ise borçluya, asıl edimin yerine geçmek üzere yedek bir edimi sunma yetkisi tanınmıştır. Borçlu dilerse asıl edimi dilerse yedek edimi ifa ederek borcundan kurtulacaktır. Ancak imkânsızlık açısından önemli olan asıl edimdir. Asıl edimin imkânsızlaşması durumunda borç sona erer. Yedek edimin ifası talep edilemez²⁸. Örneğin, A'nın B'ye olan (aynen ödeme kaydı içermeyen) 500 dolar borcunu isterse dolar olarak, isterse Türk lirası olarak ödeyebilmesi seçimlik yetkidir (TBK m. 99/II).

2.2.3. İfa Zamanı

İfa zamanı, alacaklı yönünden edimin ifasının istenebileceği, borçlu yönünden ise edimin alacaklıya sunulabileceği zamanı ifade eder²⁹. Alacaklının borcu talep

---

²⁴ Eren, s. 939; Antalya, Borçlar Hukuku, s. 76.

²⁵ Belen, Kısa Şerh, s. 165.

²⁶ Ayan, s. 363; Oğuzman/Öz, C. I, n. 861; Eren, s. 939; Reisoğlu, s. 297; Belen, Kısa Şerh, s. 165.

²⁷ Reisoğlu, s. 297; Eren, s. 940-941; Antalya, s. 78; Ayan, s. 363-364.

²⁸ Antalya, s. 77; Eren, s. 939; Nomer, s. 305.

²⁹ Reisoğlu, s. 326; Eren, s. 969; Antalya, s. 43; Ayan, s. 374; Oğuzman/Öz, C. I, n. 994.

edebileceği zamana borcun muaccel hale gelmesi denir³⁰. Borcun borçlu tarafından ifa edilebileceği zaman dilimine ise borcun ifa edilebilirliği denmektedir³¹. Genellikle alacağın muaccel olması ile alacaklıya sunulabileceği zaman aynıdır³².

Borçlu dilerse borcunu zamanından önce de ifa edebilir. Bu halde ifayı reddeden alacaklı mütemerrit duruma düşer. Ancak bu her durumda mümkün değildir. Sözleşmenin hükümlerinden, niteliğinden veya durumun gereğinden aksi anlaşılıyorsa erken ifa yapılamaz (TBK m. 96).

Vade, borcun ifa edileceği zaman birimidir. Bir borcun vade bağlı olması tarafların anlaşması, işin mahiyeti veya kanun hükmü gereği olabilir³³. Dolayısıyla prensip borcun vadeye bağlı olmamasıdır³⁴. Nitekim taraflarca kararlaştırılmadıkça veya hukuki ilişkinin özelliğinden anlaşılmadıkça her borcun doğumu anında muaccel olacağı hükme bağlanmıştır (TBK m. 90). Hükümdeki “doğumu anında” ifadesinin anlamı, borçlunun edimi yerine getirmesi için dürüstlük kuralına göre yeterli olan süre göz önüne alınarak belirlenmelidir³⁵.

Eğer bir borç vadeye bağlanmış ise alacaklı alacağını ancak vade tarihinde talep edebilir. Vade önceden açıkça bilinen bir tarih olabileceği gibi bir hesaplama ile bulunabilecek bir tarih de olabilir. Vadenin bir hesap ile bulunacağı durumlarda, hesabın nasıl yapılacağı, tarafların kullandıkları ifadelerin ne anlama geleceği TBK m. 91-93’deki yedek hukuk kurallarına göre belirlenecektir³⁶.

---

³⁰ Bilgin Yüce, Melek, İfa Zamanı (m. 90-96), İstanbul Şerhi Türk Borçlar Kanunu, Genel Hükümler, C. I, İstanbul, 2018, n. 6; Oğuzman/Öz, C. I, n. 994; Eren, s. 969; Reisoğlu, s. 326; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 800.

³¹ Reisoğlu, s. 326; Eren, s. 969; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 800.

³² Eren, s. 970; Ayan, s. 375; Serozan, İfa Engelleri, s. 60.

³³ Belen, Kısa şerh 187; Eren, s. 971; Kılıçoğlu, s. 565-568; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1005.

³⁴ Oğuzman/Öz, C. I, n. 1003; Reisoğlu, s. 326.

³⁵ Eren, s. 971; Reisoğlu, s. 326; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1004.

³⁶ Oğuzman/Öz, C. I, n. 1016; Eren, s. 976; Reisoğlu, s. 327; Ayan, s. 376.

2.2.4. İfa Yeri

İfa yeri, borçlunun edimini yerine getirmek zorunda olduğu mahaldir³⁷. Gereği gibi ifa için borç, yerinde ifa edilmelidir. Alacaklı, ifa yeri dışında sunulan edimi kabul zorunda değildir. Bu tür ifayı reddedebilecektir. Buna karşın alacaklı yerinde yapılan ifa teklifini kabul etmezse mütemerrit duruma düşer³⁸.

İfa yeri kural olarak taraflarca belirlenir. Fakat taraflar açık veya örtülü olarak ifa yerini kararlaştırmamış olabilir. Bu durumda ifa yeri yedek bir hukuk kuralı olan TBK m. 89'a göre belirlenir³⁹. Hükümde ifa yeri para borcu, parça borcu ve diğer borçlar bakımından farklı şekilde düzenlenmiştir.

Para borçları, alacaklının ödeme zamanındaki yerleşim yerinde ifa edilir (TBK m. 89/I, b.1). Dolayısıyla para borçları götürülecek borçlardandır. Kanun para borçlarında alacaklının borcun doğumu anındaki değil, ifa anındaki yerleşim yerini esas almıştır. Buna göre alacaklı borcun doğumundan sonra yerleşim yerini değiştirmişse, borçlunun parayı yeni yerleşim yerinde ödemesi gerekir⁴⁰.

Parça borçları sözleşmenin kurulduğu sırada borç konusunun bulunduğu yerde ifa edilir (TBK m. 89/I, b.2). Ancak kuralın uygulanabilmesi için tarafların şeyin borçlunun yerleşim yerinden başka bir yerde olduğunu bilmeleri gerekir⁴¹.

Para ve parça borcu dışındaki borçların ifa yeri ise doğumları sırasındaki borçlunun yerleşim yeridir (TBK m. 89/I, b.3). Bu nedenle bu borçlar aranılacak borç niteliğindedir⁴².

³⁷ Eren, s. 960; Antalya, s. 29; Serozan, İfa Engelleri, s. 40;

³⁸ Reisoğlu, s. 324; Oğuzman/Öz, n. 1029-1030; Eren, s. 961; Kılıçoğlu, s. 553.

³⁹ Oğuzman/Öz, n. 1033-1035; Ayan, s. 372.

⁴⁰ Eren, s. 965; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 809.

⁴¹ von Tuhr, s. 42-43; Eren, s. 966; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 811; Ayan, s. 373; Reisoğlu, s. 325; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1039.

⁴² Belen, Kısa Şerh, s. 183; Eren, s. 967; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1044.

3. İFA GÜÇSÜZLÜĞÜ KAVRAMI

3.1. Genel Olarak

İfa güçsüzlüğünün (hüküm) şartlarını ve sonuçlarını m. 98 hükümü düzenlemektedir. Hüküm, 818 sayılı Borçlar Kanununun (eBK) 82. maddesinin günümüz Türkçesiyle yeniden ifade edilmiş halidir⁴³. Düzenleme şu şekildedir: “Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmede, taraflardan birinin borcunu ifada güçsüzlüğe düşmesi ve özellikle iflas etmesi ya da hakkındaki haciz işleminin sonuçsuz kalması sebebiyle diğer tarafın hakkı tehlikeye düşerse bu taraf, karşı edimin ifası güvence altına alınıncaya kadar kendi ediminin ifasından kaçınabilir. Hakkı tehlikeye düşen taraf, ayrıca uygun bir sürede istediği güvence verilmezse sözleşmeden dönebilir.”

Hüküm, tam iki tarafa borç yükleyen (karşılıklı) sözleşmelerde, ifa sırası sonra gelen tarafın ifa güçsüzlüğüne düşmesi halinde önce ifa yükümlüsünün sahip olduğu hakları düzenlemektedir. Önce ifa yükümlüsüne ifadan kaçınma ve dönme hakkı tanıyan bu maddenin başlığı ifa güçsüzlüğüdür. “İfa güçsüzlüğü” aynı zamanda normun etrafında şekillendiği kavramdır. Kavram, eBK m. 82’deki “aciz” ifadesinin karşılığı olarak kullanılmıştır⁴⁴. Nitekim eski kanun döneminde ifadan kaçınma hakkı için “aciz def’i” tabiri de kullanılmaktaydı⁴⁵.

İfa güçsüzlüğü, borçlunun mali durumunun borçlarını ifa edemeyecek kadar kötüleşmesi anlamındaki aciz kavramının yerine kullanılmış olmakla birlikte, daha geniş bir anlam taşıdığı intibasını uyandırmaktadır. Gerçekten sözleşenler borçlarının ifasında mali durumlarının bozulması dışındaki sebeplerle de güçsüzlüğe düşebilirler.

---

⁴³ bkz, Türk Borçlar Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/499, Dönem: 23, Yasama Yılı: 3, sayısı: 321). BK m. 82: “Mütekabil taahhütleri muhtevi olan bir akitte akitlerden birinin borcunu edadan aciz olması ve bilhassa iflas veya aleyhindeki haczin neticesiz kalması sebebi ile diğer tarafın hakkı tehlikeye düşerse, bu taraf, lehindeki borcun ifası temin edilinceye kadar kendisine terettüp eden borcun ifasından imtina ve talebi üzerine bu teminat münasip bir müddet içinde verilmediği surette akti feshedebilir.”

⁴⁴ eBK m. 82’nin başlığı “Borç ödemekten aciz halinde bir tarafın fesih hakkı” idi. Ancak ödeme, yalnızca para borçlarının ifasını anlatan kavram olduğundan, madde metnindeki “borcunu edadan aciz” ifadesi karşısında hüküm amacını ortaya koymakta yetersiz kalıyordu.

⁴⁵ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 833. Serozan, aciz def’i tabirini hala kullanmaktadır, bkz. Serozan, İfa Engelleri, s. 73.

Bu yüzden hükümden bağımsız olarak ifa güçsüzlüğü kavramının borçlunun borcunu kasten ifa etmediği durumlar dışındaki tüm ifa etmeme hallerini kapsadığı söylenebilecektir. TBK’de ifa güçsüzlüğü mali durumdaki yetersizlik yüzünden borcun ifa edilemediği halleri kapsamaktadır⁴⁶. Bu anlamda ifa güçsüzlüğü öncelenmiş bir borca aykırılık hali oluşturmaktadır⁴⁷. Dolayısıyla geniş anlamda bir ifa engelidir⁴⁸.

3.2. Hukuki Temeli

İfa güçsüzlüğünün hukuki temeli tartışmalıdır. Bu konuda başlıca üç görüş vardır. Bunlar clausula rebus sic stantibus, hakkaniyet ve sinallagma görüşleridir.

Clausula rebus sic stantibus (clausula) geniş ve dar olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. Geniş anlamı ile ifayı güçleştiren beklenmedik hallerin tamamını kapsamaktadır. Dar anlamıyla ise ifayı güçleştiren beklenilmedik haller ile ilgili “örtülü şart” (zımnî infisahi şart) teorisini ifade etmektedir⁴⁹.

Bu prensibin dar anlamına göre, sözleşme yapılırken geçerli koşulların değişmeyeceği şartının sözleşmede yer aldığı varsayılmaktadır. Buna göre sözleşme ilişkisinin devamı, ancak sözleşmenin kurulması anındaki şartların sürmesine bağlıdır. Dolayısıyla sözleşmenin kurulması anında bulunan şartlarda ve ilişki durumunda değişme olursa sözleşmenin uyarlanması gerekecektir⁵⁰. Modern anlayış da clausula kavramından sözleşmenin değişen şartlara uyarlanmasını anlamaktadır⁵¹.

Hükümün hukuki temelini clausula da arayan görüş, bu ilkenin sözleşmenin kurulduğu sıradaki dış şartların değişmesiyle, m. 98’in ise sözleşmenin kurulmasından

⁴⁶ İfade güçsüzlüğünün tanımı ve ayrıntılı açıklama için bkz, Bölüm II, 3.

⁴⁷ Başoğlu, Başak, Öncelenmiş Borca Aykırılığın Sonuçları, İÜHFİM, C. LXVI, S. 2, s. 289.

⁴⁸ Serozan, Dönme, s. 332.

⁴⁹ Erman, Hasan, İstisna Sözleşmesinde Beklenilmeyen Haller (BK. 365/2), İstanbul, 1979, s. 33; Baysal, Başak, Sözleşmenin Uyarlanması TBK m. 138 Aşırı İfa Güçlüğü, 2. Baskı, İstanbul, 2017, s. 21.

⁵⁰ Gürsoy, Kemal Tahir, Hususi Hukukta Clausula Rebus Sic Stantibus (Emprevizyon Nazariyesi), Ankara, 1950, s. 11; Erman, s. 33.

⁵¹ Eren, s. 500.

sonra önce ifayı talep yetkisini haiz tarafın kredibilitesinin bozulmasıyla ilgili olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Buradan hareketle hükmün hakkaniyet kuralı olduğu yolundaki ikinci görüş savunulmuştur⁵².

Son görüş ise sinallagmayı temel alır. Buna göre karşılıklı edimlerin ifası birbiriyle bağlılık içindedir⁵³. Bu sebeple karşı edimin ifası tehlikeye düştüğünde önce ifa yükümlüsünün borcunu ifa etmesi beklenmemelidir. Görüş uyarınca TBK m. 98 hukuki temelini (fonksiyonel) sinallagmada bulmaktadır⁵⁴.

Kanımızca da clausula ifa güçsüzlüğünün hukuki temelini açıklamaktan uzaktır. TBK m. 98, yalnızca taraflardan birinin mali durumun bozulmasıyla alakalıdır. Hükmün konusunu oluşturan karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde sinallagma ilişkisi içindeki edimler birbirinin sebebini oluşturur. Edimler arasındaki bu bağlılık uyarınca ifa etmeme ya da ifanın tehlikeye düşmesi durumunda karşı edimin hukuki sebebi bundan etkilenir. Dolayısıyla ifa güçsüzlüğü hukuki temelini sinallagma ilişkisinin içinde bulmaktadır. Oysa clausula sözleşmenin kurulduğu sıradaki dış etkenlerdeki değişikliklerle ilgilidir.

3.3. Benzer Hukuki Kurumlarla Karşılaştırılması

3.3.1. Borçlu Temerrüdünden Farkı

Borçlunun ifası mümkün ve muaccel bir edimi, alacaklının ihtarına rağmen veya kanunun ihtarı gerekli görmediği durumlarda zamanında ifa etmemesine borçlu temerrüdü denir⁵⁵. Borçlu temerrüdü ile ifa güçsüzlüğü arasında pek çok fark bulunmaktadır.

---

⁵² Schraner, Marius, Zürcher Kommentar Band/Nr. V/1e, Die Erfüllung der Obligationen, Art. 68-96 OR Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht, Kommentar zur 1. und 2. Abteilung (Art. 1-529 OR), 3. Auflage, Zurich, 2000, Art. 83, n. 4.

⁵³ bkz. Bölüm II, 1.

⁵⁴ MüKoBGB/Emmerich, 7. Aufl. 2016, BGB § 321, n. 3. Sinallagmanın birden fazla görünümü bulunmaktadır. Bunlardan fonksiyonel sinallagma için bkz, Bölüm II, 1.2.1.2.2.

⁵⁵ Ayan, Serkan, İnşaat Sözleşmesinde Yüklenicinin Temerrüdü, Ankara, 2008, s. 92; Kılıç Öztürk, Gizem, Borçlar Hukukunda Borçlunun Temerrüdü, Ankara, 2016, s. 20; Antalya, s. 408.

Öncelikle belirtmek gerekir ki borçlu temerrüdü ifa zamanına uymamayı nitelemektedir⁵⁶. Borçlunun temerrüde düşmesi için borç muaccel olmalıdır. İfa güçsüzlüğü sebebiyle borçlandığı edimin ifası tehlikeye giren taraf ise ifa sırası sonra gelen taraftır. Dolayısıyla borcu henüz muaccel olmamıştır, müeccel durumdadır.

İkinci olarak borçlu temerrüdünde borcun hangi sebeple ifa edilmediğinin önemi yoktur. Oysa ifa güçsüzlüğünden söz edebilmek için borcunu sonra ifa edecek tarafın mali durumunda önemli derece bir bozulma olması gerekir.

Üçüncü olarak borçlu temerrüdü hem asli hem yan edim yükümlülükleri bakımından söz konusu olabilir⁵⁷. Ancak ifa güçsüzlüğü yalnızca sinallagmatik ilişki içinde olan asli edimler bakımından gündeme gelebilir.

Son bir fark ise hükümlerde tanınan haklarda görülür. Borçlu temerrüdünde alacaklı açısından tazminat hakkı doğabilecekken, ifa güçsüzlüğü hak sahibine yalnızca ifadan kaçınma ve dönme imkânı sağlamakta, güçsüzlüğe düşen taraf açısından herhangi bir tazminat borcu doğurmamaktadır.

3.3.2. İfa İmkânsızlığından Farkı

İmkânsızlık, borçlanılan edimin ifasının mümkün olmamasıdır⁵⁸. İmkânsızlık ikiye ayrılır: önceki ve sonraki imkânsızlık. Ayrıca Edim, borçlu dahil hiç kimse tarafından ifa edilemiyorsa objektif imkânsızlık, yalnızca borçlu tarafından ifa edilemiyorsa sübjektif imkânsızlık söz konusu olur⁵⁹. Borcun ifasının imkânsızlaşması sözleşmenin kurulmasından önce veya sonra olması açısından farklı sonuçlar doğurur. Önceki (başlangıçtaki) imkânsızlık sözleşmenin kurulması sırasında sözleşmenin konusunun ifasının imkânsız olmasını ifade eder⁶⁰. Bu imkânsızlık objektif

⁵⁶ Eren, s. 1113; Belen, Kısa Şerh, s. 278.

⁵⁷ Havutçu, s. 43.

⁵⁸ Dural, Mustafa, Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık (BK m. 117), İstanbul, 1976, s. 8 vd.; Buz, Vedat, Eser sözleşmesinde Müteahhidin Eseri Tamamlama Borcunun İmkânsızlaşması, AÜSBFD, C. 49, S. 1-2, 1994, s. 23; Kılıçoğlu, s. 683; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 403.

⁵⁹ Antalya, s. 195; Eren, s. 1061; Kılıçoğlu, s. 684; Belen, Kısa Şerh, s. 345-346.

⁶⁰ Altunkaya, Mehmet, Edimin Başlangıçtaki İmkânsızlığı, Ankara, 2005, s. 103; Eren, s. 345; Kılıçoğlu, s. 685.

imkânsızlıktır⁶¹. Borç ilişkisinin kurulması sırasında bir edimin ifası imkânsız ise borç ilişkisi geçersizdir (TBK m. 27/I). Geçersizliğin türü kesin hükümsüzlüktür. Dolayısıyla başlangıçtaki imkânsızlık borç ilişkileri açısından bir geçersizlik sebebi olmaktadır. Bu sebeple geniş anlamda bir ifa engeli olan ifa güçsüzlüğü ile karşılaştırılması bir önem arz etmez.

Sonraki imkânsızlık, sözleşme kurulup borç geçerli olarak doğduktan sonra edimin ifasının imkânsız hale gelmesidir. Sonraki ifa imkânsızlığının sübjektif veya objektif imkânsızlık şeklinde ortaya çıkması mümkündür. Ancak sonraki imkânsızlık için borcun ifasının objektif olarak imkânsızlaşması gerektiği ifade edilmektedir⁶².

Borçlunun mali durumundaki bozulma sebebiyle muaccel borçlarını ifa edememesi objektif ifa imkânsızlığı oluşturmaz. Mali durumun bozulması ifayı güçleştirse bile kural olarak sübjektif imkânsızlıktan da bahsedilemez. İfa güçsüzlüğü ancak şahsen ifası zorunlu edimler açısından sübjektif imkânsızlık oluşturabilir. Ancak bunun için de ifa güçsüzlüğünü BGB'deki gibi geniş bir yorumlamaya tabi tutmamız gerekir. Bir ressamın portre çizmeyi borçlanmasının ardından felç geçirmesi buna örnektir. Çifte satış ya da başkasının malını satma da bir sübjektif imkânsızlık oluşturmaktadır. Bu hallerde de ifa güçsüzlüğünün geniş yorumlanması gerektiği ve TBK m. 98'in uygulanabileceği savunulmaktadır⁶³. Ancak TBK m. 98 mali durumun bozulması sebebiyle borcun ifa edilememesine münhasır olduğundan bizce bu hallerde ifa güçsüzlüğüne başvurulamaz.

3.3.3. Aşırı İfa Güçlüğünden Farkı

Yeni Borçlar Kanununun daha önce genel hükümlerde bulunmayan kurumlarından biri aşırı ifa güçlüğüdür. TBK m. 138/I'e göre "Sözleşmenin yapıldığı sırada taraflarca öngörülme-yen ve öngörülmesi de beklenmeyen olağanüstü bir durum, borçludan kaynaklanmayan bir sebeple ortaya çıkar ve sözleşmenin yapıldığı sırada mevcut olguları, kendisinden ifanın istenmesini dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede

⁶¹ Belen, Kısa Şerh, s. 345; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 404.

⁶² Oğuzman/Öz, C. I, n. 803; Eren, s. 1058-1059; Dural, Sonraki imkânsızlık, s. 89.

⁶³ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 835.

borçlu aleyhine değiştirir ve borçlu da borcunu henüz ifa etmemiş veya ifanın aşırı ölçüde güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutarak ifa etmiş olursa borçlu, hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını isteme, bu mümkün olmadığı takdirde sözleşmeden dönme hakkına sahiptir. Sürekli edimli sözleşmelerde borçlu, kural olarak dönme hakkının yerine fesih hakkını kullanır.”

Hükme göre başlangıçta öngörülemeyen veya öngörülmesi beklenmeyen ya da öngörülebilir de göz önünde tutulmayan durumlar ifayı engeller veya güçleştirilirse borçlu, hakimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını isteme, bu mümkün değilse veya taraflardan beklenemeyecek ise sözleşmeden dönme hakkına sahiptir⁶⁴. Hüküm işlem temelini çökmesi düşüncesine dayanmaktadır⁶⁵.

Madde 138'in konusu sözleşmenin kurulmasından sonraki işlem temelini oluşturan durumlarda değişiklidir. İfa güçsüzlüğü ise yalnızca borçlunun kişisel mali durumundan kaynaklanan ifa kabiliyeti ile ilgilidir. Bu sebeple borçlunun mali durumunda bozulma ortaya çıktığında TBK m. 138 değil TBK m. 98 uygulanacaktır⁶⁶. Ancak örneğin savaş gibi bir sebeple ülkede büyük bir ekonomik kriz çıkması hali bir aşırı ifa güçsüzlüğü oluşturabileceği gibi, borçlu açısından bir ifa güçsüzlüğüne de sebebiyet verebilecektir.

---

⁶⁴ Eren, s. 503.

⁶⁵ Serozan, İfa Engelleri, s. 269.

⁶⁶ Baysal, s. 299.

İKİNCİ BÖLÜM

İFA GÜÇSÜZLÜĞÜNÜN ŞARTLARI

1. GENEL OLARAK

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde ifa güçsüzlüğü durumunda tanınan hakların kullanılması, belirli şartların varlığına bağlıdır. Şartlardan bazıları doğrudan hükümden çıkarılabilirken bazılarına yorum yoluyla ulaşılmaktadır. Taraflar arasındaki sözleşmenin tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olması, borçlunun ifada güçsüzlüğe düşmüş olması, ifa güçsüzlüğünün alacağı tehlikeye düşürmesi hükümden doğrudan çıkarılmaktadır. Alacağı tehlikeye düşen tarafın borcunu önce ifa ile yükümlü olması, ifa güçsüzlüğünün sürekli nitelikte olması, sözleşmenin kurulmasından sonra meydana gelmesi, alacağı tehlikeye düşen tarafın borcunu henüz ifa etmemiş olması ise doktrin tarafından tespit edilen şartlardır.

Bu bölümde m. 98'deki hukuki imkânlardan yararlanılması için gerekli olan bu şartlar incelenecektir.

2. TAM İKİ TARAF A BORÇ YÜKLEYEN BİR SÖZLEŞMENİN VARLIĞI

2.1. Genel Olarak

Türk Borçlar Kanunu m. 98'in uygulama alanı karşılıklı borç yükleyen sözleşmeler ile sınırlıdır. Bu husus hükümden açıkça "*karşılıklı borç yükleyen*

sözleşmede” ifadesi ile açıklanmıştır. Karşılıklı borç yükleyen sözleşmeler ise borç sözleşmelerinin bir türüdür^{67 68}.

Borç sözleşmeleri çeşitli ayrımlara tabi tutulmaktadır. Borç altına giren taraf sayısı ayrımlardan biridir⁶⁹. Buna göre borç sözleşmeleri tek tarafa, iki tarafa ve çok tarafa borç yükleyen sözleşmeler olarak üçe ayrılır. Bu ayrım sözleşmenin kurulduğu sırada doğan borçlar bakımından yapılmaktadır. İki tarafa borç yükleyen sözleşmeler de kendi içinde eksik ve tam iki tarafa olmak üzere ikiye ayrılır. Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler açısından ifa güçsüzlüğü doğrudan uygulanabilecektir. Diğer sözleşme türleri açısından uygulanabilirliğin ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Biz öncelikle kural teşkil eden tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeleri inceleyeceğiz. Ardından eksik iki tarafa, tek tarafa ve çok tarafa borç yükleyen sözleşmeler bakımından ifa güçsüzlüğü hükmünün uygulanabilirliğini değerlendireceğiz.

2.2. Borç Altına Giren Taraf Sayısına Göre Sözleşme Türleri Açısından İfa Güçsüzlüğünün Uygulanabilirliği

2.2.1. Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmeler

2.2.1.1. Kavram

Bir sözleşme ilişkisinde ifa güçsüzlüğü durumunda TBK m. 98'deki hakların kullanılabilmesi için bu sözleşmenin, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliğinde olması gerektiğini ifade etmiştik. Bu durum eski ve yeni borçlar kanunu metinlerden

---

⁶⁷ Borç doğuran sözleşmelere borç sözleşmesi denir. Borç sözleşmeleri ile borçlar hukuku sözleşmeleri birbirinden farklıdır. Borçlar hukuku sözleşmeleri, sadece bir borcun doğumuna değil, bir alacağın veya borcun devrine, ortadan kaldırılmasına ilişkin her türlü sözleşmeyi ifade etmekte olup daha geniş kapsamlıdır. Örneğin, alacağın devri, ibra, borcun üstlenilmesi anlaşmaları, borçlar hukuku sözleşmeleridir; borç sözleşmeleri değildir, (Eren, s. 206). Diğer sözleşme türleri için bkz. Eren, s. 204 vd.; Oğuzman/Öz, C. I, n. 158 vd.; Kocayusufoğlu, Necip, Kocayusufoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı, Borçlar Hukuku-Genel Bölüm-Birinci Cilt, Borçlar Hukukuna Giriş-Hukuki İşlem-Sözleşme, 6. Tıpkı Bası, İstanbul, 2014, s. 95 vd.

⁶⁸ Böylece m. 98 hükmü, sebepsiz zenginleşme, haksız fiil ve kanundan doğan borç ilişkilerinde uygulanamaz. Borç sözleşmeleri dışında kalan örneğin derneğe üyelik sözleşmesi gibi özel hukuk sözleşmeleri açısından ise nitelikleri uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulanabilecektir, (Oğuzman, M. Kemal/Seliçi, Özer/Oktay-Özdemir, Saibe, Kişiler Hukuku, 16. Bası, 2016, s. 309. Aksi görüş için bkz., Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan, Türk Özel Hukuku, Cilt III, Kişiler Hukuku, 18. Baskı, 2017, n. 1313; Eren s. 206). Bu sözleşme türleri konumuzun dışındadır.

⁶⁹ Diğer ayrımlar hakkında bkz. Eren, s. 204 vd.; Oğuzman/Öz, C. I, n. 158 vd.

açıkça anlaşılmaktadır⁷⁰. Eski Kanunda bu husus “*mütekabil taahhütlere muhtevi olan ... akitte*” sözleriyle ifade edilmişti (eBK m. 82). 6098 sayılı TBK’de ise “*karşılıklı borç yükleyen ... sözleşmede*” ibaresi kullanılarak eski borçlar kanununda ifadenin sadeleştirildiği görülmektedir⁷¹.

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme kanunda tanımlanmamıştır. Bu tür sözleşmeler, temel olarak tarafların edimlerinin birbirinin sebebinin ve karşılığını teşkil ettiği sözleşmeler olarak tanımlanmaktadır⁷². Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde taraflardan birinin edimi karşında diğer taraf da bir edim taahhüdü altına girmektedir. Dolayısıyla sözleşmenin niteliği gereği taraflar hem alacaklı hem de borçlu sıfatını kazanmaktadır. Tarafların taahhüt ettikleri edimler arasında karşılıklı bağıllık bulunmaktadır. Bu karşılıklı bağıllık ve mübadele ilişkisi “sinallagma” olarak adlandırılmaktadır⁷³. Kanunda düzenlenmiş satış, kira, eser, hizmet, yayın gibi sözleşmeler tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerin örnekleridir. Kanunda düzenlenmemiş (atipik) arsa payı karşılığı inşaat, franchising, sulh gibi sözleşmeler de tam iki taraflı sözleşmenin örneklerindedir.

Türk Borçlar Kanunu m. 98 kural olarak tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde uygulanacak olması nedeniyle tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerin belirleyici özelliği olan sinallagma ilişkisinin irdelenmesi konumuz açısından yarar sağlayacaktır. Aşağıda sinallagma ilişkisini açıklayan teorileri, sinallagmanın hukuki görünümünü ve sinallagma ilişkisi açısından edimlerin denkliği düşüncesini inceleyeceğiz.

---

⁷⁰ Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme kavramı, İsviçre Borçlar Kanunda (OR/CO) “*zweiseitige vertgrag=contrat bilateral [iki taraflı sözleşme]*”, Alman Medeni Kanunu (BGB)’de ise “*gegenseitige Vertrag [karşılıklı sözleşme]*” olarak ifade edilmektedir.

⁷¹ “Sistemik yapısı ile metninde yapılan düzeltme ve arılaştırma dışında, maddede 818 sayılı Borçlar Kanununa göre bir hüküm değişikliği yoktur.”, bkz. Gerekçe. Doktrinde tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler için “*iki taraflı akit*” (Arsebük, s. 719; Tunçomağ, s. 733.), “*karşılıklı akit*” (Velidedeoğlu/Kaynar, s. 177.), “*iki tarafa borç yükleyen akit*” (Feyzioğlu, s. 125), “*karşılıklı edimlere havi akit*” (Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 825), “*sinallagmatik sözleşme*” (Havutçu, s. 7.) gibi ifadelerin kullanıldığı görülmektedir..

⁷² Doktrindeki tanımlar için bkz. Belen, Herdem, Barter Sistemi: Hukuki Yapısı ve İşleyişi, İstanbul, 2007, s. 90; Kocayusufpaşaoğlu, Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan /Arpacı Borçlar Hukukuna Giriş, s. 98; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 53; Havutçu, s. 4.

⁷³ bkz. Havutçu, s. 4 dn. 7’deki yazarlar. Yunancada “sinallagma” terimi, değişim, akit, ticaret gibi anlamalara gelebilmektedir, (Kaniti, Solomon, Akdin İfa Edilmediği Def’i, İstanbul, 1962, s. 47 dn. 9).

2.2.1.2. Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerin Belirleyici Unsuru Olarak Sinallagma

2.2.1.2.1. Sinallagma İlişkisini Açıklayan Teoriler

Sinallagmayı açıklayan başlıca dört teori bulunmaktadır: şart teorisi, mübadele amacı teorisi, işlem temeli teorisi ve sebep-amaç Teorisi.

2.2.1.2.1.1. Şart Teorisi

Teori genel olarak edimler arası karşılıklı bağıllığı, her bir edimin diğerinin şartını oluşturduğu fikrine dayandırmaktadır⁷⁴. Buna göre taraflardan birinin ediminin varlığını devamı diğer tarafın ediminin varlığı şartına bağlıdır. Ayrıca taraflardan birinin karşı edimin ifasını talep edebilmesi kendi edimini ifa etmesine veya teklif etmesi şartına bağlı olacaktır.

Şart teorisini savunan yazarlar edimlerin doğumu anındaki bağıllık hususunda farklı düşünmektedirler. Bir görüşe göre, sinallagma sözleşmenin kuruluşu ile ilgili değil, edimlerin devamı ve edimlerin ifası ile ilgilidir⁷⁵. Diğer bir görüşe göre ise bir edim borcunun doğumu, diğer edimin geçerli olarak doğması şartına bağlıdır⁷⁶.

Bu teoriye yöneltilen eleştirilerden biri ifayı talep eden tarafın ediminin gerçekleşmesi muhtemel veya şüpheli bir olay olmadığından teknik anlamda bir şart sayılamayacağıdır.

Bir diğer eleştiri uyarınca bu görüşün kabulü halinde ödemezlik def'i bir itiraz haline dönüşmektedir. İfanın diğer edimin ifası şartına bağlı olması da temerrüdü

---

⁷⁴ Havutçu, s. 8.

⁷⁵ bkz. Golecki, s. 11 dipnot 44'teki yazarlar.

⁷⁶ Golecki, s. 11.

imkânsızlaştırmaktadır. Dolayısıyla bu teori sinallagma ilişkisini açıklamakta yetersiz kalmaktadır⁷⁷.

2.2.1.2.1.2. Mübadele Amacı Teorisi

Görüş, sinallagmayı tarafların sözleşmeyi kurarken edimlerini karşılıklı olarak değiştirme amacıyla hareket ettikleri esasına dayandırmaktadır⁷⁸. Görüş yanlıları temelde edimlerin denk olması fikrini benimsemektedir. Ancak bu görüş de kendi içinde ikiye ayrılmaktadır.

İlk görüş uyarınca tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde taraflar sadece bir edim yükümlülüğü altına girmek için değil, aynı zamanda karşı edimi elde etmek için borçlandırıcı işlem yapmaktadırlar. Tarafların sözleşmedeki esas amaçları edimlerin mübadelesidir⁷⁹. Bu görüşe karşı tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde tarafların ortak bir değişim amacının bulunması zorunlu olmadığı, her bir tarafın kendi şahsi amacını güdebileceği belirtilmiştir⁸⁰.

İkinci görüşe göre ise, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde her bir edim diğerinin ivazını teşkil etmekte, edimler mübadele edilerek denkleştirilmektedir⁸¹. Bu fikre karşı tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde edimlerin denk olmasının bir zorunluluk oluşturmadığı haklı olarak ifade edilmektedir⁸².

Açıklanan sebeplerle bu teori de sinallagma ilişkisini yeterli derecede açıklayamamaktadır.

⁷⁷ Eleştiriler hakkında detaylı bilgi için bkz. Havutçu, s. 9 dn. 36'da yazarlar.

⁷⁸ Golecki, s. 10 dn. 41'de yazarlar.

⁷⁹ Golecki, s. 10 dn. 37'de yazarlar. Bu görüş Roma Hukukunda isimsiz sözleşmeleri bir türü olan "do ut des" (veriyorum vermen için) tipi sözleşmeleri akla getirmektedir. Gerçekten de "do ut des" tipi sözleşmelerde yerine getirilen bir edim ve yerine getirilmesi beklenen bir edim söz konusudur. Taraflardan biri bir malın mülkiyetini devretmekte buna karşın karşı taraf başka bir malın mülkiyetini devir borcu altına girmekteydi (ör. trampa), (Umur, Ziya, Roma Hukuku Lügatı, İstanbul, 1983, s. 62; Rado, Türkan, Roma Hukuku Dersleri (Borçlar Hukuku), İstanbul, 1980, s. 159).

⁸⁰ Havutçu, s. 10 dn. 45'te yazarlar.

⁸¹ Havutçu, s. 10 dn. 42'de yazarlar.

⁸² bkz. Bölüm II, 1.2.1.2.3.

2.2.1.2.1.3. İşlem Temeli Teorisi

Teori, sinallagmayı hukuki işlemin kurulması anında mevcut olan değerlendirme temeline bağlamaktadır. Buna göre işlemin temeli, tarafların sözleşmenin kuruluşu sırasında taahhüt ettikleri edimlerin ancak karşı edimin gerektiği gibi yerine getirilmesi halinde geçerli olacağı hususundaki anlaşmalarıdır⁸³.

Bu teori, işlem temelinde yanılma halinde sinallagmanın akıbetinin belirsiz oluşu, işlem temelinin çökmesi halinde ise ortaya çıkacak hukuki sonuçların ancak uyumsuzluk özelinde değerlendirilmesi halinde adil sonuç vereceği gibi gerekçelerle eleştirilmiştir⁸⁴. İşlem temelini çökmesi karşısında her uyumsuzlukta farklı bir uyarılma biçimi benimsenmesi gerekeceğinden değişken hukuki sonuçlar doğacaktır. Bu sebeple teorinin sinallagmanın genel karakterini yansıtmaktan uzak olduğu görülmektedir.

2.2.1.2.1.4. Sebep-Amaç Teorisi

Son teoriye göre edimlerden her birinin taahhüt edilmesinin gayesi karşı edimi elde etmektir. Her bir edim karşı edimin hukuki sebebini teşkil etmektedir⁸⁵. Tarafların edim taahhüdünde bulunmasının amacının, karşı taraftan bir edim elde etmeyi (causa credendi); aynı zamanda kendi edimini ifa etmeyi (causa solvendi) kapsadığı görülmektedir. Tarafların kendi edimlerini ifası, karşı edimi elde etme amacına aracılık etmektedir. Buna göre tarafların kendi edimlerini borçlanmasının hukuki sebebi, edimler arasında sebep-amaç ilişkisi kurmaktır. Böylelikle edimlerin karşılıklı bağlılığı, amaçsal ve şekli bir bağlılığa bürünmektedir⁸⁶. Bu teorinin sinallagmayı açıklama konusunda doktrinde hakim görüş olduğu belirtilmektedir⁸⁷.

---

⁸³ Havutçu, s. 11 dn. 48'de yazarlar.

⁸⁴ bkz. Havutçu. s. 11.

⁸⁵ Kaniti, s. 61.

⁸⁶ Havutçu, s. 12 dn. 56'daki yazar.

⁸⁷ Havutçu, s. 12 dn. 52'deki yazarlar.

Teori, edimler arası bağıllıkta tarafların sübjektif amaçlarının esas alınmasının sözleşme özgürlüğünü sınırlandıracağından bahisle eleştirmiştir⁸⁸.

Kanımızca da tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerin karakteristik özelliği olan sinallagmayı en iyi açıklayan teori sebep-amaç teorisidir. Çünkü edim taahhüdünün karşı edim üzerinde bir alacak elde etme sebebine bağlanması tamamen şekli bir bağıllık teşkil etmektedir. Karşılıklı edimlerin sübjektif değerleri önemli değildir. Aslolan edim borcu altına girilirken, edimin karşılığını bulduğu konusundaki anlaşmadır. Bu da hukuki sebebi oluşturur⁸⁹. Bu şekli bağıllık içinde taraflar edimlerin içeriğini düzenleyebilecektir. Bu itibarla sinallagma tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerin genel bir özelliği olmaktadır.

2.2.1.2.1. Sinallagma İlişkisinin Hukuki Görünümleri

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, edim ve karşı edim arasında, genetik, kondisyonel ve fonksiyonel sinallagma ilişkisi bulunur. Bu görünüm şekilleri sinallagmanın ve tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler hakkındaki kanuni düzenlemelerin anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Genetik sinallagma, karşılıklı edimlerin doğum yönünden birbirine bağlı olmasını ifade etmektedir⁹⁰. Buna göre sözleşmenin kuruluş aşamasındaki bir geçersizlik edimlerin tamamına etki edecektir. Örneğin edimlerden birinin başlangıçtaki imkânsızlık sebebiyle kesin hükümsüz olması halinde, diğer edim de hükümsüz olacaktır (TBK m. 27/I).⁹¹

Kondisyonel sinallagma ise edimlerden birinin varlığını sürdürmesinin diğer edimin varlığına bağıllığını ifade etmektedir⁹². İki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, bir edimin ortadan kalkması, diğer tarafın borç altına girme amacını ortadan kaldırmaktadır. Kanundan örnek vermek gerekirse, sonraki kusursuz ifa imkânsızlığı

⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Golecki, s. 12.

⁸⁹ bkz. Kaniti, s. 61.

⁹⁰ Belen, Barter s. 92; Golecki, s. 8; Eren, s. 1009; Havutçu, s. 15; Kaniti, s. 50 vd.

⁹¹ Kaniti, s. 51.

⁹² Eren, s. 1009; Havutçu, s. 16; Golecki, s. 8.

halinde bir tarafın borcu sona erdiğinde, karşı edimi talep hakkı da ortadan kalkmaktadır (TBK m. 136)⁹³.

Edim ve karşı edimin ifa bakımından birbirine bağılılıkları ise fonksiyonel sinallagma olarak adlandırılmaktadır⁹⁴. Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, karşılıklı edimlerden biri diğeri göz önünde tutulmadan ifa edilemez⁹⁵. Örneğin taraflardan her biri önce ifa etmek zorunluluğu yoksa, karşı edim ifa edilmediği ya da teklif edilmediği sürece kendi edimini ifadan kaçınabilecektir (TBK m. 97). Bunun yanı sıra, taraflardan biri borçlu temerrüdüne düşmüş ise diğere taraf TBK m. 123'e göre süre vererek ya da TBK m. 124'deki şartlar varsa süre tayinine gerek olmaksızın sözleşmeden dönme ve menfi zararın tazminini veya aynen ifayı reddedip müspet zararın tazminini talep etme hakkını kullanabilecektir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere Konumuz olan TBK m.98'deki haklar da fonksiyonel sinallagmanın bir sonucudur⁹⁶.

2.2.1.2.2. Sinallagma ve Edimlerin Denkliği

Sinallagma, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerin ayırıcı özelliğidir. Bunun yanı sıra edimlerin birbirine denkliğinin de sinallagmaya dahil olduğu belirtilmektedir⁹⁷. Ancak bu husus tartışmalıdır. Bu sebeple edimler arası denklik ilişkisinin nasıl anlaşılacağı konusu üzerinde durulmalı ve bir sözleşmenin iki tarafa borç yükleyen sözleşme olarak nitelendirilmesi için zorunlu bir unsur olup olmadığı incelenmelidir. Bu konuda çeşitli görüşler bulunmaktadır.

Bir görüşe göre tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde edimler objektif anlamda denk olmalıdır⁹⁸. Ancak objektif denkliği sağlayacak kesin bir ölçü yoktur. Ayrıca sözleşme özgürlüğü, kişilere edimler arası denklik ilişkisine bağlı olmadan

---

⁹³ Havutçu, s. 16.

⁹⁴ Eren, s. 1009; Golecki, s. 8; Kaniti, s. 55.

⁹⁵ Kaniti, s. 55.

⁹⁶ bkz. Bölüm I, 2.2.

⁹⁷ Bkz. Kaniti, s. 59.

⁹⁸ Havutçu, s. 13 dn. 58'deki yazarlar.

sözleşme kurabilme imkânı sağlamaktadır. Bu nedenle bir denklik düşüncesi tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerin niteliği değildir⁹⁹.

Diğer bir görüşe göre ise tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde edimler arasında sübjektif bir denklik bulunması yeterlidir. Taraflar, şahsi kanaatlerine göre kendi edimleriyle karşı edimi denk sayıyorlarsa edimler arası denklik vardır. Böylece taraflar ekonomik anlamda eşit olmayan edimleri de kendi amaçları doğrultusunda denk kabul edip tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmenin konusu yapabileceklerdir¹⁰⁰.

Sübjektif denklik görüşü, tarafların farazi denklik düşüncesine dayanmaktadır. Ancak tarafların sözleşmenin kurulması sırasındaki içsel nedenleri araştırmak hukuk sistemimizde çok sınırlı sonuç bağlanan “saik”leri sözleşmeleri nitelendirmede esas alma sonucunu doğuracaktır¹⁰¹. Çoğu zaman taraflar karşı edimin kendi edimine denk olduğu düşüncesini taşımayacaktır. Örneğin, bir satıcının rakibini zor durumda bırakmak için mallarını piyasa değerinin altında satması halinde durum böyledir¹⁰².

Sinallagmanın esasını açıklayan sebep-amaç teorisi uyarınca karşılıklı borçlardan her biri diğerinin hukuki sebebini (causa) teşkil eder. Bu sebeple tarafların edimlerin birbirinin hukuki sebebini oluşturduğu konusunda anlaşmış olması yeterlidir. Tarafların sübjektif veya objektif denklik düşüncesine sahip olup olmadıkları önemli değildir. Taraflar aslında sözleşme yapma iradesinin içinde edimlerin fonksiyonel anlamda denk olduğunu da varsaymış olmaktadır¹⁰³. Dolayısıyla denklik kural olarak tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler açısından belirleyici bir özellik olarak görülmemelidir. Aksi düşünce sözleşme serbestisi ilkesinin sınırlanması sonucunu doğuracaktır.

---

⁹⁹ Kaniti, s. 59 dn. 57'deki yazar.

¹⁰⁰ Kaniti, s. 59 dn. 58'deki yazarlar; Havutçu, s. 14 dipnot 64'teki yazarlar, Ayrıca sübjektif denklik görüşünün kısmen farklı bir hali olan “değer fazlalığı” görüşü için bkz. Kaniti, s. 59.

¹⁰¹ Kaniti, s. 60.

¹⁰² Örnekler için bkz. Kaniti, s. 60.

¹⁰³ Fonksiyonel denklik düşüncesi için bkz. Havutçu, s. 15

Anayasal ilkelerinden olan sözleşme özgürlüğü Türk Borçlar Kanununda da düzenlenmiştir (AY m. 48/I, TBK m. 26). Bu serbesti ancak kanuna dayanan sebeplerle sınırlandırılabilir (TBK m. 26). Edimlerin denkliği tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerin niteleyici vasfı olmasa da edimlerin serbestçe belirleniyor olmaları adil olmayan sonuçlara yol açabilecektir. Kanun koyucu bu durumların önüne geçmek amacıyla düzenleme yapma gereği görmüştür. Türk Borçlar Kanunu m. 28. 25., ve 138. bu amaçla getirildiği söylenebilir. Bu düzenlemeler hukuk sistemimizin edimlerin denkliği düşüncesini benimsediği yanılmasına sebep olabilecek niteliktedir. Bu itibarla anılan düzenlemelere değinilmelidir.

Aşırı yararlanma başlığı taşıyan m. 28'de "Bir sözleşmede karşılıklı edimler arasında açık bir oransızlık varsa, bu oransızlık, zarar görenin zor durumda kalmasından veya düşüncesizliğinden ya da deneyimsizliğinden yararlanılmak suretiyle gerçekleştirildiği takdirde, zarar gören, durumun özelliğine göre ya sözleşme ile bağlı olmadığını diğer tarafa bildirerek ediminin geri verilmesini ya da sözleşmeye bağlı kalarak edimler arasındaki oransızlığın giderilmesini isteyebilir" hükmü getirilmiştir.

Maddede edimler arası açık orantısızlık halinde sözleşmenin kendiliğinden hükümsüz olacağını ifade edilmediği gibi tek başına edimler arası orantısızlığın aşırı yararlanma anlamına gelmeyeceği de belirtilmektedir. Aşırı yararlanmadan bahsedilebilmesi için zarar gören tarafın düşüncesizliğinden, tecrübesizliğinden, zor durumda kalmasından faydalanılmış olmalıdır. Bu sebeple aşırı yararlanma kurumu bir tarafın güçsüzlüğünden faydalanan kişinin diğer tarafı sömürmesini önlemeyi amaçlamaktadır¹⁰⁴. Kanımızca hükmün ratio legisi edimlerin denk olması gerekliliğine dayanmamaktadır.

Edimler arası orantısızlığın taraflar arasındaki adil olmayan ilişkiyi kaynaklandığı ve bu orantısızlığın haksız bir sözleşme hükmü olduğu da söylenebilir. Bu durumda orantısızlığı genel işlem koşullarının denetimi yoluyla ortadan kaldırılıp kaldırılamayacağı belirlenmelidir.

¹⁰⁴ Oğuzman/Öz, C. I, n. 433; Kılıçoğlu, s. 228; Eren, s. 434

Kanunda açıkça genel işlem koşullarına dürüstlük kuralına aykırı olarak karşı tarafın aleyhine olarak veya onun durumunu ağırlaştırıcı nitelikte hüküm konulamayacağı ifade edilmiştir (TBK m. 25). Kanımızca genel işlem koşullarının denetimi yoluyla edimler arası denklığı sağlamak mümkün değildir. Zira genel işlem koşullarına ilişkin hükümler, sözleşmenin esaslı noktalarından olan asli edimler için uygulama alanı bulmaz; genel işlem koşullarında sözleşmenin ikincil noktaları düzenleme alanı bulur. Asli edimler, bir tarafça önceden hazırlanıp, sözleşmeye konulamaz. Taraflar her somut olayda asli edim konusunda özel olarak görüşerek anlaştıktan sonra asli edimleri sözleşmeye dahil etmelidir¹⁰⁵. Taraflarca taahhüt edilecek asli edimlerin çeşidi, miktarı, biçimi, normatif olarak önceden belirlenemez; bizzat taraf iradeleriyle belirlenmelidir. Sözleşmenin esaslı noktaları niteliğindeki asli edimler konusunda anlaşılmadığı takdirde sözleşme kurulmaz (TBK m. 1/1)¹⁰⁶.

Edimler arası denkliğin, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler açısından aranan bir şart olduğu intibamı uyandıran aşırı ifa güçlüğü hükmüne de değinmek gerekir. Hükme göre “Sözleşmenin yapıldığı sırada taraflarca öngörülme ve öngörülmesi de beklenmeyen olağanüstü bir durum, borçludan kaynaklanmayan bir sebeple ortaya çıkar ve sözleşmenin yapıldığı sırada mevcut olguları, kendisinden ifanın istenmesini dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede borçlu aleyhine değiştirir(se) ...borçlu, hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını isteme, bu mümkün olmadığı takdirde sözleşmeden dönme hakkına sahiptir” (TBK m. 138).

Hükümden de anlaşılabilceği gibi sözleşme ilişkisinde taraflar arasındaki edim dengesi zamanla katlanılamayacak şekilde bir taraf aleyhine bozulabilir¹⁰⁷. TBK m. 138’in ifadesinden sözleşme kurulduğu anda sübjektif anlamda da olsa edimlerin bir denklik içinde olduğu düşüncesi hasıl olabilir. Ancak hüküm sözleşme kurulduğunda oluşmuş dengenin aşırı bozulmasının olumsuzluklarını gidermeye çalışmaktadır. Başka bir deyişle edimleri denkleştirme amacı taşımamakta yahut kuruluştta var olan bir denklik varsayımından hareket etmemektedir. Gerçekten de sözleşme kurulurken

---

¹⁰⁵ Atamer, Yeşim M., Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi, 2. Bası, İstanbul, 2001; Aydoğdu, Murat, Genel İşlem Koşulları Şerhi, Ankara, 2018, s. 86; Çınar, Ömer, Tüketici Hukukunda Haksız Şartlar, İstanbul, 2009, s. 181-182; Eren, s. 225.

¹⁰⁶ Eren, s. 225; Kılıçoğlu, s. 57.

¹⁰⁷ Oğuzman/Öz, C. I, n. 617; Eren, s. 500; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s. 1006.

edimler arası bir orantısızlık bulunsa bile, tarafların iradeleri bu yönde ise geçerlilik yönünden bir sorun olmayacaktır. Ayrıca edimlerin sübjektif ya da objektif olarak denk olması hukukumuz açısından bir gereklilik değildir¹⁰⁸. Burada aranacak kuruluş şartlarında gerçekleşmiş ve taraflar açısından lehe veya aleyhe olabilecek bir dengedir. Özetle edimlerin dengesi denklik değildir.

2.2.2. Eksik İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmeler

Eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde taraflardan biri mutlaka borç altına girmektedir. Diğer tarafın borç altına girmesi ancak belirli şartlarda ve sözleşmenin ilerleyen safhasında gerçekleşebilir¹⁰⁹. Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde olduğu gibi bu tip sözleşmelerde de borçlar birbirine bağlıdır. Fakat edimler birbirinin karşılığını teşkil etmemekte, bir değişim ilişkisi bulunmamaktadır. Bir taraf peşinen karşılıksız bir borç altına girerken, diğer tarafın daha sonra bu borç nedeniyle ikincil bir edim borcu doğabilmektedir. Bu ikincil edim borcu, karşı tarafın asli ediminden kaynaklanmakla birlikte edimler arası karşılıklı bağlılık ve değişim ilişkisi bulunmamaktadır¹¹⁰.

Eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelere ivazsız vekalet, saklama, kullanım ödücü, faizsiz tüketim ödücü sözleşmeleri örnek verilebilir¹¹¹. Kanunen ivazsız olan vekalet sözleşmesinde vekil vekalet veren adına bir işi görme veya bir işlemi yapma borcu altına girmektedir (TBK m. 502). Buna karşın vekalet verenin borcu, gördüğü iş veya yaptığı işlem sebebiyle vekilin bir masraf yapmış olması halinde doğacaktır (TBK m. 510). Yine saklama sözleşmesinde, saklayan kendisine bırakılan malı güvenle bir yerde koruma borcu altına girer (TBK m. 561). Saklatan ise saklama sözleşmenin ifası sırasında ortaya çıkacak masrafları karşılayacaktır (TBK m.562). Burada vekilin ve saklayanın edimi ile her iki sözleşme açısından masrafların

¹⁰⁸ bkz. Bölüm, II, 1.2.1.2.3.

¹⁰⁹ Önen, Turgut, Karşılıklı Borç Doğuran Sözleşmelerde Borçlunun Temerrüdüyle İlgili Genel Mahiyetteki Hükümler, Ankara, 1975, s. 29; Oğuzman/Öz, C. I, n. 160; Buz, Dönme, s. 97; Eren, s. 212.

¹¹⁰ Eren, s. 212; Buz, Dönme, s. 97; Kocayusufpaşaoğlu, Borçlar Hukukuna Giriş, s. 99-100; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 53.

¹¹¹ Vekalet, saklama gibi sözleşmeler bir ücret, ödünç sözleşmesi de faiz karşılığında yapılırsa sözleşmeler tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme haline gelecektir, (Eren s. 212).

ödenmesi edimi birbirinin karşılığını teşkil etmemektedir. Bazen eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde ikincil edim yükümlüsünün borcunun doğması asıl borçlunun edimini ifa etmiş olmasının bir sonucudur. Kullanım ödücü sözleşmesinde ödünç alınan malı iade borcu buna örnektir (TBK. m. 379) ¹¹².

Eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde TBK m. 98 hükmü doğrudan uygulanmaz. Fakat hükmün kıyasen uygulanması bazı hallerde mümkündür. Kimi zaman eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde de karşılıklı edimlerin değişimine benzer durumlar ortaya çıkabilir. Örneğin, bir şeyin satın alınması için dolaylı temsil yetkisi içeren vekalet verilmesinde vekil edindiği şeyin mülkiyetini vekalet verene geçirme borcu altındadır (TBK m. 508). Buna karşılık vekalet veren de vekilin yaptığı masrafları özellikle satım bedelini ödemekle yükümlüdür (TBK m. 510/I). Vekilin satın aldığı şeyin mülkiyetini geçirme borcu ile vekalet verenin satım bedelini ödeme borcu arasındaki ilişki gerçek anlamda bir edim ve karşı edim ilişkisi olmasa da satış sözleşmesindeki edimler arasındaki sinallagmaya benzemektedir¹¹³. Bu durumda vekalet verenin ifa güçsüzlüğü halinde, vekilin satış bedeli ile sınırlı olarak TBK m. 98'den yararlanması mümkün olmalıdır¹¹⁴.

2.2.3. Tek Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmeler

Tek tarafa borç yükleyen sözleşmeler, ilişkinin taraflarından yalnızca birinin borç altına girdiği hukuki işlemlerdir¹¹⁵. Bu tip sözleşmenin yalnızca bir tarafı alacaklı konumuna gelir. Diğer bir deyişle sözleşmenlerden birinin ivazsız olarak bir şeyi vermeyi, yapmayı veya yapmamayı taahhüt ettiği tüm sözleşmeler tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerdir¹¹⁶. Tek tarafa borç yükleyen sözleşmelere örnek olarak bağışlama ve kefalet gösterilebilir.

¹¹² Oğuzman/Öz, C. I, n. 161; Eren, s. 212; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 53.

¹¹³ Doğal olarak satış bedeli vekile peşin olarak verildiyse böyle bir durum oluşmayacaktır.

¹¹⁴ Kaniti, s. 85-86; von Tuhr, s. 532.

¹¹⁵ Eren, s. 210; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 53; Oğuzman/Öz, C. I, n. 158; Nomer, s. 35; Kocayusufpaşaoğlu, Borçlar Hukukuna Giriş, s. 98. Tek tarafa borç yükleyen diğer bir deyişle tek taraflı sözleşmeler, tek taraflı hukuki işlemler ile karıştırılmamalıdır. Tek taraflı işlemlerde istenilen hukuki sonucun doğması için tek tarafın iradesi yeterli iken tek tarafa borç yükleyen sözleşmeler bir sözleşme olması gereği istenilen hukuki sonucu doğması için birden fazla karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanı gereklidir, bkz. Kılıçoğlu, s. 48; Kocayusufpaşaoğlu, Borçlar Hukukuna Giriş, s. 98.

¹¹⁶ Eren, s. 210; Kocayusufpaşaoğlu, Borçlar Hukukuna Giriş, s. 98.

Yukarıda da ifade edildiği gibi ifa güçsüzlüğü yalnızca tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde doğrudan uygulanabilir. Bu sebeple tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde m. 98 doğrudan uygulanamayacaktır. Ancak tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde TBK m. 98'in kıyasen uygulanıp uygulanamayacağı değerlendirilmesi gerekir. Çünkü tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde borç altına giren kişi bir karşı edim elde edemeyecekse de dolaylı olarak başka bir maddi veya manevi kazanç elde edebilir. Burs veren bir şirketin bunu vergiden düşmesi ve piyasada itibar kazanması buna örnek gösterilebilir.

Öncelikle tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde alacaklının ifa güçsüzlüğüne düşmesi teknik olarak mümkün değildir. Zira borçlandığı bir edim bulunmamaktadır. Bu sebeple borçlunun hükmün korumasından yararlanması düşünülemez. Buna karşılık borçlunun ifa güçsüzlüğüne düşmesi mümkündür. Ancak bu durumda da hükümden yararlanacağı düşünülen alacaklının korunacak bir karşı edimi bulunmamaktadır. Dolayısıyla ifasından kaçınılacak bir edim de olmayacaktır.

Alacaklının güvence istemesi ve verilmemesi durumunda sözleşmeden dönmesinde yarar bulunmadığının da kabulü gerekir. Aksi halde örneğin muhtaç öğrencilere yardım amacıyla karşılıksız burs sözleşmesi (bağışlama vaadi) imzalayan bir şirketin sürekli biçimde ifa güçlüğüne düşmüş olması durumunda, bursiyerin teminat istemesine ve teminat verilmemesi halinde sözleşmeden dönebilmesine imkân verecektir¹¹⁷. Bu durum, bir karşılık beklemeden borç altına giren tarafın ifa hususunda, muacceliyetten önce, hukuki baskı altına alınmasına sebep olur. Bu sonuç adalet ve hakkaniyet düşüncesiyle bağdaşmayacaktır¹¹⁸. Dolayısıyla tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde TBK m. 98 hükmünün kıyasen dahi uygulanamamalıdır.

---

¹¹⁷ Tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde alacaklının sözleşmeden dönme konusunda bir menfaati olmadığı düşünülebilir. Zira yalnız alacaklı sıfatına sahip olmak bir yükümlülük doğurmayacaktır. Ancak istisnaen alacaklının sözleşmesel ilişkiden kurtulmasında bir menfaati bulunabilir. Örnek olayımızda öğrenci, mevcut burs sözleşmesiyle bağlı kalarak başka burs imkânlarını kaçırmıyor olabilir.

¹¹⁸ Nitekim TBK m. 114 hükmü de iş özellikle borçlu açısından bir yarar sağlamıyorsa sorumluluğun daha hafif olacağını düzenlemiştir. Buradaki genel hukuk prensibi de tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde ifa güçsüzlüğünün uygulanamayacağını destekler niteliktedir.

2.2.4. Çok Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmeler

Çok tarafa borç yükleyen sözleşmelerde amaç edimlerin karşılıklı olarak değişimi değildir. Sözleşmenin tarafları ortak bir amacı gerçekleştirme niyetiyle borç altına girmektedirler¹¹⁹. Bu sebeple bu tür sözleşmeler bakımından ifa güçsüzlüğü hükmü kural olarak uygulanmaz.

Fakat çok taraflı olup olmadığı tartışmalı olan ortaklık sözleşmeleri bakımından durum özel olarak değerlendirilmelidir. Önce ortaklık sözleşmesinin niteliğine ilişkin görüşleri ardından TBK m. 98'in ortaklık sözleşmesine uygulanabilirliğini açıklayalım.

Ortaklık sözleşmesinin çok tarafa borç yükleyen sözleşme olduğu görüşünün yanında iki tarafa borç yükleyen sözleşme olduğu da savunulmaktadır. Ortaklık sözleşmelerinin iki tarafa borç yükleyen sözleşme olduğu görüşünün dayanağı BGB'deki adi ortaklık hükmüdür¹²⁰. Hükümde ortakların birbirine “karşı” borç altına girdiği ifadesi yer almaktadır. Türk Borçlar Kanunundaki tanımda böyle bir ifade bulunmamaktadır. Buna rağmen doktrinde, ortaklardan birinin ortak amaç doğrultusunda borç altına girmesinin diğer ortakların da aynı amaç doğrultusunda borç altına girmesini sağlamaya yönelik olduğu gerekçesiyle iki tarafa borç yükleyen sözleşme olduğu savunulmaktadır¹²¹. Ayrıca doktrinde ortaklık sözleşmesinin kendine özgü (sui generis) bir sözleşme olduğu da öne sürülmüştür¹²².

Kanımızca ortaklık sözleşmeleri karşılıklı borç doğuran sözleşmeler değildir. Tam iki taraflı sözleşmelerde taraflar borç altına girerken, bunun karşılığı olarak bir edim alacağı elde ederler. Ortaklık sözleşmelerinde ise ortakların edimini taahhüt etmesinin nedeni, diğer ortakların edimini elde etmek değil ortak bir amaca ulaşmaktır.

---

¹¹⁹Şener, Oruç Hami, Adi Ortaklık, Ankara, 2008, s. 14; Eren, s. 213.

¹²⁰ Havutçu, s. 7 dn. 17'deki yazarlar. bkz. BGB Art. 705.

¹²¹ Baştuğ, İrfan, Şirket ve Şirket Akdinin Hukuki Mahiyeti, İzmir Barosu Dergisi, 1964, s. 9; Kaniti, s. 65.

¹²² Barlas, Nami, Adi Ortaklık Temeline Dayalı Sözleşme İlişkileri, İstanbul, 2016, s. 70; Becker, s. 451; Oser/Schönenberger, s. 648.

Ayrıca ortaklık sözleşmesinde tarafların menfaatleri zıt değil, aynı yöndedir¹²³. Dolayısıyla ortaklık sözleşmesinde taraflar edimleri birbirinin karşılığını oluşturmaz

Ortaklık sözleşmesi iki kişi arasında da kurulabilir. Ancak sözleşmenin iki kişi arasında olması onu iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme haline getirmez. Aynı şekilde iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde birden fazla gerçek veya tüzel kişinin taraf olarak bulunması da onu çok tarafa borç yükleyen bir sözleşme haline getirmeyecektir¹²⁴.

Ortaklık sözleşmelerinin tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme olmamasının temel sonucu bu sözleşmelere özgü hükümlerin ortaklık sözleşmesine kural olarak uygulanmamasıdır¹²⁵. İfa güçsüzlüğü hükmü de bunlardan biridir. TBK m. 98'in ortaklık sözleşmelerine uygulanabilirliği adi ortaklık ile ticaret ortaklıkları bakımından ayrı değerlendirmelidir.

Ticari ortaklıklar, tüzel kişiliğe sahip olduklarından, ortakların borçları ortaklara karşı değil şirket tüzel kişiliğine karşıdır. Ortağın tüzel kişiliğe karşı asli borcu sermaye koyma borcudur¹²⁶. Bu borç ile ortağın pay sahibi olmasından kaynaklanan hakları arasında karşılıklılık ilişkisi yoktur. Tüzel kişiliğe sahip ticari ortaklıkların niteliği de TBK m. 98'in kıyasen uygulanmasına müsait değildir¹²⁷.

Adi ortaklık sözleşmesi de çok taraflı bir sözleşme olduğundan m. 98 hükmü bu sözleşmelere doğrudan uygulanamayacaktır. Yargıtay da adi ortaklığın tam iki taraf borç yükleyen bir sözleşme olmadığını, bu sebeple tarafların ödemezlik def'i (TBK m. 97) ve temerrüt hükümlerine başvuramayacağını ancak haklı sebep gerekçesi ile ortaklığın feshini isteyebileceğini kabul etmektedir (TBK m. 639/b. 7)¹²⁸. Ancak tam

---

¹²³ Barlas, Adi Ortaklık, s. 26; Şener, Adi Ortaklık, s. 14.

¹²⁴ Belen, Herdem, Medeni Hukukun Bazı Temel Kavramları, İstanbul Barosu Dergisi, C. 88, S. 2014/I, s. 93; Arslanlı, s. 134; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 54.

¹²⁵ Şener, Oruç Hami, Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku, İzmir, 2012, s. 4.

¹²⁶ Pulaşlı, Hasan, Şirketler Hukuku, Şerhi, Ankara, 3. Baskı, 2018, s. 1969; Poroy, Reha/Tekinalp Ünal/Çamoğlu/Ersin, Ortaklıklar Hukuku II, 13. Bası, İstanbul, 2017, s. 1019.

¹²⁷ Sevi, Ali Murat, Anonim Ortaklıkta Sermayenin Oluşturulması ve Pay Sahiplerine İade Edilmesi Yasağı, Ankara, 2013, s. 103.

¹²⁸ HGK. 11.12.1963 E. 4/26 K. 96: "Karşılıklı yüklenmeleri gerektiren sözleşmelerde olduğu gibi, ortaklık aktinde temerrüt veyahut (Borçlar Kanununun 81. maddesi uyarınca) bir aktin borcunu yerine

iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerle ilgili hükümlerin istisnai olarak adi ortaklık ilişkisine uygulanabileceği savunulmaktadır¹²⁹. Buna göre TBK m. 97’de düzenlenen ödemelik def’i, ortak sayısının ikiden fazla olduğu durumlarda hem aynı anda ifanın pratik açıdan mümkün olmaması hem ortaklık yapısına zarar vereceği gerekçesiyle uygulanamaz. Fakat ortak sayısı iki ise sermaye koyma borcunu yerine getirmesini isteyen tarafa karşı ödemelik def’i ileri sürmek olanaklı olmalıdır¹³⁰.

Ödemelik def’i hakkında yukarıda varılan sonucun, ifa güçsüzlüğü halinde de uygulanıp uygulanamayacağı tartışılmalıdır. Adi ortaklık sözleşmelerinde bir ortağın sermaye koyma yükümlülüğü tüm ortaklara karşıdır. Dolayısıyla ifa sırası gelen ortağın, diğer ortaklardan birinin ifa güçsüzlüğünü bahane ederek borcunu yerine getirmekten kaçınması ortaklık ilişkisi ile bağdaşmaz. İki ortağı bulunan adi ortaklıklarda ödemelik def’i ile ifa güçsüzlüğü halinde kullanılacak imkânlar arasında mahiyet farkı bulunmaktadır. Zira sadece iki tarafın bulunduğu adi ortaklık sözleşmelerinde ödemelik def’inin ileri sürülmesi yalnızca ifadan kaçınma hakkı vermektedir. Fakat ifa güçsüzlüğü halinde hem ifadan kaçınma hem sözleşmeden dönme hakkı bulunmaktadır.

---

getirmemesi halinde öbürünün de borcunun yerine getirmekten kaçınması söz konusu edilemez. Çünkü, ortaklık, karşılıklı borçları kapsayan bir akit değildir. Herkesin belli bir amaca ermek için birtakım borçlar altına girdiği akittir ki bundaki borçlar, hukuk bakımından bir birinin karşılığı sayılmaz. Bundan dolayı ortaklıkta bir tarafın sermaye koyma borcunu yerine getirmekten kaçınması, diğer tarafa ancak B.K. 535. maddesinin 7. bendi uyarınca ortaklığın feshini isteme yetkisini verir ve ortaklık hakim kararıyla ortadan kalkar. Ortaklığın feshi davalılarca istenmediği için akit yürürlükte kalır; o halde, akit gereğince davacıya kar payı ödemekle sorumludurlar; zira, aktin feshini istemiş değildirlere. Hakim delilleri doğru takdir etmiş ve doğru bir hükme varmıştır. Buna göre itirazlar yersizdir.” (www.hukukturk.com) (erişim tarihi: 27.08.2017). 13. HD. T. 22.01.1975 E. 3820 K. 372: “...Ortaklık sözleşmesi karşılıklı borçları kapsayan bir sözleşme olmayıp herkesin belli bir amaca ermek için birtakım borçlar altına girdiği bir sözleşmedir ki, bundaki borçlar, hukuk bakımından birbirinin karşılığı sayılmaz. Ortaklık akdinde karşılıklı yüklenmeleri gerektiren (satış veya kira gibi) sözleşmelerde olduğu gibi BK’nun 81. maddesi uyarınca, bir akidin borcunu yerine getirmemesi halinde öbürünün de borcunu yerine getirmekten kaçınması söz konusu edilemez.”. 13. HD. T. 22.01.1975 E. 3820 K. 372: “...Ortaklık sözleşmesi karşılıklı borçları kapsayan bir sözleşme olmayıp herkesin belli bir amaca ermek için birtakım borçlar altına girdiği bir sözleşmedir ki, bundaki borçlar, hukuk bakımından birbirinin karşılığı sayılmaz. Ortaklık akdinde karşılıklı yüklenmeleri gerektiren (satış veya kira gibi) sözleşmelerde olduğu gibi BK’nun 81. maddesi uyarınca, bir akidin borcunu yerine getirmemesi halinde öbürünün de borcunu yerine getirmekten kaçınması söz konusu edilemez.”, (Sevi, s. 102; Yalman, Macit/Taylan, Erbay, Âdi Ortaklık, Ankara 1976, s. 210-211) .

¹²⁹ Şener, s. 4-5.

¹³⁰ Şener, s. 4-5.

Adi ortaklık sözleşmesi sürekli bir borç ilişkisi olduğundan ancak feshi mümkündür. Feshin sebepleri de TBK m. 639'da sayılmıştır. Hükümde ifa güçsüzlüğü bir fesih sebebi olarak öngörülmemiştir. Ancak ifa güçsüzlüğü TBK m. 639/b. 7'ye göre haklı sebep olarak görülebilir ve mahkemeden ortaklığın feshi istenebilir. İfa güçsüzlüğünün haklı sebep teşkil edip etmediği her somut olayın şartları içinde değerlendirilmelidir.

Ayrıca ifa güçsüzlüğü hallerinden birini teşkil eden iflas halinde, sözleşmede aksine bir düzenleme yoksa, ortaklığın kendiliğinden fesholacağı hükme bağlanmışken ifa güçsüzlüğü haline aynı sonucun bağlanmaması bir hukuk politikası tercihidir. Bu sebeple TBK m. 98'in kıyasen de olsa adi ortaklık sözleşmelerine uygulanması mümkün olmamalıdır¹³¹.

3. ALACAĞI TEHLİKEYE DÜŞEN TARAFIN ÖNCE İFA İLE YÜKÜMLÜ OLMASI

3.1. Genel Olarak

Alacağı tehlikeye düşen tarafın borcunu önce ifa etmesi gerektiği m. 98'de açıkça düzenlenmemiştir. Fakat hüküm alacağı tehlikeye düşen tarafın önce ifa yükümlülüğü altında olduğu hallerde anlam taşımaktadır. Düzenlemenin amacı diğer tarafın ifa güçsüzlüğü halinde önce ifa yükümlüsünü korumaktır. Çünkü önce ifa ile yükümlü taraf, karşı alacak muaccel olana kadar ödemezlik def'ini ileri süremeyecektir¹³². Bu sebeple m. 98'deki hukuki imkânlardan yararlanılabilmesi için önce ifa yükümlülüğü önem arz etmektedir.

Hüküm ilk planda, önce ifa yükümlüsünü korumayı amaçlamakla birlikte, aynı anda ifa yükümlülüğü halinde de uygulanmasına ne lafzı ne ruhu engeldir¹³³. Bu

¹³¹ Aynı yönde, Barlas, Adi Ortaklık, s. 130.

¹³² Çabri, Sezer, Karşılıklı Borç Yükleyen Sözleşmelerde İfa Güçsüzlüğü ve Buna Bağlanan Sonuçlar, Prof. Dr. Mustafa Dural'a Armağan, 2013, s. 416; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altın, s. 833; Tunçomağ, s. 751; Eren, s. 1020; Kaniti, s. 142; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1120; Serozan, İfa Engelleri, s. 74; Antalya, s. 70.

¹³³ Çabri, s. 416. Bir ifa güçsüzlüğü hali olan iflasta müflisin bütün borçları muaccel olacağından, m. 98'in yanında ödemezlik def'inin de ileri sürülebileceği belirtilmekte, bu iki düzenlemenin iflas halinde

sebeple tarafların aynı anda ifa ile yükümlü olduğu hallerde de m. 98'in uygulanabileceği belirtilmektedir¹³⁴. Bu durumda önce ifa yükümlüsü dilerse ödemelik def'ini ileri sürerek dilerse teminat gösterilmesini talep ederek ifadan kaçınabilecek, teminat gösterilmez ise sözleşmeden dönebilecektir.

Aynı anda ifa durumunda m. 98 hükmü uygulanabilecekse de çoğu zaman m. 97'de düzenlenmiş ödemelik def'i öncelikle uygulanacaktır. Üstelik ödemelik def'i teminat gösterilerek engellenemeyeceği için hem pratik hem daha etkili bir korumadır. Keza aynı anda ifa yükümlülüğü hallerinde, alacağı tehlikeye düşen taraf kendi edimini teklif etmesine rağmen karşı taraf edimini ifa edemiyorsa artık borçlu temerrüdü hükümlerine (TBK m. 123 vd.) başvurması daha fazla yarar sağlayacaktır. Çünkü m. 98'e başvurulduğunda tazminat talep edilemeyecekken, temerrüt hükümlerine başvurulduğunda tazminat istenebilecektir¹³⁵. Ayrıca temerrüt hükümlerinin uygulanması için karşı tarafın ifada güçsüzlüğe düşmesi gerekmez. Dolayısıyla m. 98 önce ifa ile yükümlü taraf açısından daha fazla önem taşıyacaktır. Bu sebeple tam iki taraflı sözleşmelerde ifa sırasının tespit edilmesi gerekir.

Aşağıda sırasıyla sözleşmelerin ifasında genel ilke olan aynı anda ifa kuralına, daha sonra ise önce ifayı gerektiren durumlara değineceğiz.

3.2. Aynı Anda İfa Kuralı

Tam iki taraflı sözleşmelerde taraflardan birinin, diğerinden ifayı isteyebilmesi, sözleşmenin koşullarına ve özelliklerine göre daha sonra ifa etme hakkı olmadıkça, önce kendi borcunu ifa etmiş ya da ifasını teklif etmiş olması gerekir (TBK m. 97). Bu hüküm tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde karşılıklı edimlerin aynı anda ifası kuralını düzenler¹³⁶. Bu genel prensip satış sözleşmesi bakımından açıkça ifade edilmiştir: "Sözleşme ile aksi kararlaştırılmadıkça veya aksine bir âdet bulunmadıkça,

---

uygulanabilmesinin aynı anda ifa halinde m. 98'in de uygulanabileceğine delil teşkil ettiği ifade edilmektedir, (Çabri, s. 417). Kanımızca iflas halinde ödemelik def'i uygulama alanı bulmayacaktır. Bu konuda bkz. Bölüm II, 3.2.1.2.

¹³⁴ Eren, s. 1021; Çabri, s. 417.

¹³⁵ Grassinger Elçin, Gülçin, BK. m. 82 ile BK. m. 310 Hükümlerinin Karşılaştırılması, Tahir Çağa'nın Anısına Armağan, İstanbul, 2000, s. 222; von Tuhr, s. 531.

¹³⁶ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 826; Antalya, s. 62; Eren, s. 1007.

satıcı ve alıcı borçlarını aynı anda ifa etmekle yükümlüdürler” (TBK m. 207/II)¹³⁷. Aynı anda ifa kuralı, edimlerin geri verilmesini gerektiren hallerde de kıyasen uygulanacaktır¹³⁸. Örneğin, tam iki taraflı sözleşmelerde temerrüt sebebiyle sözleşmeden dönülmesi durumunda verilenlerin iadesi kural olarak aynı anda yerine getirilmelidir.

İki tarafın ifa yeri aynı ise aynı anda ifa kuralı bir zorluğa yol açmaz. Fakat ifa yerleri ayrı ise borçların aynı anda ifası güçleşecektir. Bu durum satış sözleşmesi örneğinde açıkça görülebilecektir. Gerçekten de taraflar arasında aksi bir anlaşma yoksa cins borcu doğuran satış sözleşmesinde satıcının ifa yeri borcun doğumu sırasındaki yerleşim yeriye, alıcının ifa yeri satıcının ödeme zamanındaki yerleşim yeridir. (TBK m. 89). Bu örnekte taraflar borçlarını aynı anda ama farklı yerlerde ifa etmek zorunda kalacaklardır¹³⁹. Özellikle milletlerarası nitelik taşıyan hukuki ilişkilerde tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerin aynı anda ifası büyük güçlük arz edecektir. Bu sorunu çözmek amacıyla “akreditif” uygulamasına başvurulmaktadır¹⁴⁰. Ancak çoğu kez edimlerin aynı anda ifası hem fiili hem hukuki zorluklar doğurabilir. Bu sebeple taraflardan birinin diğerine nazaran borcunu önce ifa etmesi gerekecektir.

Taraflardan birinin önce ifa yükümlülüğü sözleşmede kararlaştırılabileceği gibi, kanundan, teamülden ya da işin niteliğinden kaynaklanabilir. Aşağıda bu haller sırasıyla incelenecektir. Ardından önce ifa yükümlülüğünü kaldıran hallere değinilecektir.

---

¹³⁷ Feyzioğlu, s. 127; Arsebük, s. 720; Antalya, s. 62.

¹³⁸ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 829; Antalya, s. 62; Kaniti, s. 50-51; Eren, s. 1011; Serozan, İfa Engelleri, s. 72.

¹³⁹ Feyzioğlu, s. 129; Arsebük, s. 721.

¹⁴⁰ Akreditif, farklı ülkelerde bulunan alıcı ve satıcı arasındaki karşılıklı güvensizliği ortadan kaldırmak için, alıcının talimatıyla ithalata aracılık eden banka tarafından bu bankanın yabancı ülkedeki muhabiri üzerine açılan kredi mektubudur. (İGEME İhracat Terimleri Sözlüğü, s. 5). Akreditif hakkında ayrıntılı olarak bkz. Safa Reisoğlu, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Akreditif, 2. Bası, Ankara, 2009, s. 19 vd.; Doğan, Vahit, Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif, Ankara, 2003, s. 37 vd.; Engin Günay, Gözde, Türk Hukukunda Akreditif, İstanbul, 2014, s. 10 vd.

3.2.1. Önce İfa Yükümlülüğü Doğuran Haller

3.2.1.1. İfa Sırasının Kanunda Düzenlenmesi

Kanunda düzenlenmiş tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerin bazılarında karşılıklı ve aynı anda ifa kuralından başka bir ifa sırası belirlenmiştir.

Asli edimlerden birinin sürekli olduğu sözleşmelerde, kanun genellikle sürekli edim borçlusunu önce ifa ile yükümlü kılmıştır. Örneğin adi kirada (TBK m. 314), ürün kirasında (TBK m. 362) aksine anlaşma ya da yerel adet olmadıkça kiralayanın borcunu önce ifa etmesi gerekir¹⁴¹. Hizmet (iş) sözleşmesinde işçiye (TBK m. 406, İŞK m. 32)¹⁴², ardiye sözleşmesinde (TBK m. 574) ardiyeciye önce ifa yükümlülüğü getirilmiştir¹⁴³.

Kanunda ücret karşılığında iş görme borcu altına giren kimseye de önce ifa yükümlülüğü getirildiği görülmektedir. Örneğin yayım sözleşmesinde yayımlatanın (TBK m. 497)¹⁴⁴, simsarlık sözleşmesinde simsarın (TBK m. 521)¹⁴⁵, komisyon sözleşmesinde komisyoncunun (TBK m. 539), eser sözleşmesinde yüklenicinin (TBK m. 479/D)¹⁴⁶, taşıma sözleşmesinde taşıyıcının (TTK m. 870), taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinde komisyoncunun, navlun sözleşmesinde taşıyanın (TTK m. 1197) borcunu önce ifa etmesi gerekmektedir¹⁴⁷.

---

¹⁴¹ Ural Çınar, Nihal, Türk Borçlar Kanununda Düzenlenen Kira Sözleşmelerinde Kira Bedelinin Ödenmesi ve Hukuki Sonuçları, İstanbul, 2014, s. 89; Gümüş, Mustafa Alper, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. 1, 3. Bası, İstanbul, 2012, s. 349-350; Acar, Faruk, Kira Hukuku Şerhi (TBK m. 299-332), 4. Baskı, İstanbul, 2017, s. 283; Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 4. Baskı, Ankara, 2017, s. 353.

¹⁴² Eren, Özel Hükümler, s. 549; Mollamahmutoğlu, Hamdi/Astarlı, Muhittin/Baysal, Ulaş, İş Hukuku Ders Kitabı, Cilt 1, Bireysel İş Hukuku, Ankara, 2017, s. 206; Süzek, Sarper, İş Hukuku, 12. Baskı İstanbul, 2016, s. 43.

¹⁴³ Kaniti, s. 138; Feyzioğlu, s. 129. Ardiye sözleşmesinde ifa sırası hakkında bkz, Erdoğan, İhsan, Ardiye Sözleşmesi, Konya, 1990, s. 87 vd.

¹⁴⁴ Arkan Serim, Azra, Yayım Sözleşmesinin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri, İstanbul, 2017, s. 147.; Zevkliler, Aydın/Gökyayla, K. Emre, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 16. Bası, Ankara, 2016, s. 614 vd.

¹⁴⁵ Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan/Nomer Ertan, Füsün, Ticari İşletme Hukuku, 15. Bası, İstanbul, 2015, n. 1563; Poroy, Reha/Yasaman, Hamdi, Ticari İşletme Hukuku, 14.Bası, İstanbul 2012, s. 284.

¹⁴⁶ Aydoğdu, Murat/ Kahveci, Nalan, Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 3. Baskı, Ankara, 2017, s. 779; Eren, Özel Hükümler, s. 679; Zevkliler/ Gökyayla, s. 519.

¹⁴⁷ Feyzioğlu s. 129; Kaniti s. 138.

Talih ve tesadüfe bağlı (rizikolu) sözleşmelerde de rizikoyu üstlenen taraf, diğer taraf edimini ifa ettikten sonra borcunu yerine getirecektir. Örneğin ölünceye kadar bakma sözleşmesinde, öncelikle bakım alacaklısı borçlandığı malvarlığı veya malvarlığı değerlerinin mülkiyetini bakım borçlusuna geçirmelidir (TBK. m. 611)¹⁴⁸, sigorta sözleşmesinde de sigorta priminin tamamı ya da taksitle ödenecekse ilk taksiti ödenmeden sigortacının sorumluluğu başlamayacaktır (TTK m. 1430)¹⁴⁹.

3.2.1.2. İfa Sırasının Sözleşmeyle Belirlenmesi

Aynı anda ifa kuralını düzenleyen TBK m. 97 yedek hukuk kuralı niteliğindedir¹⁵⁰. Sözleşmenin tarafları bu kuralın aksini kararlaştırabilirler.¹⁵¹ Mesela kira sözleşmesinde tarafların kanundaki düzenlemeden ayrılarak, kira bedelinin önce ödenmesi, ardından kiralananın teslimi konusunda anlaşmış olmaları ifa sırasının belirlendiği hallerdendir.

3.2.1.3. İfa Sırasının Teamülden Kaynaklanması

Önce ifa yükümlülüğü teamülden de doğabilir¹⁵². Örneğin sinema, tiyatro, konser, spor müsabakalarında giriş ücretlerinin önce ödenmesi adettir. Yolcu taşımacılığında taşıma ücretinin önce ödenmesinde de durum böyledir¹⁵³. Restoranlarda (alakart) önce yemeğin yenilmesi, sonra paranın ödenmesi de bir teamül teşkil etmektedir.

Ancak doktrinde teamüllerin ifa sırasının belirlenmesine etkisinin olmaması gerektiği de savunulmaktadır¹⁵⁴. Buna göre kanunda özel bir atıf olmadıkça ifa sırasının belirlenmesinde âdete bir değer atfedilemez. TBK m. 97’de de böyle bir atıf

¹⁴⁸ Eren, Özel hükümler, s. 818; krş Yavuz, Cevdet/Acar, Faruk/ Özen, Burak, Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Yenilenmiş 10. Bası, 2014, s. 1503.

¹⁴⁹ Ünan, Samim, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap, Sigorta Hukuku Cilt I Birinci Kısım, Genel Hükümler (Madde 1401-1452), İstanbul, 2016, s. 325; Kaniti, s. 139; Feyzioğlu s. 129.

¹⁵⁰ Serozan, İfa Engelleri, s. 67; Antalya, s. 63.

¹⁵¹ Feyzioğlu, s. 128; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1077; s. Eren, s. 1016.

¹⁵² Oğuzman/Öz, C. I, n. 1080; Eren, s. 1007; Kaniti, s. 141; Hatemi/Gökyayla, s. 241.

¹⁵³ Kaniti, s. 141.

¹⁵⁴ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 827 dn. 4’deki yazar.

bulunmamaktadır¹⁵⁵. Ancak burada bir teamül (âdet) örtülü de olsa sözleşmenin içeriğine dahil olarak sözleşmenin ikincil noktası haline gelmektedir¹⁵⁶.

3.2.1.4. İfa Sırasının İşin Niteliğinden Kaynaklanması

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde taraflar ifa sırasını kararlaştırmamış olsalar da edimlerin niteliği bir sırayı gerektirebilir. Yapılacak işin veya giderlerin miktarına göre karşı tarafın borcu sonradan belli olacak ise de ifa sırası işin niteliğinden kaynaklanır¹⁵⁷. Örneğin su, elektrik, doğalgaz, telefon aboneliği sözleşmelerinde ödenecek bedel belirli aralıklardaki kullanım miktarına göre değişeceğinden, ifa yükümlülüğü öncelikle bu hizmetleri sağlayan kuruluşlara aittir.

3.2.2. Önce İfa Yükümlülüğünü Kaldıran Haller

Yukarıda önce ifa yükümlülüğünün bulunduğu durumları açıkladık. Belirttiğimiz gibi m. 98 büyük çoğunlukla, önce ifa yükümlülüğünün doğduğu hallerde uygulama alanı bulur. Ancak bazı hallerde kanun veya sözleşme ya da işin niteliği veya teamül gereği önce ifa yükümlüsü taraf, yükümlülüğünü yerine getirmek zorunda kalmaz. Bu hallerde ifa sırası hakkındaki temel kural olan aynı anda ifa kuralına dönülecektir.

Türk Borçlar Kanunu m. 98 hükmü önce ifa yükümlülüğü altında bulunan tarafa, ifa güçsüzlüğü içindeki tarafça teminat gösterilmemesi halinde, borcunu ifa etmekten kaçınma hakkı vermektedir. Dolayısıyla m. 98'in şartları oluştuğunda önce ifa yükümlülüğünün kalktığı söylenebilecektir. İnceleme konumuz dışında kalan önce ifa yükümlülüğünü kaldıran hallerin başlıcalarına değinmekte fayda bulunmaktadır.

¹⁵⁵ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 829 dn. 4.

¹⁵⁶ Hatemi/Gökyayla, s. 241-242.

¹⁵⁷ Feyzioğlu, s. 128; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 826.

3.2.2.1. Öncelenmiş Borca Aykırılık

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde taraflardan biri edimini ifa etmeyeceğini açık olarak ifade etmişse veya durumdan çıkarılabiliyorsa, borçlu önce ifa yükümlülüğünden kurtulacaktır. Çünkü bu tür durumlarda, önce ifa yükümlüsünü ifada bulunmaya zorlamak dürüstlük kuralı ile bağdaşmayacaktır (MK m. 2) Bu tür bir öncelenmiş borca aykırılık taraflar arasındaki güven ilişkisini sarsacak, sözleşmenin temel amacı olan ifa tehlikeye düşecektir¹⁵⁸. Sözleşme ilişkisinin temelinde yer alan ahde vefa ilkesine aykırılık dürüstlük kuralı gereği önce ifa yükümlülüğünü kaldıracağı gibi sözleşmesel ilişkinin sona erdirilebilmesini de gündeme getirecektir¹⁵⁹. Önce ifa yükümlüsü böyle bir halde ödemelik def'ine de başvurabilecektir.

3.2.3.2. Sürekli ve Dönemsel Edimli Sözleşmeler

Sürekli ve dönemsel edimli sözleşmelerde, önce ifa ile yükümlü tarafın ifa ettiği kısmın karşılığını alamadığı hallerde edimini ifaya devam etmekten kaçınabileceği kabul edilmektedir¹⁶⁰. Örneğin iş (hizmet) sözleşmesinde önce ifa yükümlülüğü işi gören işçiye ait iken, işveren de belirli periyotlarla ücret ödemekle yükümlüdür (İŞK m. 32). İş sözleşmesinde işçinin iş görme borcu sürekli bir edim niteliğindedir, işverenin ücret ödeme borcu dönemsel karakterdedir. İşçinin iş görme edimi ile işverenin ücret ödeme borcu arasında hukuki ve ekonomik bir bütünlük bulunmaktadır. Dolayısıyla ücret borcu bir dönem dahi ödenmez ise iş görme borcunun yalnızca o ücrete tekabül eden kısmı değil ilerde ifa edilecek kısmı da etkilenecektir. Bu sebeple önce ifa yükümlülüğü altındaki işçiye önceki ücret alacağı verilmez ise işçi önce ifa yükümlülüğünden kurtulmuş olacaktır¹⁶¹. Nitekim bu durum İŞK m. 34'de "Ücreti ödeme gününden itibaren yirmi gün içinde mücbir bir neden

¹⁵⁸ Oğuzman/Öz, n. 1105; Serozan, İfa Engelleri, s. 251.

¹⁵⁹ Öncelenmiş borca aykırılık durumunda, önce ifa yükümlüsününün sahip olduğu haklar hakkında ayrıntılı olarak bkz. Başoğlu, Başak, Öncelenmiş Borca Aykırılığın Sonuçları, İÜHFİM, C. LXVI, S. 2, 2008, s. 288 vd.

¹⁶⁰ Kaniti, s. 71.

¹⁶¹ Yangın Dulay, Dilek, Ücret Ödenmemesi Sebebiyle İşçinin İş Görmekten Kaçınma Hakkı, TAAD, S. 10, 2012, s. 204; Kaniti, s. 74.

dışında ödenmeyen işçi, iş görme borcunu yerine getirmekten kaçınabilir...” ifadesiyle özel olarak da düzenlenmiştir.

4. BORÇLUNUN İFADA GÜÇSÜZLÜĞE DÜŞMÜŞ OLMASI

4.1. Genel Olarak

Türk Borçlar Kanunu m. 98'in uygulanabilmesinin temel şartı borçlunun ifa güçsüzlüğüne düşmüş olmasıdır. İfa güçsüzlüğü, borçlunun vadesi gelmiş ve ifa edilmesi gereken borçlarını ifa edebilmesi için gerekli ekonomik araçlardan yoksunluğunu ifade etmektedir¹⁶². Başka deyişle bu koşulda aranan, borçlu tarafın herhangi bir sebeple değil, yalnızca maddi sıkıntı sebebiyle borcunu ifa edememesidir¹⁶³. Hükümde bu durum “... taraflardan birinin borcunu ifada güçsüzlüğe düşmesi ve özellikle iflas etmesi ya da hakkındaki haciz işleminin sonuçsuz kalması...” şeklinde ifade edilmektedir.

İfa güçsüzlüğünü belirleyen, ekonomik araçların yetersizliğidir. Örneğin, borçlunun aktifi, borçlarından fazla olmakla birlikte elindeki para veya kıymetli evrak yetersizse ve aktifi oluşturan malvarlığı hemen paraya çevrelemiyorsa ya da çevrilmesi büyük zorluk arz ediyorsa ifa güçsüzlüğünden söz edilebilecektir. İfa güçsüzlüğünün gerçekleşmesi için ekonomik araçların yetersizliği ile ifa yükümlülüğünün yerine getirilememesi arasında illiyet bağının bulunması gerekir¹⁶⁴. Dolayısıyla ekonomik araçlar yeterli olmasına rağmen kişisel nedenlerle borcunu ifa etmeyen borçlunun ifa güçsüzlüğünden söz edilemeyecektir.

İfa güçsüzlüğü kural olarak verme ve yapma borçları bakımından söz konusu olabilir¹⁶⁵. Yapma borçları açısından güçsüzlük, ekonomik araçların eksikliğine dayanıyorsa m. 98 anlamında bir ifa güçsüzlüğünden bahsedilebilecektir. Örneğin,

---

¹⁶² Tercan, Erdal, İflasın Sözleşmelere Etkisi, Ankara, 1996, s. 121; Eren, s. 1021. Benzer tanımlar için bkz. Çabri, s. 417; Tunçomağ, s. 752; Oser/Schöneneberger, s. 653; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1122; Becker, s. 458.

¹⁶³ Grassinger, s. 225.

¹⁶⁴ Rüzgaresin, Cumhuriyet, İflas Sebepleri, Ankara, 2011, s. 497.

¹⁶⁵ Grassinger, s. 228.

eser sözleşmesinde eseri meydana getirme borcunu yerine getirirken yüklenicinin ekonomik sıkıntı sebebiyle gerekli malzemeyi ya da işgücünü sağlayamaması durumunda ifa güçsüzlüğünden bahsedilebilecektir.

Borçlunun işgücü, sağlığı, yetenekleri ve kişisel özelliklerinin ön planda olduğu yapma borçlarında ifa güçsüzlüğünden söz edilemeyecektir. Dolayısıyla işçinin iş görme borcunu hastalığı sebebiyle yerine getirememesi halinde m. 98 uygulama alanı bulmaz. Yapmama borçlarında ise borçlunun ifa güçsüzlüğüne düşmesinin borçlandığı edimi yerine getirmesine etkisi olmaz.

İfa güçsüzlüğü halleri için sınırlı sayı prensibi geçerli değildir. Hükümdeki “özellikle” ifadesinden sonra sayılan iflas ve haciz işleminin sonuçsuz kalması örnek olarak belirtilmiştir¹⁶⁶. Bunların yanı sıra kanunda açıkça belirtilmeyen iflasın ertelenmesi, konkordato talep edilmesi, borca batıklık gibi durumların ifa güçsüzlüğü oluşturup oluşturmadığı irdelenmelidir. Aşağıda hükümde sayılanlardan başlayarak önemli ifa güçsüzlüğü hallerini inceleyeceğiz.

4.2. İfa Güçsüzlüğü Halleri

4.2.1. İflas

4.2.1.1. Genel Olarak

Borçlu hakkında iflas kararı verilmesinin, ifa güçsüzlüğünün en önemli göstergelerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. İcra ve İflas Kanununda¹⁶⁷ üç bap halinde düzenlenen iflasın tanımı yapılmamıştır. Öğretide, iflas organları tarafından alacaklıları tatmin amacıyla borçlunun tüm malvarlığı üzerinde gerçekleştirilen bir cebri tasfiye usulü olarak tanımlanmaktadır¹⁶⁸.

---

¹⁶⁶ Eren, s. 1020; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 835; Oğuzman/Öz, n. 1222.

¹⁶⁷ RG. 2128, T. 9/6/1932, Kanun no: 2004.

¹⁶⁸ Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Sungurtekin Özkan, Meral/Özekes, Muhammet, İcra ve İflas Hukuku, 3. Bası, Ankara, 2016, s. 401; Yıldırım, Kamil/Deren-Yıldırım, Nevhis, İcra ve İflas Hukuku, 7. Baskı, İstanbul, 2016, s. 345; Üstündağ, Saim, İflas Hukuku, İstanbul, 1986, s. 1; Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema, İcra ve İflas Hukuku, 2. Baskı, Ankara, 2016, s. 429.

İflas sebepleri, genel olarak borcun ödenmemesinden, borcun ödenmesinin tehlikeye girmesinden veya mali durumun bozulmasından kaynaklanmaktadır¹⁶⁹. İflas kararıyla, borçlunun malları iflas masasına dahil olur (İİK m. 184). Ayrıca müflisin masaya giren mallar üzerindeki tasarruf yetkisi kısıtlanır. Müflisin masadaki mallar üzerindeki her türlü tasarruf işlemi iflas alacaklılarına karşı hükümsüzdür (İİK m. 191). Böylece iflasın açılması çoğu zaman ifa güçsüzlüğü sonucunu doğuracaktır.

Her iflas hali, ifa güçsüzlüğüne sebebiyet vermeyebilir. Örneğin iflas yoluyla adi takipte ya da kambiyo senetlerine dayalı iflas yoluyla takipte, iflasa karar verilebilmesi için maddi anlamda bir ifa güçsüzlüğüne gerek görülmeyebilir. Anılan takip yollarında iflas kararı için bazı şekli şartların varlığı yeterlidir¹⁷⁰. Bu takip türleri için mahkemenin borçlunun malvarlığını üzerinde inceleme yapması gerekmemektedir. Borçlu, vadesi gelen borcunu ödememişse maddi durumuna bakılmaksızın iflasına karar verilecektir¹⁷¹. Bu durum öğretide şekli iflas sebebi olarak adlandırılmaktadır¹⁷². Örneğin, mali durumu iyi olan borçlu hakkında iflas yoluyla takip yapılması halinde borcunu ödemezse iflasına karar verilebilecektir. Öte yandan mali durumu çok kötü olan borçlu, kendisine karşı iflas yoluyla takipte bulunan alacaklısına borcunu bir şekilde ifa etmeyi (bağış ya da kredi kullanarak) başarırorsa iflastan kurtulacaktır¹⁷³. İlk örnekte ifa güçsüzlüğü olmamasına rağmen borçlu iflas etmiştir. İkinci örnekte ise borçlunun bir ifa güçsüzlüğü vardır ancak iflas gerçekleşmemiştir.

---

¹⁶⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 448; İflas yolları ve sebepleri hakkında bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes s. 413 vd.; Yıldırım/Deren-Yıldırım s. 364 vd.; Rüzgaresen s. 1 vd.

¹⁷⁰ İflas yoluyla adi takipte alacaklı yetkili icra dairesine başvurarak borçluya karşı takip talebinde bulunur. Takip talebini alan icra dairesi borçluya iflas ödeme emri gönderir. Ödeme emrinde borçluya ödeme yapması ya da itiraz ve şikayetlerini iletmesi için yedi günlük süre verilir. Borçlu, yedi gün içinde ödeme yapmazsa alacaklı, ticaret mahkemesinde iflas davası açar. Kambiyo senetlerine dayanan takip yoluyla iflasta prosedür aynı olmakla birlikte, ödeme ve itiraz süresi beş gündür (İİK m. 155-166). Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Özbilen, Arif Barış, Tüketim Ödücü Sözleşmesinde Ödünç Alanın Ödeme Güçsüzlüğü ve Bu Güçsüzlüğün Yarattığı Hukukî Sonuçlar, TAAD, S. 27, 2016, s. 130; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 367 vd.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 415 vd; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes s. 413 vd.

¹⁷¹ Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 352; Özbilen, s. 30.

¹⁷² Muşul, Timuçin, İcra ve İflas Hukuku, 6. Baskı, 2013, s. 1402, Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 352.

¹⁷³ Kuru, İcra ve İflas Hukuku El Kitabı, 2. Baskı, 2013, s. 1084-1085; Özbilen, s. 30.

İfa güçsüzlüğü, bir usul hukuku değil maddi hukuk sorunudur¹⁷⁴. Hükümde de iflas ile kastedilen, iflasın açılması ya da iflasa karar verilmesi değil iflas masasının durumudur¹⁷⁵. Buna göre iflas masasına dahil olan hak ve alacakların bütün borçları karşılayacak değerde olması durumunda hüküm uygulanamayacaktır¹⁷⁶. Madde 98'in amacı alacağı tehlikeye düşmüş tarafa, alacağını elde edememe riski karşısında ifadan kaçınma imkânı tanımaktır. İflas masası tüm alacaklıları tatmin edebilecek bir değere sahipse artık alacağın tehlikeye düştüğünden söz edilemeyecektir¹⁷⁷. Dolayısıyla iflas masasına dahil malvarlığı değerleri müflisin borçlarını karşılayamadığında, hükümdeki imkânlardan yararlanma hakkı doğmuş olacaktır. Hükümün iflas bakımından uygulama alanını belirleyebilmek için iflasın açılmasının sözleşmelere etkisine değinilmelidir.

İflasın açılmasıyla, müflisin malları ve hakları bir masa oluşturup malvarlığı üzerinde tasarruf yetkisi kısıtlandığından, sözleşmelerin taraflarca ifası güçleşir ve amaçları tehlikeye girer¹⁷⁸. Nitekim kanunda da bazı sözleşmeler açısından taraflardan en az birisinin iflası halinde sözleşmenin son bulacağı belirtilmektedir¹⁷⁹. Fakat kural olarak iflas eden kişinin sözleşme ilişkileri devam eder¹⁸⁰. İflas ile sona ermeyen sözleşme(ler) açısından, iflasın olumsuz sonuçlarına karşı sözleşmenin iflasın dışında tutulup tutulamayacağı sorusu cevaplanmalıdır.

Sözleşme iflasın açıldığı andaki durumu ile iflas masasına dahil olur. Böylece sözleşme temelli haklar masaya dahil olacak ve alacaklıya karşı ileri sürülebilecektir. Aynı şekilde alacaklı da iflasın açıldığı anda hangi haklara sahip ise bunları masaya

---

¹⁷⁴ Eren, s. 1021.

¹⁷⁵ Eren, s. 1021; Çabri, s. 418.

¹⁷⁶ Grassinger, s. 226; Eren s. 1021; Çabri, s. 418; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1125.

¹⁷⁷ Çabri, s. 418.

¹⁷⁸ von Tuhr, s. 645; Tercan, s. 12; Kuru, s. 1246.

¹⁷⁹ Örneğin hasılat kirasında kiracının (TBK m. 370), finansal kiralama sözleşmesinde, aksi kararlaştırılmadıkça, kiracının (6361 s. K. m. 30), vekalet sözleşmesinde gerek vekilin gerek vekalet verenin (TBK m. 513), komisyon sözleşmesinde gerek vekalet verenin gerek komisyoncunun (TBK m. 532), acentelik sözleşmesinde gerek vekalet verenin gerek acentenin (TTK m. 121), adi ortaklıkta, ortakların birisinin iflasıyla (TBK m. 639) sözleşmeler son bulmaktadır.

¹⁸⁰ Özümücu, Seda, İflasın Açılmasının Borçlar Hukuku Sözleşmeleri Üzerine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994, s. 3; Kuru, s. 1246; Tercan, s. 13; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 485.

karşı kullanabilecektir¹⁸¹. Ancak burada masaya giren borç ve alacak açısından ayırım yapmak gerekecektir.

Müflisin sözleşeni, alacağını iflas masasına yazdırıp yazdırmamakta serbesttir. Bu hak onun alacağı üzerindeki tasarruf yetkisinin bir sonucudur. Ayrıca alacaklıyı alacağını masaya bildirmeye zorlayan bir hüküm de bulunmamaktadır. Ancak karşı tarafın müflise olan borcu açısından aynı sonuç geçerli değildir. Zira bu borç masa alacağıdır. Dolayısıyla müflisin alacağı iflasa dahil olur ve tüm iflas alacaklılarını tatmine tahsis edilir. Bu nedenle karşı taraf borcunu iflas dışına çıkaramaz. Kanun koyucu müflisin borçlularından, borçlarını mutlaka bildirmelerini istemiş ve bildirilmeme hali için cezai hüküm sevk etmiştir¹⁸². Borcun iflas masasına yazılması zorunluyken alacak bakımından böyle bir zorunluluğun bulunmaması iflasın tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelere etkisini ayrıca incelemeyi gerektirmektedir.

Henüz (tamamıyla) ifa edilmemiş tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler iflasın açılmasıyla tasfiyeye dahil olacaktır. Kural olarak para alacağı dışındaki tüm alacaklar paraya çevrilerek iflas masasına yazılacaktır (İİK m. 198/I c. 1). Ancak iflas idaresi, lehine gördüğü takdirde sözleşmenin aynen ifasına karar verebilecektir (İİK m. 198/I c. 2). Aynen ifa kararı, sözleşmeyi iflas dışına çıkarma sonucunu doğuracaktır. Artık karşı tarafın alacağı, masa borcu niteliği taşıyacağından öncelikli ve tam olarak ödenecektir¹⁸³.

İflas idaresi, alacağın aynen ifasını elde etmeyi lehine bulmazsa aynen ifa kararı vermeyecektir. İflas idaresinin bu tercihi alacaklının çıkarını zedeleyecektir. Gerçekten de alacaklının borcu, müflisin alacağını oluşturduğundan iflasın açılmasından itibaren bir ay içinde iflas masasına bildirilmesi gerekmektedir (İİK m. 219). İflas idaresi, bildirilen veya müflisin kayıtlarından anlaşılan alacakları tahsil edecektir. Borcu muaccel olan karşı taraf, borcunu iflas masasına tam olarak ifa etmek

---

¹⁸¹ Tercan, s. 12.

¹⁸² Tercan, s. 115-118. “Müflisin mallarını ellerinde bulunduran veya müflise borçlu olan üçüncü şahıslar, iflasın açıldığına dair ilana muttali oldukları tarihten itibaren bir ay içinde makbul bir mazeret olmaksızın o malları iflas idaresi emrine vermezler veya borçlarını bildirmezlerse, doksan güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır” (İİK m. 336).

¹⁸³ Tercan, s. 15 vd.

zorundadır. Buna karşılık alacaklı, tasfiye sonunda alacağına isabet edecek bir iflas payı ile yetinmek zorunda kalacaktır. Alacaklıya bakiye alacağı için bir aciz vesikası verilecektir. Bu sebeple alacaklı tasfiye sürecinin dışında kalmak veya zararını azaltmak çabası içinde olacak, koruyucu düzenlemelerden yararlanmak isteyecektir¹⁸⁴.

Müflisin alacaklısını koruyan düzenlemelerin başında m. 98 gelir. Ayrıca alacaklının ödemezlik def'i (TBK m. 97) imkânından da yararlanabileceği düşünülebilir. Zira iflasın açılmasıyla müflisin bütün borçları muaccel hale gelir (İİK m. 195). Bu durumda alacaklının iflas idaresine karşı ödemezlik def'ini (TBK m. 97) ileri sürmesinin, bilahare ifayı teklif ederek iflas idaresini temerrüde düşürmesinin ve nihayetinde sözleşmeden dönmesinin mümkün olup olmadığı araştırılmalıdır. Soruya olumlu yanıt verilmesi halinde ödemezlik def'inin ifa güçsüzlüğüne göre alacaklı açısından daha lehe sonuçları olması sebebiyle m. 98'in uygulanmasına gerek kalmayacaktır. Bundan dolayı öncelikle ödemezlik def'inin iflas halinde uygulanıp uygulanamayacağı, uygulanabilirse hangi şartlarda uygulanabileceği sorusunun yanıtlanması gerekir.

4.2.1.2. İflasta Ödemezlik Def'inin Uygulanabilirliği

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde borçların kural olarak aynı anda ifa edileceğini ifade etmiştik (TBK m. 97). Bu sözleşmelerde taraflar kendi borcunu ödemediği veya ifasını teklif etmeden alacağını talep edemez. Eğer bir taraf doğrudan ifayı talep ederse, diğer taraf talep edenin borcunu ifa etmediğini veya ifasını teklif etmediğini bildirerek ifadan kaçınabilir (TBK m. 97). Bu savunmaya “*ödemezlik def'i*” denilmektedir¹⁸⁵.

Alacaklı, aynı anda ifa şartlarının olduğu her durumda ödemezlik def'ine başvurabilecektir. İflasın açılmasıyla müflisin vadesi gelmemiş borçları muaccel hale geleceğinden müflisin alacakları da muaccel ise ödemezlik def'i gündeme gelebilecektir (İİK m. 195). Ancak iflas uygulamasında ödemezlik def'i sınırlı alanda,

---

¹⁸⁴ Tercan, s. 117.

¹⁸⁵ Ayrıntılı bilgi için Kaniti s. 46 vd.; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1083; Eren, s. 1008; Antalya, s. 63; Serozan, İfa Engelleri, s. 68.

iflas idaresi aynen ifaya karar verirse uygulanmalıdır¹⁸⁶. Çünkü iflas idaresi aynen ifa kararıyla sözleşmenin tarafı haline gelmektedir. Bu karar, tasfiye ilişkisinin dışına çıkardığı sözleşmeye yeniden sinallagmatik özellik kazandırmaktadır.

İflas idaresinin sözleşmeye katılmadığı durumlarda ödemezlik def'inin uygulanmasına imkân tanımak, iflas prosedürünü akamete uğratacaktır. İflas idaresi ancak iflasın son aşamasında borcunu ifa edebilecekken, müflisin borçlarını önce tahsil etmesi gerekmektedir. Ayrıca iflas idaresinin müflisin borçlarını tam olarak ifası da mümkün değildir. Ödemezlik def'ini ileri süren alacaklıya karşı iflas idaresinin alacağını elde etmek için ifa teklifinde bulunması diğer iflas alacaklılarının zararına olacaktır. Kaldı ki bu halde iflas idaresi kendisi için yararlı ise aynen ifaya karar verebilecektir. İki tarafın da ifa teklif etmediği bir durum ise sözleşmeyi sürüncemede bırakarak iflas idaresinin kendi alacağını hiçbir zaman alamamasına sebebiyet verecektir. Oysa ki iflas idaresinin görevi ve nihai amacı müflisin mal ve haklarını paraya çevirerek alacaklıları tatmin etmektir.

Ödemezlik def'inin aynen ifa kararı olmadan uygulanabileceği kabul edilse bile, ardından borçlu temerrüt hükümlerine başvurulamaz. Çünkü iflas idaresi sözleşmenin tarafı olmadığından temerrüde düşmesi de söz konusu değildir¹⁸⁷. Yalnızca iflas idaresi müflisin bir nevi temsilcisidir¹⁸⁸.

Yine iflas halinde temerrüdün sonuçları da uygulama alanı bulmaz. Borçlu temerrüdün sonuçları incelendiğinde bu durum daha iyi anlaşılmaktadır. Alacaklı, temerrüdün genel sonucu olarak borçludan aynen ifa ve gecikme tazminatı isteyebilecektir. Oysa iflasta aynen ifaya ancak iflas idaresi karar verebilir (İİK m. 198). Para borçlarında temerrüdün özel sonucu temerrüt faizidir. Müflisin para borçları açısından ise temerrüt faizi söz konusu olmaz. Çünkü kanunda iflasın açılmasıyla

---

¹⁸⁶ Aksi görüşte, Çabri, s. 417

¹⁸⁷ Tercan, s. 62. Ancak iflas idaresi aynen ifaya karar vermiş ise borcu üstleneceğinde temerrüt gündeme gelebilecektir (bkz. Muşul, s. 1344 vd.)

¹⁸⁸ İflas idaresinin hukuki niteliği hakkında bkz. Berkin, Necmeddin M., İflas İdaresi ve İflas İdare Memurlarının Vazifeleri, İÜHFİM, C. XXII, 1957, S. 1-4, s. 151 vd.; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 462; Üstündağ, s. 116; Berkin, Necmeddin, İflas Hukuku, İstanbul, 1970, s. 322.

faizlerin devam edeceği ve uygulanacak faizin kanuni faiz olduğu belirtilmiştir (İİK m. 195).

Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde borçlu temerrüdünün özel sonuçları bulunmaktadır. Bunlardan ilki aynen ifadan vazgeçip müspet zararın tazmini talebidir. Alacaklı iflas masasının sözleşmeye girmediği durumda temerrüt hükümleri uygulanamasa bile masadan müspet zararını talep edebilir¹⁸⁹.

Görüleceği üzere iflas düzenlemelerinde temerrüdün sonuçlarından önemli bir bölümü özel olarak düzenlemiştir. Bu yüzden borçlu temerrüdü hükümlerinin uygulanmayacağı sonucuna varılabilecektir. O halde iflasta karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde dönme ve menfi zararın tazmini talebine yer yoktur. Bu itibarla ödemelik def'i iflas sebebiyle menfaati zedelenen alacaklı için koruma sağlamayacaktır.

İflas halinde ödemelik def'inin uygulanabileceği tek hal iflas idaresinin aynen ifaya karar vermesidir. Bu ihtimalde idare sözleşmenin tarafı haline gelecektir¹⁹⁰. Böylece sözleşme tasfiye dışına çıkacaktır. Bu halde ödemelik def'inin uygulanması mümkündür. Dolayısıyla iflas idaresi müflisin borcunu tahsile giriştiğinde, alacaklı ödemelik def'ini iflas idaresine karşı ileri sürebilecek ve ifayı teklif ederek iflas masasını ve borçluyu temerrüde düşürerek sözleşmeden dönebilecektir. Ayrıca m. 98'den farklı olarak tazminat isteyebilecektir.

Sonuç olarak iflas halinde alacaklıyı koruyabilecek imkân TBK m. 98'dir. Aşağıda hükmün nasıl uygulanacağına değinilecektir.

4.2.1.3. İflasta TBK m. 98'in Uygulanması

İflasta m. 98'in uygulanması, sözleşenlerin borçlarını tam olarak ifa etmemiş olmaları durumunda gündeme gelecektir. Buna göre müflisin alacaklıları alacakları

¹⁸⁹ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin/Özkan, s. 485; Tercan, s. 34.

¹⁹⁰ Tercan, s. 119.

teminat altına alınana kadar borçlarını iflas masasına ödemekten imtina edebilir. Aslında iflas idaresinin teminat göstermesi aynen ifaya karar verme anlamı taşır. Aksi halde iflas idaresinin sözleşmeden dönülmesini engellemek amacıyla teminat göstermesi rasyonel bir davranış değildir¹⁹¹. Gerçekten de teminat göstermek aynen ifayı garanti altına alan bir hukuki imkândır. Aynen ifanın yapılmayacağı durumda teminat paraya çevrilerek alacaklı tatmin edilecektir (İİK m. 145 vd). Bu da iflas masasının aleyhine olan aynen ifa ile eş değer zararın ortaya çıkmasına sebebiyet verecektir. İflas idaresinin sözleşmeye girip girmeme (aynen ifa) kararı piyasa koşullarına göre değişecektir.

Serbest piyasada çoğu zaman mal ve hizmetlerin değeri sabit değildir, arz talep dengesi içinde artabileceği gibi azalabilecektir. Oluşan bu fiyata göre borç konusu malın değeri de değişecektir. İflas idaresi durumu lehine görüp sözleşmeye girecektir ya da aleyhine görüp sözleşmeye girmeyecektir. Örneğin, satıcı (S) iflas etmeden önce bir televizyon satışı konusunda alıcıyla (A) 1000 TL'ye anlaşmıştır. İflasın açıldığı anda televizyonun piyasa değeri 800 TL'ye düşmüş ise iflas idaresinin aynen ifaya karar vermesi lehine olacaktır. Zira A masaya 1000 TL'yi ödeyecek 800 lira değerinde televizyonu alacaktır. Dolayısıyla iflas idaresi 200 TL kâr etmiş olacaktır¹⁹². Fakat televizyon fiyatları yükseldiği takdirde aynen ifa kararı aleyhine olacağı için masa bu yönde karar vermeyecektir. Bu kez alacaklı sözleşmeye devam etmek isteyecektir.

Aynen ifaya karar verme yetkisi bulunmayan alacaklı ise ancak fark veya mübadele teorisine göre müspet zararının tazminini isteyebilecektir¹⁹³. Eğer alacaklı mübadele teorisine göre hareket ederse borcunu masaya tamamen ifa edecek, müflisten alacağını da masaya iflas alacağı olarak yazdıracaktır. Alacaklı, müflise olan borcu para borcuysa ve bu borç kendi alacağından az ise bu yola başvurabilir. Çünkü

---

¹⁹¹ Tercan, s. 123.

¹⁹² Örnek için bkz. Kuru, s. 1248.

¹⁹³ Müspet zarar, sözleşmenin hiç veya gereği gibi ya da vaktinde ifa edilmemesi sebebiyle uğranılan zarardır, (Eren, s. 1079; Oğuzman/Öz, n. 1266;). Müspet zararın hesaplanması bakımından iki teori bulunmaktadır. Bunlardan ilki mübadele teorisidir. Bu teoriye göre müspet zarar alacaklının asli ediminin yerini alır. Öyleyse alacaklı kendi edimini yerine getirmeli ve edimler değiştirilmelidir. Fark teorisine göre ise alacaklı kendine düşen edimi yerine getirmekten kaçınabilir. Bu durumda karşı edimin değeri ve bu değere eklenecek olan başka zararlar ile kendi edimi arasındaki farkı talep edebilecektir, (Serozan, İfa Engelleri, s. 211). Fark ve mübadele teorileri hakkında bkz. Havutçu, s. 68; Eren, s. 141-142; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1299 vd)

alacaklı müflisten olan alacağını takas yoluyla (İİK m. 200) sonlandırabilecek; kendi alacağı lehine olan farkı ise iflas masasından talep edebilecektir¹⁹⁴.

Örneğin devamıyla televizyonun değerinin iflas açıldığında 1200 TL olması varsayımında, sözleşmeye girmek iflas idaresinin lehine değildir. Bu durumda A 1200 TL alacağı ile 1000 TL borcunu takas ederek kalan 200 liralık alacağının tasfiye payına düşecek kısmı masadan alabilir. Belirtmek gerekir ki satış sözleşmesinde alıcının iflasında mübadele teorisine başvurulması satıcının menfaatine aykırı sonuçlar doğurabilecektir¹⁹⁵.

Alacaklı (alıcı) fark teorisine başvurursa masaya borcunu tamamıyla ödemekten kurtulur. Öte yandan kendi alacağını da masaya tam olarak yazdıramaz. Yalnızca kendi edimi ile karşı edim arasındaki farkı masaya yazdırabilecektir. Yine televizyon örneğinde alıcı, iflas açıldığı anda değeri 1200 TL olan televizyonu, aynen ifanın reddi sebebiyle elde edememiş olması yüzünden uğradığı 200 TL'lik (1200-1000) zararı doğrudan masaya yazdırabilecektir. Böylece fark teorisi ile ulaşılan sonuç daha pratik ve adil olmaktadır¹⁹⁶.

İflas idaresi bazı durumlarda, lehine olsa da aynen ifa kararı veremez. Müflisin şahsen ifa etmesi gereken sözleşmelerde bilgi, yetenek vb. rol oynadığından borç sadece müflis tarafından ifa edilebilecektir. İflas idaresi bu tip sözleşmelerde aynen ifaya karar vererek borcu başkasına ifa ettiremeyeceği gibi müflisi de ifaya zorlayamaz¹⁹⁷. Bu durumda alacaklı m. 98'e göre sözleşmeden dönebilecektir. Alacaklı sözleşmeden dönmezse borcunu masaya aynen ifa edip, tasfiyede payına düşen ile yetinmek zorunda kalacaktır. Bu halde takas hakkı da gündeme gelebilir. Fakat yine de alacaklı, masaya karşılıklı edimler arasındaki fark kadar ödeme yapmak zorunda kalacaktır.

---

¹⁹⁴ Kuru, s. 1248.

¹⁹⁵ Eğer alıcının iflası halinde satıcı sözleşmeden dönmeyip zararını mübadele teorisine göre karşılamayı tercih ederse, sattığı malı aynen masaya teslim edecek, kendisi ise alacağını masaya tam olarak yazdırıp tasfiye payına razı olmak durumunda kalacaktır. Ayrıca karşılıklı edimlerin cinsi farklı olduğundan takas gündeme gelmeyecektir.

¹⁹⁶ Tercan, s. 166.

¹⁹⁷ Tercan, s. 50.

Görüleceği üzere m. 98 müflisin alacaklısına iflasın olumsuz sonuçlarından korunma imkânı getirmiştir. Burada m. 98 hükmü ile benzerlik gösteren İİK m. 198/I c. 3 hükmüne değinmekte fayda bulunmaktadır. Hükme göre iflas idaresi sözleşmenin aynen ifasına karar verebilecek, bu takdirde alacaklı teminat gösterilmesini isteyebilecektir. Bu iki düzenleme büyük ölçüde aynı amaca hizmet ederler. Ancak İİK m. 198/I c. 3 sınırlı bir alanda uygulanabilir. Buna göre alacaklı, TBK m. 98'deki imkânlardan yararlanmaktan vazgeçip alacağını masaya yazdırır ve ardından iflas idaresi aynen ifaya karar verirse İİK m. 198/I c. 3'e göre teminat isteyebilecektir. Böylece TBK m. 98'deki haklardan yararlanamayan alacaklı aynen ifa kararıyla bu haklara tekrar kavuşmaktadır¹⁹⁸. Belirtmek gerekir ki teminat gösterilmemesi halinde alacaklı sözleşmeden dönebilecektir¹⁹⁹.

4.2.2. Haczin Sonuçsuz Kalması

Kanunda açıkça ifade edilen diğer ifa güçsüzlüğü hali haczin sonuçsuz kalmış olmasıdır. Bu hal haciz işlemleri sonucunda alacaklının alacağının bütünüyle karşılanamamış olmasını ifade eder²⁰⁰. Alacaklının haczin sonuçsuz kalmasından doğan maddi kaybı aciz vesikasıyla belgelenmektedir²⁰¹. Aciz vesikası, borçlunun mallarının paraya çevrildiğini ancak alacağın tamamını karşılayamadığını ve alacağın ödenememiş tutarını göstermektedir²⁰². Aciz vesikası kesin ve geçici aciz vesikası olarak ikiye ayrılır.

Kesin aciz vesikası alacaklıya iki halde verilebilir. İlki icra takibi sonucunda borçlunun haczedilen tüm malları satılıp alacaklılara pay edildikten sonra düzenlenir. Bu durumda alacaklılara alacağın ödenmeyen kısmı için kesin aciz vesikası verilir (İİK m. 143/I). İkinci halde ise haciz sırasında borçlunun haczedilebilir hiçbir malı yoktur.

¹⁹⁸ Tercan, s. 128.

¹⁹⁹ Berkin, s. 271; Postacıoğlu, s. 159.

²⁰⁰ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 834; Oser/Schönenberger, s. 653; Tunçomağ, s. 752; Çabri, s. 419.

²⁰¹ Aciz vesikası hakkında bkz. Öztekin Selçuk, İcra ve İflas Hukukunda Borç Ödemedi Aciz Vesikası (İİK m. 143, 251), İstanbul, 1994, s. 12 vd.; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 289 vd.; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 273 vd.; Muşul, s. 817 vd.

²⁰² Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 273; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 343; Pekcanitez /Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 289.

Bu durumu tespit eden haciz tutanağı da kesin aciz vesikası niteliğindedir (İİK m. 105/I). Bu durumda alacaklıya ayrıca aciz vesikası düzenlenmez; tutanak aciz vesikası hükmündedir²⁰³.

Borçlu hakkında kesin aciz vesikası ya da borçlunun hacze kabil malı olmadığını gösterir haciz tutanağı düzenlenmiş ise borçlunun ifa güçsüzlüğüne düştüğü tespit edilmiştir (İİK m. 143, 105)²⁰⁴.

Kesin aciz vesikası ifa güçsüzlüğünü açık bir şekilde ortaya koyarken geçici aciz vesikasında durum biraz farklıdır. Haciz işlemi sırasında borçlunun haczedilebilir malı bulunmasına rağmen, icra memuru tarafından takdir edilen kıymetlerin, takip konusu alacağı karşılayamayacağı anlaşılıyorsa bu durumu tespit eden haciz tutanağı geçici aciz vesikası niteliğindedir (İİK m.105/II)²⁰⁵. Haczedilen malların kıymet takdirinin üstünde satılabilme ihtimali, haciz tutanağına “geçici” aciz vesikası niteliği vermektedir. Satış sonucu elde edilen meblağ alacağı karşıladığı takdirde haciz tutanağı geçici aciz vesikası niteliğini kaybedecektir. Bu halde artık süreliiifa güçsüzlüğünden de bahsedilemeyecektir. Buna karşılık, bu meblağ alacağın bir kısmını karşılıyorsa, karşılanmayan kısım için geçici aciz vesikası yerine kesin aciz vesikası verilecektir²⁰⁶.

Görüleceği gibi alacaklı geçici aciz vesikasının geçerli olduğu dönem için korumasız kalmaktadır. Geçici aciz vesikasının geçerli olduğu dönemde de alacaklıyı m. 98’den yararlandırmak için ifa güçsüzlüğünün varlığını kabul etmek hükmün amacına daha uygun düşecektir²⁰⁷.

4.2.3. Borca Batıklık

Kanunlarda borca batıklık kavramının, genel ve açık bir tanımı yapılmamıştır. Anonim şirketler açısından “...aktiflerin, şirket alacaklarının alacaklarını karşılamaya

²⁰³ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 290; Öztekin, s. 33; Muşul, s. 821.

²⁰⁴ Çabri, s. 419; Özbilen, s. 135. Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 834; Oser/Schönenberger, s. 653; Tunçomağ, s. 752.

²⁰⁵ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 289-290; Öztekin, s. 22; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 274; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 346; Muşul, s. 824.

²⁰⁶ Öztekin, s. 23; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 274.

²⁰⁷ Özbilen, s. 136; Çabri, s. 420.

yetmemesi...” (TTK m. 376/III) şeklinde ifade edilmiştir. Yine borca batıklığın “Şirket borçları şirket varlığından fazla” olması (TTK m. 542/1-c), “mevcudun borçları karşılamaması” (Kooperatif Kanunu²⁰⁸ m. 63/I; İİK m. 345/a), “borçların aktiften fazla olması” (İİK m.179/I) şeklinde ifade edildiği görülmektedir²⁰⁹.

Kavram öğretide, şirket mevcut ve alacaklarının şirket borçlarını karşılamaya yetmemesi olarak tanımlanmaktadır²¹⁰. Bir başka tanıma göre borca batıklık, şirket aktifinin pasifini karşılayamamasıdır²¹¹. Bu ikinci tanım “pasif” ve “borç” kavramlarının aynı anlamı taşımadığı gerekçesiyle haklı olarak eleştirilmektedir²¹².

Açıklamalar uyarınca borca batıklık ve ifa güçsüzlüğü kavramları farklı anlamlara sahiptir. İfa güçsüzlüğü kişinin muaccel borçlarının önemli bir bölümünü ifa iktidarını sürekli biçimde kaybetmesidir²¹³. O halde ifa güçsüzlüğü hali muaccel ve kısa vadeli borçlar ile likit varlıklar arasındaki ilişkiye göre belirlenecektir²¹⁴. Borca batıklıkta ise kişinin tüm mevcudu ve alacakları toplamı, muaccelliyetten bağımsız olarak bütün borçları karşılamaya yetmemektedir. Dolayısıyla bir malvarlığı yetersizliği söz konusu olmaktadır.

---

²⁰⁸ Kanun no: 1163 RG: 13195.

²⁰⁹ Arzova, Sabri Burak/Yavaş, Murat/Küçük, Küçük, Hukuki ve Mali Yönden İflasın Erteleme ve Borca Batıklık Bilançosu, Ankara, 2014, s. 56.

²¹⁰ Muşul, s. 1207; Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 395.

²¹¹ Kuru, s. 1159.

²¹² Atalay, Borca Batıklık ve İflasın Erteleme, İzmir, 2007, s. 20; Türk, Ahmet, Anonim Ortaklıkta Sermaye Kaybı ve Borca Batıklığın Hukuki Sonuçları, Ankara, 1999, s. 34; Sayhan, İsmet, Sermaye Şirketleri ve Kooperatiflerde Borca Batıklık Sebebiyle İflas ve İflasın Erteleme, Ankara, 2016, s. 56; Arzova/Yavaş/Küçük, s. 57; Muşul, s. 1207. Şirketlerin aktif ve pasifleri üzerinden yapılan bu değerlendirme her zaman sağlıklı sonuç vermeyebilir. Çünkü, aktif ve pasifler, şirketin yıllık bilançosunun iki tarafını oluşturan muhasebe kavramlarıdır. Şirket bilançosunun pasif tarafına borç olmayan bazı unsurlar da kaydedilmektedir ki bunların borca batık olma halinin belirlenmesinde borcu oluşturan unsur olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Örneğin, esas sermaye, yedek akçeler, şirket kârları, yıllık bilançonun pasifinde yer almakla birlikte, şirket borcu değildirler. Halbuki hukuk bilimi anlamında borç sadece bir şeyi yapma, verme veya kaçınma edimini içerir. “Pasif” kavramı ise, borçtan çok daha geniş ve farklı bir işleve sahip olmasından dolayı, muhasebe bilimi anlamında pasif kısma yazılan birçok kalem, nitelikleri itibariyle ve hukuk bilimi anlamında borç olmaya müsait değildir. “Borç” kavramı yerine “pasif” kavramının kullanılması durumu için yapılan açıklamalar “mevcut” ve “aktif” kavramları için de geçerlidir. Zira “aktif” kavramı da “mevcut” kavramına göre daha geniş bir içeriğe sahiptir, (Rüzgaresen 479-480). Aktif pasif kavramları kullanılarak yapılan tanım ancak ticari şirket dışındaki gerçek ve tüzel kişiler için gündeme gelebilir.

²¹³ Türk, s. 36; Sayhan, s. 59.

²¹⁴ Türk, s. 36; Arzova/Yavaş/Küçük, s. 62.

Borca batıklık ve ifa güçsüzlüğü halleri çoğu kez birlikte ortaya çıkar. Ancak iki olgu birbirlerinden bağımsızdır. Biri var iken diğeri olmak zorunda değildir²¹⁵. Örneğin, halen kredi alabilme imkânı, işletmenin mali yapısının daha çok dönen varlıklar²¹⁶ ağırlıklı olması, büyük borçları da henüz muaccel olmaması gibi nedenlerle işletme sahibi en azından bir süre ifa güçsüzlüğüne düşmeyecektir. Oysa bu durumda ifa kabiliyeti olsa da toplam borç, mevcut ve alacakları aşmışsa borca batıklıktan söz edilecektir²¹⁷.

Borca batıklık, sermaye şirketleri ve kooperatifler için zorunlu iflas sebebidir²¹⁸. Dolayısıyla şirketler ve kooperatifler açısından borca batıklık bir ifa güçsüzlüğü hali olacaktır. Ayrıca borçlunun mal varlığının yarısına haciz konulması ve geri kalanının mevcut ve bir yıl içinde muaccel olacak alacaklara yetmemesi hali de gerçek kişiler ve şahıs şirketleri için zorunlu bir iflas sebebidir (İİK m. 178/III). Bu sebeple açıklamalarımız sermaye şirketi ve kooperatif dışındaki kişiler açısından önem taşır.

Sonuç olarak borca batıklık, sermaye şirketleri ve kooperatifler dışında kalan hukuk sükeleri açısından doğrudan ifa güçsüzlüğü anlamına gelmeyecektir. Ancak yukarıda belirtildiği gibi ifa güçsüzlüğü ile borca batıklık birlikte meydana geldiğinde şüphesiz m. 98 uygulanabilecektir. Borca batıklığın önce meydana geldiği hallerde aslında bir süre sonra ifa güçsüzlüğü de kendini gösterecektir. İfa güçsüzlüğünün henüz meydana gelmediği yalnızca borca batıklığın söz konusu olduğu dönemde alacaklının m. 98'den yararlanıp yararlanmayacağı sorusuna olumlu yanıt vermek gerekir. Değindiğimiz gibi borca batıklık hali, malvarlığının genel durumuyla ilgili olup, ifa güçsüzlüğüne nazaran mali durumdaki daha ağır bir bozulmayı anlatır. Böyle bir halde önce ifa yükümlüsünü ifaya mecbur tutmak hükmün amacıyla çelişecektir²¹⁹.

4.2.4. Konkordato Talebi

---

²¹⁵ Atalay, s. 21; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 438; Arzova/Yavaş/Küçük, s. 62.

²¹⁶ Genel olarak dönen varlıklar bir faaliyet dönemi içinde paraya çevrilmesi düşünülen varlıklardır, bkz. Finansal Tabloların Sunuluşuna İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı Hakkında Tebliğ m. 57 (T. 16. 01.2005, RG. 52702).

²¹⁷ Rüzgaresen, s. 620-621.

²¹⁸ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 434; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 466.

²¹⁹ Aynı yönde, Özbilen, s. 139.

Konkordato talep edilmesi borçlunun borçlarını ifada güçsüzlüğe düştüğünü gösteren bir diğer haldir. Konkordato talebinde bulunan borçlu ifa güçsüzlüğüne düştüğünü kabul etmektedir²²⁰. Kurum, mali durumu bozulmuş borçluları iflasın ağır sonuçlarından korumak ve işletmelerin yeniden rehabilitasyonunu sağlayabilmek için kabul edilmiştir. Konkordato, borçlu ile alacaklılar arasında kanunda belirtilen çoğunlukla konkordato projesinin kabulü ve mahkemenin tasdiki ile yapılan bir cebri sulh anlaşmasıdır²²¹. Konkordatonun amacı borçluların haciz veya iflas yoluyla takibe maruz kalmalarını önleyerek ekonomik varlıklarını korumalarını sağlamaktır.

Konkordato çeşitli kıstaslara göre belli türlere ayrılır²²². Konkordato, zamanına göre yapılan ayırım açısından iflas içi ve dışı konkordato²²³, içeriği açısından ise adi ve malvarlığının terki suretiyle konkordato olarak sınıflandırılabilir. Adi konkordato, vade veya tenzilat konkordatosu olarak veya ikisinin karması olarak da yapılabilir. Vade konkordatosunda borçlu, belirlenen sürenin sonunda borçlarının tamamını ödemeyi teklif eder. Tenzilat konkordatosunda ise borçlu, alacaklılarının alacaklarının belli bir yüzdesinden vazgeçmesi karşılığında borçlarının anlaşılan miktarını ödemeyi teklif eder. Karma konkordatoda alacaklılar alacaklarından kısmen vazgeçmekte, kalan borçlar içinse ayrıca yeni bir vade düzeni belirlenmektedir²²⁴. Malvarlığının terki suretiyle konkordatoda ise borçlu malvarlığını alacaklılara terk edip alacaklılarca tasfiyesini ister²²⁵.

Konkordato kurumundan yararlanmak isteyen borçlunun veya iflas talebinde bulunabilecek bir alacaklının gerekli belgeleri ekleyerek konkordato teklifini asliye ticaret mahkemesine sunması halinde mahkemece borçluya üç aylık bir geçici mühlet verilir (İİK m. 285, 287). Mahkeme geçici mühlet kararıyla birlikte konkordatonun başarıya ulaşip ulaşamayacağını izlemek amacıyla bir geçici konkordato komiseri atar. Duruma göre bu sayı üçe kadar çıkabilir (İİK m. 287/III). Geçici mühlet içinde kesin

---

²²⁰ Çabri, s. 422.

²²¹ Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 518.

²²² Türleri açısından bkz. Yıldırım/ Deren-Yıldırım, s. 518 vd.; Pekcanitez/Atalay/ Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 528 vd.; Muşul, s. 1428 vd.

²²³ İflas içi konkordatoda borçlunun ifa güçsüzlüğü açık olup bu başlıkta söyleneneler iflas dışı konkordatoya ilişkindir.

²²⁴ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 527; Kuru, s. 1443-1444.

²²⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 558.

mühlet hakkında bir karar verebilmek için borçlu ve varsa konkordato talep eden alacaklı duruşmaya davet edilir. Geçici komiser duruşmadan önce yazılı rapor sunar; gerekli görülürse beyanı alınmak üzere duruşmaya çağırılır (İİK m. 289/II). Konkordatonun başarıya ulaşacağıın anlaşılması halinde borçluya bir yıllık kesin mühlet verilir (İİK m. 289/III). Komiser alacaklıları toplantıya çağırıp konkordatonun kabul edilip edilmeyeceği oylar. Alacaklıların kabulü durumunda teklif mahkemenin tasdikine sunulur. Mahkeme tasdik ettiği takdirde konkordato hüküm ve sonuçlarını doğurmaya başlar²²⁶.

Konkordato mühleti içerisinde borçlu ve alacaklılar açısından önemli sonuçlar doğar. Bu mühlet içinde borçluya karşı herhangi bir külli veya cüzi takip yapılamayacağı gibi önceden başlamış takipler durur, ihtiyati haciz kararları da uygulanamaz (İİK m. 294/I)²²⁷. Nitekim bu sürede borçlu, mahkeme izni dışında mühlet kararından itibaren rehin tesis edemez, kefil olamaz, taşınmazı ve işletmenin devamlı tesisatını kısmen dahi olsa devredemez, takyit edemez ve ivazsız tasarruflarda bulunamaz. Emredici nitelikteki hükme aykırı işlemler kesin hükümsüz olacaktır (İİK m. 297/II, TBK m. 27). Konkordato mühleti verilmesinin alacaklı ve borçlu üzerindeki etkilerine değindikten sonra konkordatonun tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelere etkisi üzerinde durulmalıdır.

Bir görüşe göre borçlunun tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerden doğan hakları konkordatodan etkilenmez²²⁸. Konkordato ifa güçsüzlüğü hallerinden birisi olduğu üzere borcunu sonra ifa edecek tarafın konkordato talep etmiş olması halinde, diğer tarafın borcunu ifa etmesi için öncelikle teminat istemesi mümkündür.

Bu görüşe karşılık doktrinde, konkordato teklifi kabul edilerek kendisine konkordato mühleti verilen borçlunun ayni ve şahsi teminat verme yasağı karşında nasıl teminat göstereceği sorunu üzerinde durulmaktadır²²⁹. Buna göre TBK m. 98

---

²²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Altay, Sümer/Eskiocak, Ali, Konkordato ve Yeniden Yapılanma Hukuku, 4. Bası, İstanbul, 2018, s. 3 vd.

²²⁷ İİK m. 206'nın ilk sırasında yazılı imtiyazlı alacaklar için haciz yoluyla takip yapılabilir (İİK m. 294/II).

²²⁸ Postacıoğlu, Konkordato, Ankara, 1965, s. 111.

²²⁹ Üstündağ, s. 196 dn. 3d.

konkordato halinde uygulansa bile ancak bu yasaklara uyararak sözleşme ayakta tutulabilecektir. Aynı veya şahsi teminat yasağının borçlu açısından geçerli olduğu, üçüncü kişilerden aynı veya şahsi teminat elde edilmesini kapsamadığı belirtilmektedir²³⁰. Dolayısıyla borçlu ancak üçüncü kişilerden bir teminat elde edilebiliyorsa sözleşme ayakta tutulabilecek aksi takdirde alacaklı sözleşmeden dönebilecektir.

Henüz tamamıyla ifa edilmemiş sözleşmeler açısından konkordato söz konusu olduğunda kanımızca da m. 98 uygulanmalıdır. Fakat 7101 sayılı Kanunla²³¹ konkordatonun sözleşmelere etkisi hakkında yeni bir hüküm getirilmiştir: “Sözleşmenin karşı tarafının konkordato projesinden etkilenip etkilenmediğine bakılmaksızın, borçlunun taraf olduğu ve işletmesinin faaliyetinin devamı için önem arz eden sözleşmelerde yer alıp da borçlunun konkordato talebinde bulunmasının sözleşmeye aykırılık teşkil edeceğine, haklı fesih sebebi sayılacağına yahut borcu muaccel hâle getireceğine ilişkin hükümler, borçlunun konkordato yoluna başvurusu durumunda uygulanmaz. Sözleşmede bu yönde bir hüküm bulunmasa dahi sözleşme, borçlunun konkordatoya başvurduğu gerekçesiyle sona erdirilemez” (İİK m. 296/I).

Hükme göre konkordato hali, işletmenin faaliyeti açısından önem arz eden sözleşmeler için bir sona erme sebebi değildir. Bu tür sözleşmeler bakımından m. 98’e istisna getirildiği söylenebilir. Bu istisna dışında, konkordato ile borçluyu korumak, karşılıklı olarak ifa edilmemiş sözleşmeler bakımından ise alacaklıyı m. 98 korumasına almak menfaat dengesi açısından uygun olacaktır. Ancak sözleşmeyi sürdürmek isteyen borçlunun konkordato mühleti içinde alacaklısına teminat göstermek için icra mahkemesinin iznini alması gerekecektir (İİK m. 296).

4.2.5. Diğer İfa Güçsüzlüğü Halleri

---

²³⁰ Altay, Sümer, Modern İflas Hukuku Açısından Konkordato ve Yeniden Yapılanma Hukuku, C. 2, İstanbul, 2005, s. 947.

²³¹ T. 28.2.2018, RG. 30361.

Yukarıda ifa güçsüzlüğü kavramını açıklayıp bazı temel ifa güçsüzlüğü hallerine değindik. İfa güçsüzlüğü hallerinin sınırlı sayıda olmadığını belirtmiştik. Bu başlık altında ifa güçsüzlüğü oluşturabilecek diğer bazı hallere kısaca değineceğiz.

Ödemelerin tatil edilmiş olması, ticari işletmenin kapatılması, çek, poliçe ve bonolar için protesto çekilmiş olması, borçlunun diğer borç ilişkilerinde ifada gecikmiş olması, karşılıksız çek verme, hatır bonosuna başvurulması diğer ifa güçsüzlüğü halleri olarak sayılabilir²³². Saymış olduğumuz bu ifa güçsüzlüğü hallerinin hepsinin ortak sonucu ödemelerin tatil edilmesidir. Genel nitelik de arz etmesi sebebiyle ödemelerin tatili kurumunun irdelenmesinde fayda bulunmaktadır.

Ödemelerin tatil edilmesi, ifa güçsüzlüğü halinin üçüncü kişiler açısından en açık görünüm kazandığı bir haldir²³³. Ödemelerin tatili, alacaklının ifaya zorlamasına rağmen borçlunun muaccel ve çekişmesiz borçlarının büyük bölümünün veya tamamının ifasını sürekli biçimde durdurması olarak tanımlanmaktadır²³⁴. Vadesi gelmiş borçlardan birkaçının ifa edilmemiş olması, alacaklardan birkaçı için yapılan icra takibinin sonuçsuz kalması ödemelerin tatili anlamına gelmez²³⁵. Başka deyişle ödemelerin yapılamaması bir süreklilik ve genellik arz etmelidir. Geçici nitelikte olmamalıdır²³⁶. Muacceliyetten sonra makul bir süre geçtikten sonra ödemelerin tatilinden söz edilebilecektir. Bu süre her borç ilişkisi için koşullar göz önünde tutularak belirlenmelidir. Ödemelerin tatili ödenemeyen borçların miktarı, alacaklı sayısı, işin kapasitesi, ticari teamüller gibi değişkenler çerçevesinde her olayda farklılık arz edecektir²³⁷.

²³² Çabri, s. 420; Özbilen, s. 139. Ancak borçluya karşı takip yapılmasının zorlaşması bir ifa güçsüzlüğü hali teşkil etmeyecektir. Borçlunun ticaret yapmak amacıyla yerleşim yerini yurt dışına almasında durum böyledir, (Özbilen, s. 140).

²³³ Atalay, s. 22; Türk, s. 38. İİK m. 177'de ödemelerin tatili iflas sebebi olarak düzenlenmiştir. Buna göre her alacaklı, ödemelerini tatil eden borçlunun iflasını isteyebilecektir. Açıklamalarımız iflasa tabi olmayan kişiler veya ödemelerini tatil etmiş olmasına rağmen henüz iflasına karar verilmemiş tacirler hakkındadır. İflasa karar verilmiş ise iflas bahsindeki açıklamalar geçerlidir.

²³⁴ Türk, s. 37; Sayhan, s. 60; Arzova/Yavaş/Küçük, s. 63.

²³⁵ bkz. Türk, s. 37.

²³⁶ Sayhan, s. 60; Türk s. 37.

²³⁷ Rüzgaresen, s. 372.

Ödemelerin tatili her zaman mali durumun kötü olmasından kaynaklanmaz. Bazen borçlu, alacaklılarını tatmin imkânına sahip olmasına rağmen borcunu ifa etmez. Bu durumlarda borçlunun “ödeme isteksizliğinden”²³⁸ bahsedilir. Bu olasılıkta ifa güçsüzlüğü yoktur, yalnızca ödemelerin tatili asıdır. İflas imkânı çerçevesinde TBK m. 98’in uygulanabilecektir.

5. İFA GÜÇSÜZLÜĞÜNÜN SÜREKLİLİK ARZ ETMESİ

Türk Borçlar Kanunu madde 98’in uygulama koşullarından biri de ifa güçsüzlüğünün sürekli bir sebepten kaynaklanmasıdır²³⁹. Başka deyişle borcun ifası için gerekli ekonomik araçlardan geçici yoksunluk ifa güçsüzlüğü olarak nitelendirilemeyecektir. Bir bankadan beklenen kredinin alınamayacağının, alacakların tahsil edilemeyeceğinin veya malların satılamayacağının anlaşılması örneklerinde ifa güçsüzlüğü süreklilik kazanmıştır. Öte yandan borçlunun ifa için gerekli ekonomik araçlara erişimi geçici olarak sınırlanmış ise ifa güçsüzlüğünden söz edilemez. Ağır hastalığı, iş yeri organizasyonunda aksaklıklar, yoğun iş yükü gibi sebeplerle borçlunun borcunu ifa edememesi olasılıklarında ifa etmeme süreklilik arz etmediği müddetçe ifa güçsüzlüğünden bahsedilemeyecektir²⁴⁰.

İfa güçsüzlüğünün sürekliliği, ifa araçlarından belli bir andaki yoksunluğu veya araçların yetersizliğini değil, belli bir süre devam eden bir yoksunluğu ifade eder. Çoğu somut olayda ifa güçsüzlüğünün devamlılığı farklılık gösterecektir. İfa araçlarına erişim için gerekli süre her borçlu açısından faaliyet gösterilen iş koluna, ticari örf ve adete, ekonomik konjoktüre ve somut olaydan kaynaklanan birçok etkene göre değişkenlik gösterecektir²⁴¹. Bundan dolayı ifa güçsüzlüğünün süreklilik gösterip göstermediği tartışmaya açık bir konudur. Bu halde alacaklı mahkemeden borçlunun sürekli ifa güçsüzlüğü içinde olup olmadığının tespitini isteyebilir (HMK m. 368-374)²⁴². Hakim, somut olayın özelliklerini ve ekonomik yaşamın şartlarını göz önünde bulundurarak hakkaniyet çerçevesinde karar vermelidir (TMK m. 4).

²³⁸ Türk, s. 38.

²³⁹ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 835; Antalya, s. 71; Çabri, s. 424.

²⁴⁰ Örnekler için bkz. Rüzgaresen, s. 506.

²⁴¹ Rüzgaresen, s. 507.

²⁴² Hakimin işlemi delil tespiti niteliğindedir. İleride açılacak ya da açılmış bir dava ile ilgili delillerin korunmasını, ileri sürülmesini kolaylaştıran bu müesseseye başvurabilmek için henüz incelenme sırası gelmemiş bir delil olmalı ve tespiti isteyen talepte hukuki yararı bulunmalıdır, (Kuru, Baki, İstinaf

İfa güçsüzlüğünün süresi somut olayın özelliğine göre belirlenecekse de kanımızca sürenin üst sınırı açısından borcunu daha sonra ifa edecek tarafın borcunun muacceliyet tarihi önem taşır. Çünkü iki tarafın borcu da muaccel ise daha lehe sonuçlar doğuran ödemelik def'i ve dolayısıyla borçlu temerrüdü de gündeme gelecektir. Bu sebeple, ifa güçsüzlüğü açısından hukuki olmasa da pratik ve mantıklı bir üst sınırın varlığından söz etmek mümkündür.

Koşullar gerçekleşip ifadan kaçınma hakkını kullanıldıktan sonra borçlunun ifa güçsüzlüğü sona erebilir. Bu hak ileri sürüldükten sonra borçlunun ifa güçsüzlüğü sona erebilir. Bu durum -sözleşmeden dönülmemiş ise- ifadan kaçınma hakkını sona erdirir. Dolayısıyla artık borcun ifa edilmemesi hükümleri uygulanacaktır (TBK m. 112 vd.)²⁴³.

Yine belirtmek gerekir ki ifa güçsüzlüğünün işyerinin kapatılmasında veya borçlulardan kaçmada olduğu gibi genellik arz etmesi şart değildir. Münferit muaccel borçların ifası için gerekli ekonomik vasıtaların yokluğu veya yetersizliği de kafidir²⁴⁴. Gerçekten de tek bir muaccel borcu sebebiyle alacaklısına aciz vesikası verilmiş olan borçlu da ifa güçsüzlüğü içinde olacaktır.

6. İFA GÜÇSÜZLÜĞÜNÜN SÖZLEŞMENİN KURULMASINDAN SONRA ORTAYA ÇIKMASI

Borçlunun ifada güçsüzlüğe düşmesi halinde alacaklının m. 98'deki hukuki imkânlardan yararlanabilmesi için ifa güçsüzlüğünün sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıkması gerektiği ağırlıklı olarak benimsenmiştir²⁴⁵. Sözleşme kurulduğu sırada alacağı tehlikede olan taraf, karşı tarafın ifa güçsüzlüğünü bilerek sözleşmeyi yaparsa

---

Sistemine göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku, İstanbul, 2016, 650 vd.; Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet, Medeni Usul Hukuku, s. 730-731).

²⁴³ Çabri, s. 424; Antalya, s. 73; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 835.

²⁴⁴ Becker, s. 458.

²⁴⁵ von Tuhr, s. 530; Becker, s. 459; Oser/Schönenberger, s. 654; Arsebük, s. 730; Tunçomağ, s. 752; Feyzioğlu, s. 132; Eren, s. 1021; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1125; Antalya, s. 72; Serozan, İfa Engelleri, s. 73; Grassinger, s. 224, Çabri, s. 424.

kendini hükmün koruması dışına çıkarmış olacaktır²⁴⁶. Doktrinde bir görüşe göre ifa güçsüzlüğünün sözleşme kurulmadan önce meydana gelmesi, m. 98'in uygulanmasına engel değildir. Meğer ki hakkı tehlikeye düşen taraf ifa güçsüzlüğünü bilerek sözleşmeyi yapmış olsun²⁴⁷.

Biz hakim görüşe katılmaktayız. Hükmün lafzı ifa güçsüzlüğünün sonradan gerçekleşmesini açıkça aramasa da kaynak kanun bunu öngörmektedir²⁴⁸. Ayrıca hüküm ifa güçsüzlüğünün sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıkmasını esas almıştır. Aksi düşünce kanunun sistematığına uymadığı gibi hükmün amacına da ters düşecektir. Özel hükümlerdeki bir düzenlemenin yorumuyla görüşümüzü desteklemek olasıdır. Tüketim ödünç sözleşmesinde, ödünç veren sözleşmenin yapıldığı sırada var olan ödeme güçsüzlüğünü sonradan öğrenirse istisnai olarak ifadan kaçınabilecektir (TBK m. 390/II)²⁴⁹. Kanunun sözleşme kurulmadan önceki ifa güçsüzlüğünü özel olarak düzenlemesi karşında genel kuralın sözleşme kurulduktan sonra ifa güçsüzlüğüne düşülmesi olduğu sonucuna varılmalıdır.

Burada değerlendirilmesi gereken durum, alacağı tehlikeye düşen tarafın sözleşmenin kurulmasından önce karşı tarafın ifa güçsüzlüğünü bilmemesinin ya da durumun kendisinden saklanmasının sözleşmeye etkisidir. Doktrinde bu halde saikte yanılma ya da aldatma hükümlerine başvurulabileceği savunulmaktadır (TBK m. 32, 36)²⁵⁰.

Esaslı saik yanılmasına (temel hatası) başvurabilmek için yanılan taraf karşı tarafın ifa güçsüzlüğünü sözleşmenin temeli (olmazsa olmazı) haline getirmelidir. Öyle ki yanılan, ifa güçsüzlüğünü bilseydi sözleşmeyi yapmayacak ya da bu şekilde yapmayacak olmalıdır. Ayrıca ifa güçsüzlüğündeki yanılma, iş ilişkilerinde geçerli dürüstlük kurallarına göre makul ve doğru düşünen kişilerce de sözleşmenin temeli sayılmalıdır. Son olarak ifa güçsüzlüğü konusunun sözleşme temeli sayılması

---

²⁴⁶ Tunçomağ, s. 752; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s. 835; Eren, s. 1021; Çabri, s. 425; Grassinger, s. 225.

²⁴⁷ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s. 835.

²⁴⁸ Oğuzman/Öz, C. I, n. 1123.

²⁴⁹ Becker, s. 654.

²⁵⁰ Oğuzman/Öz, C. I, n. 1123; Eren, s. 1021; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s. 835; Kaniti, s. 143; Çabri, s. 425; Grassinger, s. 224; Belen, Şerh, s. 110 vd.

hususunun karşı tarafça bilinebilir olması gerekmektedir²⁵¹. Alacağı tehlikeye düşenin bu yanılması, karşı tarafça biliniyor ya da bilinmesi gerekiyorsa, sözleşmenin iptali halinde bir tazminat sorumluluğu da doğmayacaktır (TBK m. 35/I c. 2).

Sözleşmenin kurulduğu sırada borçlu ifa güçsüzlüğü içinde olduğunu biliyor veya bilecek durumda bulunuyor ve bunu saklayarak veya olumlu bir davranışla karşı tarafın fikrinin aksi yönde oluşmasına sebebiyet vermiş olabilir. Bu halde aldatmadan bahsedilecektir²⁵². Gerçekte çekleri protesto edilmesine rağmen sözleşenini zengin olduğu ikna eden borçlunun davranışı aktif bir hareketle aldatmaya örnek olarak gösterilebilir. İfa kabiliyeti konusunda yanlış yönlendirme olumsuz bir davranışla da gerçekleşebilir. Bu halde aldatma fiili susmaktan, bilgi verilmesi gereken yerde bilgi vermemekten kaynaklanır. Kişi aydınlatma yükümlülüğü altında ise karşı tarafa bilgi vermek durumundadır²⁵³.

Pozitif hukukumuzda aydınlatma yükümlülüğüne ilişkin hüküm bulunmamaktadır²⁵⁴. Bu yükümlülük kanundan²⁵⁵, sözleşmeden veya dürüstlük kuralından doğabilecektir. Aydınlatma yükümlülüğünün ölçü ve derecesi sözleşmenin niteliğine, edimlerin kapsamına, durumun özelliklerine ve menfaat dengesine göre değişecektir. Vekalet, ortaklık gibi güven ilişkisine dayalı sözleşmeler ile sürekli borç ilişkisi doğuran kira ve hizmet sözleşmelerinde aydınlatma yükümlülüğü önem taşır. Buna karşın kanun veya dürüstlük kuralı gereği sözleşme yapma zorunluluğu bulunan bir gerçek veya tüzel kişiye karşı bu yükümlülük ya hiç yoktur ya da çok azdır²⁵⁶.

Bu açıklamalar çerçevesinde, aldatmanın gerçekleşmesi için olumsuz bir davranışla borçlunun ifa güçsüzlüğü içinde olduğu gizlenerek sözleşmenin kurulmasına sebebiyet verilmiş olması gerekir (TBK m. 36). Örneğin sözleşme

---

²⁵¹ Yanılma hakkında bkz. Oğuzman/Öz C. I n. 303.; Eren, s. 393 vd.; Kılıçoğlu, s. 194 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 429 vd.

²⁵² Aldatma hakkında bkz. Eren, s. 414 vd.; Oğuzman/Öz, C. I, n. 351.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 437 vd.; Kılıçoğlu, s. 211 vd; Belen, Kısa Şerh, s. 110 vd.

²⁵³ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 437; Eren, s. 414 vd.; Oğuzman/Öz, C. I n. n. 356.

²⁵⁴ Eren, s. 415.

²⁵⁵ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun (Kanun no:6502 RG:28835) 10/III, 53. ve 54. maddeleri aydınlatma yükümlülüğüne örnek gösterilebilir.

²⁵⁶ Eren, s. 415; Kılıçoğlu, s. 213.

görüşmeleri sırasında karşı tarafça ifa kabiliyeti sorulduğu veya ifa kabiliyetinin önemi vurgulandığı halde sessiz kalınması, yanıtın geçiştirilmesi olumsuz davranışla aldatma kabul edilecektir. İfa kabiliyetinin gündeme getirilmemesi durumunda ise aydınlatma yükümlülüğünün olup olmadığı konusundaki değerlendirmeye göre aldatma hükümlerine başvurulabilecektir²⁵⁷. Aldatma uyarınca sözleşmenin iptali durumunda iptal hakkını kullanan taraf menfi zararını talep edebilecektir²⁵⁸.

Üçüncü bir kişinin alacaklıyı borçlunun mali durumu konusunda aldatması olasılığında ifa güçsüzlüğüne düşen tarafın bunu bilmesi veya bilecek durumda olması aranacaktır (TBK m. 36/II). İfa güçsüzlüğüne düşen taraf üçüncü kişinin aldatmasını bilmiyor ya da bilmesi gerekmiyorsa alacağı tehlikeye düşen taraf sözleşmeyi iptal edemeyecektir. Ancak bu ihtimalde saik hatası hükümlerine başvuru imkânı doğabilir²⁵⁹.

7. İFA GÜÇSÜZLÜĞÜNÜN KARŞI TARAFIN ALACAĞINI TEHLİKEYE DÜŞÜRMEŞİ

Yalnızca ifa güçsüzlüğünün varlığı TBK m. 98'in uygulanabilmesi için yeterli değildir. Sözleşme taraflarından birinin ifa güçsüzlüğüne düşmesi önce ifa yükümlüsünün alacağını tehlikeye düşürmelidir. Koşul ciddi, objektif ve gerçek bir tehlikenin varlığını gerektirir. Başka deyişle alacağın tehlikede olduğunun kabulü için sadece şüphe yetmeyecektir. Öte yandan borcun ifa edilemeyeceğinin ispatı da aranmayacaktır. Asıl olan, hayatın olağan akışı içinde borcun ifa edilememesinin ciddi ve beklenen bir ihtimal olmasıdır²⁶⁰. Diğer bir deyişle alacağın tehlikeye düşmesinden, alacağı kavuşma ihtimalinin önemli ölçüde azalması veya ortadan kalkması anlaşılmalıdır²⁶¹.

²⁵⁷ Sözleşmenin kurulduğu safhada borçlu borcunu ifa edemeyeceğini biliyor veya tahmin edebiliyorsa doğrudan aldatma hükümlerine başvurulması gerektiği yönünde bkz. Grassinger, s. 225.

²⁵⁸ Oğuzman/Öz, C. I, n. 363; Eren, s. 417;

²⁵⁹ Çabri, s. 426.

²⁶⁰ Oğuzman/Öz, C. I, n. 1125; Eren, s. 1022; Becker, s. 457; Oser/Schönenberger, s. 654; Tunçomağ, s. 753.

²⁶¹ Çabri, s. 426.

Alacak için yeterli ölçüde aynı veya şahsi teminat gösterilmesi, borçlunun ifa güçsüzlüğüne rağmen alacağa kavuşamama tehlikesini ortadan kaldırır. Alacaklı teminatlara başvurarak alacağını elde edebilir. Fakat aynı veya şahsi teminat alacağın tamamını karşılamıyorsa alacaklı ifadan kaçınabilecektir²⁶². Örneğin kefilin ifa güçsüzlüğüne düşmesi ya da rehinin alacağın tamamını karşılamaya yetmemesi durumunda alacak tehlikededir. Alacaklı bu sebepleri ileri sürerek ifadan kaçınabilecektir.

8. ALACAĞI TEHLİKEYE DÜŞEN TARAFIN BORCUNU İFA ETMEMİŞ OLMASI

Alacağı tehlikeye düşen tarafın TBK m. 98'deki hukuki imkânlardan yararlanabilmesi alacağını tamamen veya kısmen ifa etmemiş olmasına bağlıdır. Fakat alacağı tehlikeye düşen tarafın borcunu ifa etmiş olması halinde TBK m. 98'den yararlanıp yararlanamayacağı konusu tartışmalıdır. Öğretideki genel kabul, TBK m. 98'in uygulanabilmesi için alacağı tehlikeye düşmüş tarafın borcunu ifa etmemiş olması gerektiği yönündedir²⁶³. Bu görüş uyarınca alacağı tehlikeye düşen taraf borcunu ifa ettiği takdirde teminat gösterilmesini isteyemeyeceği gibi edimini de geri isteyemeyecektir²⁶⁴.

Diğer görüşe göre, TBK m. 98'in uygulanması için alacağı tehlikeye düşen tarafın borcunu ifa etmemiş olmasını aramak güven ilkesine, adalet duygusuna aykırıdır. Henüz edimini yerine getirmemiş ya da kısmen yerine getirmiş alacaklıya bu imkânlar tanınırken, borcunu tamamıyla ifa etmiş alacaklıya bu imkânın evleviyetle tanınması gerekir²⁶⁵. Özel borç ilişkilerindeki bazı düzenlemeler de bu görüşün dayanağı olarak gösterilmektedir. Buna göre kira sözleşmelerinde kiracı kiralananın tesliminden sonra iflas ederse kiraya veren, işleyecek kira bedelleri için güvence isteyebilecektir (TBK m. 332). Yine yayım sözleşmesinde yayımcı iflas ederse yayımlatan henüz muaccel olmamış borcun yerine getirileceği konusunda güvence

²⁶² Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 835; Eren, s. 1022; Becker, s. 457; Oser/Schönenberger, s. 654; Tunçomağ, s. 753; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1125.

²⁶³ Eren, s. 1022; Becker, s. 460. Ağırlıklı görüşün bu olduğu yönünde bkz. Serozan, Dönme, s. 336.

²⁶⁴ Çabri, s. 427.

²⁶⁵ Serozan, Dönme, s. 337; Tunçomağ, s. 753

gösterilmemişse eseri başka bir yayımcıya verebilir (TBK m. 500). Bu görüşü destekleyen en açık düzenlemenin sigorta sözleşmelerine ilişkin olduğu belirtilmektedir²⁶⁶. Sigorta ettiren, aciz hâline düşen veya hakkında yapılan takip semeresiz kalan sigortacıdan taahhüdünün yerine getirileceğine ilişkin teminat isteyebilir. Bu istemden itibaren bir hafta içinde teminat verilmemiş ise sigorta ettiren sözleşmeyi feshedebilir (TTK m. 1417)²⁶⁷. Bu hükümlerin TBK m. 98'in alacağı tehlikeye düşen tarafa ödediği kısım için uygulanmasına delil teşkil edip etmediği değerlendirilmelidir.

Kira, yayım ve sigorta sürekli edimli sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerde hak tanınan alacaklı sürekli bir edim yükümlülüğü altındadır. Başka deyişle her bir ilişki süresi boyunca gelecekte de ifada bulunma durumundadır. Bu sebeple bu sözleşmeler fesih yoluyla ileriye etkili olarak sona erdirilebilecek, fesih zamanına kadar ifa edilmiş edimler geri istenemeyecektir. Sigorta sözleşmelerinde ifa güçsüzlüğüne 6702 sayılı mülga Ticaret Kanundaki “Sigortacı acze düşmüşse, sigortalı dilerse mukaveleden cayarak bütün primi geri ister.” (ETTK m. 1457) hükmü ile dönme hakkı tanınmışken yeni kanunda sigorta sözleşmeleri için kural olarak fesih esası kabul edilmiştir. TTK m. 1417 hükmü de ifa güçsüzlüğüne ilişkin döneme tekabül eden primlerin iadesini imkân tanımaktadır.

Yukarıda sayılan düzenlemeler ifa güçsüzlüğü bakımından geçerli olabilecekse de, kanımızca bu özel düzenlemeleri istisna olarak yorumlamak ve bunlardan genel bir kural çıkarmamak hukuk tekniği açısından daha doğru olacaktır.

---

²⁶⁶ Serozan, Dönme, s. 337.

²⁶⁷ Serozan ve Tunçomağ, 6702 sayılı mülga Ticaret Kanunu (ETTK) m. 1417 hükmünü görüşlerine dayanak göstermektedirler. Biz bu hükmün yeni kanundaki karşılığı üzerinden değerlendirmede bulunacağız, bkz. Serozan, Dönme, s. 337, Tunçomağ, s. 753. Çabri, (faizli) tüketim ödünçü sözleşmesinde ödünç alan sözleşmenin kurulmasından sonra ifa güçsüzlüğüne düşerse ödünç veren ödünç konusunun tesliminden kaçınabileceğini ifade eden TBK m. 390 hükmünün alacağı tehlikeye düşen tarafça ifa edilmiş olsa bile TBK m. 98'in uygulanması gerektiğine delil gösterildiğini belirtmekte ve daha sonra haklı olarak bunu eleştirmektedir, bkz. Çabri, s. 427. Kanımızca bu ifadelerden borcunu tamamıyla ifa eden kişinin de anılan hükümden yararlanabilme imkânı olduğu çıkarılamaz. Zira TBK m. 390 hükmü ödünç konusunun teslim edilmesinden kaçınabilme hakkı vermektedir. Dolayısıyla hüküm ifa edilmemiş bir edimden bahsetmemektedir. Nitekim tüketim ödünçü sözleşmesinde ödünç verenin borcunu ifa etmesi durumunda TBK m. 390'ın uygulanıp uygulanamayacağına da tartışmalı olduğu belirtilmektedir, bkz. Özbilen, s. 145.

Alacağı tehlikeye düşen taraf borcunu kısmen ifa etmiş olabilir. Bu durumda alacağı tehlikeye düşen taraf ifa etmediği kısım için TBK m. 98'den yararlanabilecektir. Böylece ifa etmediği kısmın ifasından kaçınabileceği gibi uygun süre içinde güvence gösterilmez ise sözleşmeden dönebilme imkânına da sahip olacaktır²⁶⁸.

---

²⁶⁸ Çabri, s. 429.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İFA GÜÇSÜZLÜĞÜ HALİNDE SAHİP OLUNAN HUKUKİ İMKÂNLAR

1. GENEL OLARAK

Türk Borçlar Kanununun 98. maddesinin ifa güçsüzlüğü sebebiyle alacağı tehlikeye düşen tarafa, alacağı güvence altına alınıncaya kadar borcunu ifadan kaçınma ve uygun bir süre içinde teminat gösterilmezse sözleşmeden dönme hakkı tanıdığını belirtmiştik. Dolayısıyla alacağı tehlikeye düşen tarafın ifadan kaçınma ve sözleşmeden dönme olmak üzere iki hakkının olduğu söylenebilir.

Hükmün ifadesinden güvence talebinin de ayrı bir hak olduğu yorumu yapılabilir²⁶⁹. Ancak bu yanıltıcı olacaktır. Güvence hem ifadan kaçınma hem dönme hakkı için önemli bir role sahiptir. Fakat kanımızca güvence gösterilmesini talep etme müstakil bir hak değildir. Çünkü güvence gösterilmemesi halinde alacaklı bunun ifasını talep ve dava edemez²⁷⁰. Güvence, ifadan kaçınma açısından bu hakkı sona erdirmek için karşı tarafa tanınmış bir imkân iken, sözleşmeden dönme açısından hakkın kullanılabilmesi için bir önşarttır.

Görüşümüz uyarınca ifadan kaçınma hakkı bakımından güvencenin yalnızca fonksiyonuna değineceğiz. Güvence hakkında ayrıntılı açıklamaları ise dönme hakkı başlığı altında yapacağız. Bu bölümde ifa güçsüzlüğünün hükümleri olarak da ifade edebileceğimiz hukuki imkânları açıklayacağız.

²⁶⁹ Bu yöndeki değerlendirme için bkz. Çabri, s. 432.

²⁷⁰ Oğuzman/Öz, C. I, n. 1127; Tunçomağ, s. 754; Kaniti, s. 145, Eren, s. 1023; Çabri, s. 433.

2. İFADAN KAÇINMA HAKKI

2.1. Genel Olarak

İfa güçsüzlüğü sebebiyle alacağı tehlikeye düşen taraf, karşı edim güvence altına alınıncaya kadar edimini ifa etmekten kaçınabilecektir (TBK m. 98/I). Kaçınma hakkı, ifa güçsüzlüğünün şartlarının oluşmasıyla doğar. Kural olarak bir hakkın doğumu ile kullanılması birbirinden farklıdır. Def'ilerde konu tartışmalıdır. Başka deyişle bir def'inin etki göstermesi için ileri sürülmesinin gerekip gerekmediği noktasında görüş birliği yoktur²⁷¹. Bir def'i teşkil etmesi sebebiyle ifadan kaçınma hakkı da bu bakımdan değerlendirilmelidir. Bizce ifadan kaçınma hakkı ancak alacağı tehlikeye düşen tarafça ileri sürülerek kullanılabilir. Hakkın kullanılması hukuk âleminde belirli sonuçlar meydana getirir, özellikle temerrüde etkisi önemlidir. İfadan kaçınma hakkı, ileri sürüldüğünde alacaklının hakkını kullanmasını engeller. Diğer bir deyişle ifa güçsüzlüğüne düşen taraf, güvence gösterinceye veya borcunu ifa edinceye ya da ifayı teklif edinceye kadar karşı edimi talep edemeyecektir. Dolayısıyla güvence verme ifadan kaçınma hakkının sınırını belirleyecektir. Ayrıca kaçınma hakkından feragatin de değerlendirilmesi gerekir.

Aşağıda ifadan kaçınma hakkının hukuki niteliği, kullanılması, hükümleri ve sona ermesi üzerinde durulacaktır.

2.2. Hakkın Hukuki Niteliği

Alacağı tehlikeye düşen tarafın ifadan kaçınma hakkı def'i niteliğindedir²⁷². Def'i, borçluya (davalıya) tanınmış, borçlanılan edimin ifasından özel bir hukuki sebeple kaçınma yetkisi veren haktır²⁷³. Def'iler genel olarak bir alacak hakkına karşı

---

²⁷¹ bkz. Çukadar, s. 95.

²⁷² Eren, s. 1022; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1127; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 836; Serozan, İfa Engelleri, s. 73; Tunçomağ, s. 754; Çabri, s. 429; Çukadar, s. 65. Def'i hakkının bir "karşı hak" olduğu yönünde bkz. Buz, Vedat, Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar, Ankara, 2005, s. 95.

²⁷³ Çukadar, s. 19; von Tuhr, s. 15; Eren, s. 71; Oğuzman/Barlas, n. 1009; Dural/Sarı, s. 266.

sahip olunan savunmalardır. Dolayısıyla def'ilerin amacı alacak hakkını etkisizleştirmektir²⁷⁴

Bazı def'i türleri karşı taraf üzerinde bir baskı yaratıp kullanan tarafa da bir teminat sağlarlar. Örneğin ödemezlik def'inde karşı edimi elde etmek için baskı yapma yanı sıra teminat sağlama işlevi de ön plandadır (TBK m. 97). Ödemezlik def'inin bu iki işlevi teminat verilerek def'inin devre dışı bırakılmamasının nedenini oluşturur. İfadan kaçınma hakkı ise ödemezlik def'inin aksine alacağı tehlikeye düşen tarafa yalnızca teminat sağlamayı amaçlar²⁷⁵. Bu sebeple hükümde teminat gösterilmesinin def'iyi etkisiz kılacağı düzenlenmiştir²⁷⁶.

Def'iler etkilerinin süresi, doğurdukları sonuçlar ve bir hakka dayanıp dayanmadığına göre çeşitli türlere ayrılır. İfadan kaçınma hakkının da bu ayrımlar içindeki yerinin tespiti gerekir.

Etkilerinin süresine göre def'iler sürekli (kesin) def'i ve geçici (geciktirici) def'i olarak ikiye ayrılır. Sürekli def'iler, borçlanılmış edimin ifasından sürekli olarak kaçınma imkânı sağlar²⁷⁷. Zamanaşımı, haksız fiil, sebepsiz zenginleşme gibi def'iler bu kategoridedir. Geçici def'iler ise alacaklının hakkını kullanmasını belirli bir süreliğine önlerler²⁷⁸. İfadan kaçınma hakkı, alacaklının alacağını talep etmesini bir süre engellediği için geçici niteliktedir²⁷⁹. Çünkü ifa güçsüzlüğüne düşen tarafın teminat göstermesi, borcunu ifa etmesi veya ifayı teklif etmesi ile def'i ortadan kalkacaktır²⁸⁰.

Def'iler, hakka dayanıp dayanmamasına göre bağımlı ve bağımsız olarak ikiye ayrılırlar. Bağımlı def'iler bir aynı veya kişisel hakka dayanan def'ilerdir²⁸¹. Bağımsız

---

²⁷⁴ Eren, s. 72; Çukadar, s. 20.

²⁷⁵ Kaniti, s. 145; Tunçomağ, s. 754; Çabri, s. 429.

²⁷⁶ Seozan, İfa Engelleri, s. 73.

²⁷⁷ Eren, s. 73.

²⁷⁸ Eren, s. 73.

²⁷⁹ Çukadar, s. 64.

²⁸⁰ Çabri, s. 429.

²⁸¹ Eren, s. 74.

def'iler, bir hakka borçlu olmadan varlığını sürdüren def'ilerdir²⁸². İfadan kaçınma hakkı bağımlı nitelikte bir def'idir. Çünkü temelinde sözleşmeden doğan bir alacak hakkı yatmaktadır. Def'i sahibinin alacağı herhangi bir şekilde sona ererse def'i de buna bağlı olarak sona erecektir. Oysa bağımsız nitelikteki zamanaşımı def'inde, borçlunun alacaklıya karşı ileri sürebileceği bir alacak hakkının varlığı aranmayacaktır²⁸³.

Doğurdıkları sonuçlar bakımından def'iler tam ve kısmi olarak ayrılırlar. Sahibine edimin tamamını ifadan kaçınma hakkı veren def'iler tam, belli bir kısmını yerine getirmekten kaçınma hakkı tanıyanlar kısmi def'ilerdir²⁸⁴.

İnceleme konumuz olan ifadan kaçınma hakkı, bir tam def'idir. Alacağı tehlikeye düşen taraf, karşı edim tamamen teminat altına alınıncaya kadar kendi ediminin ifadan kaçınabilecektir. Ancak edim bölünebilir nitelikte ise def'i teminat altına alınmayan kısım için kullanılabilir ve bu halde kısmi nitelik kazanır²⁸⁵.

2.3. Hakkın Kullanılması

Def'ilerin, alacaklının (davacının) talebine karşı borçluya edimini yerine getirmekten kaçınmak imkânı veren maddi hukuka ait savunma araçları olduğunu belirtmiştik. Bir def'i olan ifadan kaçınma hakkı açısından def'ilerin ileri sürülmesine ilişkin ilkeler kural olarak geçerlidir. Def'iler alacağı sona erdirmeyip talep edilebilirliğini engellediğinden, etkilerini doğurmaları için ileri sürülmelerinin gerekir gerekmediği sorunu ortaya çıkmaktadır²⁸⁶. Bu sorun def'ilerin yargılama içinde veya dışında ileri sürülmesini ayrı olarak incelenmesini gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla ifadan kaçınma hakkı bu ayırım içinde ele alınmalıdır.

---

²⁸² Çukadar, s. 76.

²⁸³ Eren, s. 74; Tunçomağ, s. 56; Çukadar, s. 75-76.

²⁸⁴ Tunçomağ, s. 58; Eren, s. 74

²⁸⁵ Kaniti, s. 14; Eren, s. 75. Bağışlama sözü verdikten sonra, kendisi için yeni ailevi yükümlülükler ortaya çıkmış olması halinde ifadan kaçınma hakkı kısmi def'ilere örnek gösterilmektedir, (Eren, s. 75).

²⁸⁶ bkz. Çukadar, s. 95 vd.

2.3.1. Yargılama Dışında

İfadan kaçınma, sadece yargılama aşamasında ileri sürülebilecek bir hak değildir. Maddi hukuka ilişkin savunma araçlarından olan def'iler yargılama başlamadan da ileri sürülebilecektir. Alacağı tehlikeye düşen taraf, ifadan kaçınma hakkını, yargılamadan önceki safhada borcu muaccel olmadan kullanabileceği gibi muaccel olduktan sonra da kullanabilir. Hatta borç muaccel olduktan sonra ifadan kaçınmanın daha fazla önem taşıdığını söyleyebiliriz. Zira artık karşı tarafça ifa talep edilebilir durumdadır. Burada özellik arz eden durum def'i hakkının açıkça ileri sürülmesinin gerekip gerekmediğidir.

İfa güçsüzlüğü halinde ifadan kaçınma hakkını ileri süren taraf, bu hakkı kullandığını alacaklıya ihbar edebilir veya ifa talebi karşında bu def'ini ileri sürebilir. Doktrinde bir görüşe göre bu ihbar bir zorunluluk olmamalıdır²⁸⁷. Zira ifadan kaçınma hakkının temelinde alacaklının durumu yatmaktadır. Her ne kadar alacaklının isteyerek ifa güçsüzlüğüne düştüğü söylenemez ise de ifa güçsüzlüğünü yaratan olaylar onun hakimiyet alanında gerçekleşmektedir. Bu sebeple alacağı tehlikeye düşen lehine bir sonuç doğmaması gerekir.

Borçlu borcunu ifadan kaçınırken bunun sebebini bildirebilir; bu tutumun daha iyi bir davranış olduğu da söylenebilir. Ancak tavsiye edilen bu davranış bir külfet veya yükümlülük doğurmaz. Alacaklının uhdesindeki bir olayın alacaklı açısından belirsizlik yarattığı söylenemez. Dolayısıyla dava dışında borcunu ödemekten pasif bir davranışla kaçınan tarafın dürüstlük kuralına aykırı hareket ettiği de savunulamayacaktır. Bu görüş def'inin herhangi bir irade beyanına gerek olmaksızın borç yerine getirilmediği sürece kullanılmış sayılacağını savunmaktadır²⁸⁸. Bu sebeple borçlunun alacaklıya borcunu ifa etmemesinin sebebini bildirmesi ifadan kaçınma hakkının bir şartı olmamalıdır²⁸⁹.

---

²⁸⁷ Çukadar, s. 96.

²⁸⁸ Çukadar, s. 96.

²⁸⁹ bkz. Çukadar, s. 96 dn. 3'deki yazar.

Doktrinde başka bir görüşe göre ise ifadan kaçınma hakkı tek taraflı, varması gereken, şekle bağlı olmayan irade beyanıyla kullanılmalıdır²⁹⁰. Açık veya örtülü olarak ileri sürülebilir. Örneğin, iş sahibinin ifa güçsüzlüğüne düşmesi üzerine yüklenicinin işçilerini şantiyeden çekmesi halinde def'inin örtülü olarak ileri sürüldüğü söylenebilir.

Yukarıda aktardığımız ilk görüşte, kaçınma hakkının şartlarının sağlanması ve borcun ifa edilmemesi ile def'inin kullanıldığı sonucuna varılmaktadır. Katıldığımız görüş uyarınca ilk görüş sadece sürekli def'iler açısından geçerli olabilir²⁹¹. Geciktirici def'iler açısından def'inin şartlarının sağlanması ile bu hakkın kullanılması farklıdır. Nitekim bu sonuca bildirim yükümlülükleri bakımından eşitliği açısından da ulaşılabilir. Örneğin borçlunun temerrüde düşmesi için kural olarak alacaklının ihtarı gerekir. Dolayısıyla hakkaniyet gereği ifadan kaçınma hakkının da temerrüdü ortadan kaldırması için ileri sürülmesi gerekmektedir²⁹². Bu ileri sürüm ikinci görüşte belirtildiği gibi örtülü olarak da yapılabilmelidir. Ancak ilk görüşte açıklandığı üzere def'iyi doğuran olayların alacaklıdan kaynaklandığı, borçluya bir ihbar külfeti yüklenemeyeceği gibi haklı gerekçeler ileri sürülse de, bunlar kaçınmanın iradi bir şekilde olduğu ancak kaçınmanın sebebinin karşı tarafa bildirilmediği hallerde anlamlı olacaktır. Gerçekten de ifadan kaçınma hakkının farkında bile olmadan örneğin geçici nakit sıkıntısı sebebiyle borcunu ifa edemeyen borçlunun böyle bir iradesi olmamasına rağmen def'i ileri sürdüğünü savunmak geciktirici def'ilerin karakteristiğiyle bağdaşmayacaktır.

2.3.2. Yargılama Aşamasında

İfadan kaçınma hakkının yargılama aşamasında ileri sürülebilmesine de bir engel yoktur. Fakat def'iler hakim tarafından resen dikkate alınamayacağından bunun açık bir şekilde olması gerekir²⁹³. Bu sebeple def'ilerin yargılama dışında ileri

---

²⁹⁰ Kaniti, s. 155; Eren, s. 1022.

²⁹¹ Kocayusufpaşaoğlu, Borçlar Hukukuna Giriş, s. 49.

²⁹² Buz, Ödemezlik Def'i, s. 102.

²⁹³ Eren, s. 71; Oğuzman/Barlas, n. 1012.

sürülmesinden farklı olarak, yargılama aşamasında def'ilerin ileri sürülmesi için belirli usuli prosedüre uyulmalıdır.

Yargılamada taraflar iddia ve savunmalarını dava ve cevap dilekçeleriyle ileri sürerler²⁹⁴. Dava ve cevap dilekçelerinin içeriğinde nelerin yer alabileceği Hukuk Muhakemeleri Kanunda düzenlenmiştir (HMK m. 119, 129). Mahkemeye verildikten sonra dilekçelerin değiştirilmesi, iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı uyarınca kural olarak mümkün değildir.

Ancak taraflar cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleriyle serbestçe; ön inceleme aşamasında ise karşı tarafın muvafakatiyle iddia ve savunmalarını genişletebilirler veya değiştirebilirler (HMK m. 141). Yine ıslah da iddia ve savunmanın genişletilmesine ve değiştirilmesine bir olanak sağlamaktadır (HMK m. 141/II). Def'i niteliğindeki ifadan kaçınma hakkının ileri sürülmesi savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı ile bağlantılıdır.

Kanunda def'ilerin ileri sürülmesi ile ilgili düzenleme zamanaşımıyla ilgilidir. Zamanaşımı savunmasının ön inceleme duruşması tamamlandıktan sonra tahkikat başlamadan önce incelenip karara bağlanması gerekir (HMK m. 142). Böylece zamanaşımı def'i ancak dilekçeler aşamasında ileri sürülebilecektir. İfadan kaçınma hakkı açısından da aynı kural geçerlidir. Önce ifa yükümlüsü (davalı) dilekçeler aşamasında ileri sürmediği def'ileri daha sonra ileri sürerse savunmayı genişletme yasağı ile karşılaşır²⁹⁵.

Dilekçelerin teatisi aşamasında ileri sürülmeyen ifadan kaçınma hakkını hakim resen göz önüne alamayacağı için kesin hüküm ile def'i hakkı da son bulacaktır. Mahkemenin ifaya hükmetmesinin ardından davalı cebri icra aşamasında def'i ileri süremez. Ancak o kendi edimini başka bir dava ile talep edebilecektir²⁹⁶.

---

²⁹⁴ Davacı, davalının cevap dilekçesinin tebliğinden itibaren iki hafta içinde cevaba cevap dilekçesi verebilir (replik); davalı da davacının bu cevabının kendisine tebliğinden itibaren iki hafta içinde ikinci cevap dilekçesini verebilir (düplik) (HMK m. 136/I), ayrıntılı bilgi için bkz. Pekcanitez/Atalay/Özekes, Usul, s. 364 vd.

²⁹⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 365; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 312. Buradaki def'iler dilekçe aşamasının sonuna kadar doğmuş olan def'ilerdir. Dilekçeler aşamasından sonra doğmuş def'ilerin ileri sürülmesi bu sınırlamaya tabi değildir, (Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 314).

²⁹⁶ Kaniti, s. 159.

Burada tartişılması gereken bir husus da yargılama dışında ileri sürülen def'ilerin davada tekrar ileri sürülmesinin gerekip gerekmediğidir. Zira dilekçelerden açıkça anlaşılan def'ilerin hakim tarafından dikkate alınıp alınamayacağı konusunda görüşler farklıdır.

Bir görüşe göre yargılama dışında ileri sürülmüş ise def'inin tekrar kullanılması gerekmez²⁹⁷. Hakim dava dosyasından def'inin yargılama dışında ileri sürüldüğünü anlayabiliyorsa bunu resen göz önüne almalıdır. Bu görüşün dayanağı def'inin kullanılmasıyla düşmesi veya tükenmiş olduğı düşüncesidir²⁹⁸.

Bazı yazarlara göre daha önce ileri sürülen def'i yargılama içinde tekrar kullanılması gerekmez. Ancak maddi vaka olarak dava dosyasında belirtilmelidir. Bu durumda hakim def'iyi resen dikkate alabilecektir²⁹⁹.

Bir başka görüşe göre yargılama dışında ileri sürülmüş olsa bile hakim tarafından dikkate alınması için def'i yargılamada tekrar ileri sürülmelidir. Bu görüş def'ilerin yargılama dışında açıkça ileri sürülmesinin gerekmediğı, def'inin ileri sürülmesi için pasif bir kaçınmanın yeterli olduğı gerekçesine dayandırılmaktadır³⁰⁰.

Kanımızca da ifadan kaçınma hakkının yargılama sırasında kullanılması zorunlu değildir. Dava dışında kullanılmakla hüküm ve sonuçlarını doğuran def'i, karşı tarafça güvence verilinceye kadar geçerliliğini koruyacaktır. Başka bir deyişle def'inin kullanılmasından sonra dava açıldığında def'i hakkının tekrar ileri sürülmesi gerekmez. Ancak hakim taraflarca dosyaya sunulan, maddi vakıa haline dönüşen def'iyi dikkate alabilmelidir.

---

²⁹⁷ Serozan, Dönme, s. 55; Serozan, İfa Engelleri s. 49.

²⁹⁸ Serozan, İfa Engelleri, s. 49.

²⁹⁹ Kaniti, s. 156; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1116.

³⁰⁰ Çukadar, s. 99-100.

2.4. İfadan Kaçınmanın Hükümleri

2.4.1. Temerrüde Etkisi

Borçlunun, borçlandığı edimi borca aykırı olarak vaktinde ifa etmemesi halinde borçlu temerrüdü ortaya çıkar³⁰¹. Def'iler alacak hakkına etki ettiklerinden ileri sürülmelerinin temerrüt bakımından sonuçları olacaktır.

Def'i yürürlükte kaldığı sürece ifanın talep edilebilirliği durur. Bu sebeple ifadan kaçınma hakkının kullanılması temerrüdü engelleyecektir. Zira haklı bir kaçınmayla engellenen ifa talebi sözleşmeye aykırılık olarak nitelendirilemeyecektir³⁰².

Kabul ettiğimiz görüş çerçevesinde alacağı tehlikeye düşen önce ifa yükümlüsü, ifadan kaçınma hakkının şartlarının oluşması ile borçlu temerrüdüne düşmekten kurtulamaz. Önce ifa yükümlüsünün bu hakkını kullanması gerekmektedir. Bu çözüm kanun koyucunun benimsediği def'i anlayışına daha uygun olacaktır. Zira borçlunun ileri sürmediği bir hakkı için hakim müdahalesini istemek bu def'iyi itiraz kurumuna yakınlaştıracaktır. Nitekim doktrinde borçluyu temerrüde düşürmek için kural olarak ihtarin gerektiği, bunu dengelemek için def'i hakkını kullanan kişinin de karşı bildirim ile ifadan kaçınma hakkını kullanmasının uygun olacağı belirtilmektedir³⁰³.

Önce ifa yükümlüsünün, def'i hakkını açık veya örtülü olarak ileri sürmesinin temerrüdü ortadan kaldıracığının tespiti ile yeni bir sorun ortaya çıkmaktadır. Bu sorun ifadan kaçınma hakkının kullanılması ile etkilerini ileri etkili olarak mı yoksa geriye etkili olarak mı doğuracağıdır. Bu husus tartışmalıdır.

Bir görüş ifadan kaçınmanın ileriye etkili sonuç doğuracağını, temerrüdün ifadan kaçınma hakkının ileri sürüldüğü ana kadar ki sonuçlarını koruyacağını savunmaktadır³⁰⁴.

---

³⁰¹ bkz. Bölüm I, 2.3.1.

³⁰² Buz, Ödemezlik Def'i, s, 101; Eren, s. 1006-1017. Bu noktada belirtmek gerekir ki ifadan kaçınan taraf için hakkın kullanımı ile işlemeye başlamış zamanaşımı durmayacaktır.

³⁰³ bkz. Buz, Dönme, s. 102.

³⁰⁴ Eren, s. 1023; Buz, Dönme, dn. 24'teki yazarlar.

Diğer bir görüşe göre, bu def'i etkisini geriye etkili olarak gösterir³⁰⁵. Burada da def'inin temerrüdü hangi andan itibaren ortadan kaldıracağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Borçlu, temerrüde düştüğü andan itibaren mi yoksa def'inin doğduğu andan itibaren mi temerrüdün sonuçlarından arınmış olacaktır. Bizim de katıldığımız, doktrindeki hakim görüş tam bir geriye etkiyi kabul etmemekte, ancak hakkın doğumuna kadar ortaya çıkmış olan etkilerin ortadan kalkacağını savunmaktadır³⁰⁶. Bu sebeple önce ifa yükümlüsü, ifa güçsüzlüğünden önce temerrüde düşmüş ise, def'inin şartları oluşuncaya kadarki sürede meydana gelen olumsuz sonuçlardan sorumlu olacaktır³⁰⁷.

İfadan kaçınma hakkının temerrüdün sonuçlarını ortadan kaldıracı etkisi bu hakkın ileri sürülme zamanı bakımından irdelenmelidir. Def'inin yargılama içinde de dışında da ileri sürülebileceğini belirtmiştik. Eklemek gerekir ki def'ilerin kullanılması zamanaşımına tabi değildir³⁰⁸. Alacağı tehlikeye düşen taraf def'iyi dürüstlük kuralı veya yargılama kısıtları haricinde dilediği zaman kullanabilecektir. Kural olarak alacağı tehlikeye düşen tarafa hakkını belirli bir zamanda kullanma külfeti yüklenememelidir³⁰⁹.

Önce ifa yükümlüsünün herhangi bir süre sınırına tabi olmadan ifadan kaçınma hakkını kullanması temerrüdün sonuçları açısından bazı sorunlar doğuracaktır. Bu def'inin kullanımı alacaklının aynen ifa ve gecikme tazminatı talep etmesi halinde bir özellik göstermez. Zira def'inin hangi zamanda kullanıldığı bu hakkın etkilerinin ortadan kaldırılmasında bir sorun yaratmaz. Alacaklının birer yenilik doğurucu hak niteliği taşıyan aynen ifadan vazgeçip müspet zararın tazminini ya da sözleşmeden dönüp menfi zararını talep etmesi hallerinde bir belirsizlik ortaya çıkabilir.

Gerçekten de önce ifa yükümlüsünün alacaklısının söz konusu hakları ilk olarak kullandığı bir ihtimalde önce ifa yükümlüsü de def'i hakkını ileri sürebilecektir. Bu durumda ifadan kaçınma hakkının anılan seçimlik hakları etkisizleştirip

---

³⁰⁵ Kaniti, s. 156; Buz, Ödemezlik Def'i, s. 103.

³⁰⁶ Kaniti, s. 156; Buz, Ödemezlik Def'i, s. 103.

³⁰⁷ Eren, s. 1023; Çabri, s. 430.

³⁰⁸ Bu hususta bkz. Çukadar, s. 43 vd.

³⁰⁹ Buz, Ödemezlik Def'i, s. 105.

etkisizleştirmeyeceği meselesi ortaya çıkar. Yenilik doğuran hakların kullanıldıkları anda kesin olarak sonuç doğurmaları bir çatışma yaratacaktır. Bu bağdaşmazlık, anılan seçimlik haklara mı def'iye mi üstünlük tanınacağı ile ilgilidir.

Öğretide uzlaştırıcı bir çözüm olarak alacaklının yenilik doğuran seçimlik haklardan birini kullanması durumunda, alacağı tehlikeye düşen tarafın def'iyi derhal ileri sürmesinin gerekli olduğu aksi takdirde hakkını kaybedeceği haklı olarak belirtilmektedir³¹⁰.

2.4.2. Zamanaşımına Etkisi

Zamanaşımı, alacak hakkının belirli bir süre kullanılmaması yüzünden dava edilebilme olanağının ortadan kalkmasıdır³¹¹. Bu tanımdan anlaşılacağı gibi zamanaşımı hakkı sona erdirmemekte; onu eksik borç haline getirmektedir³¹². Bir alacağın zamanaşımına uğraması için zamanaşımına tabi olması ve zamanaşımı süresinin geçmesi gerekir³¹³.

Kural olarak kişisel hak niteliğindeki alacak hakları zamanaşımına tabidir³¹⁴. Borç ilişkisinin kendisi zamanaşımına uğramaz. Münferit alacaklar zamanaşımına uğrar. Genel zamanaşımı süresi ise on yıldır (TBK m. 146). Bu süre alacağın muaccel olmasıyla işlemeye başlar (TBK m. 149/I). Bu temel çerçevesinde ifa güçsüzlüğü sebebiyle ifadan kaçınmanın zamanaşımına etkisi irdelenmelidir.

Alacağı tehlikeye düşen taraf ifadan kaçınma hakkını kullandığında borcun muacceliyeti ortadan kalkmaz³¹⁵. Yalnızca tanınan def'i sebebiyle talep edilebilirliği engellenir. Yukarıda belirttiğimiz gibi ifadan kaçınma hakkı temerrüde engel olacaktır. Ancak zamanaşımı konusunda aynı sonuca varılmamalıdır. Zira zamanaşımının işlemesi alacağı tehlikede olan tarafın borcu bakımından onun lehinedir. Her ne kadar

³¹⁰ Buz, Ödemezlilik Def'i, s. 107.

³¹¹ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 1030; Eren, s. 1307; Kılıçoğlu, s. 883.

³¹² Ayrıntılı bilgi için bkz, Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 1030; Eren, s. 1307 vd; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1900.; Kılıçoğlu, s. 883 vd.; Tercier/Pichonnaz/Develioğlu, s. 480 vd.

³¹³ Oğuzman/Öz, C. I, n. 1914; Eren, s. 1310.

³¹⁴ Erdem, Mehmet, Özel Hukukta Zamanaşımı, İstanbul, 2010, s. 15; Eren, s. 1310.

³¹⁵ Buz, Ödemezlilik Def'i, s. 154 dn. 37'deki yazarlar.

ifanın talep edilmesinde bir engel olsa da bu durum def'inin kullanımını kapsamında doğmuştur. Ayrıca def'iyi ortadan kaldırmak zorunda olan taraf da teminat göstermek suretiyle sonra ifa yükümlüsüdür. Bu sebeplerle işlemeye başlamış zamanaşımı süresinin durmayacağını söyleyebiliriz³¹⁶.

2.4.3. Takasa Etkisi

İki kişi arasında aynı cinsten karşılıklı borçların taraflardan birinin beyanıyla sona erdirilmesi olarak ifade edilen takas, borcu sona erdiren sebeplerden biridir (TBK m. 139). Takas karşılıklı aynı cinsten, muaccel, geçerli, talep edilebilir borçlarda mümkündür Takas, bozucu yenilik doğuran bir haktır. Borçlu takas hakkını tek taraflı, şekle tabi olmayan, varması gereken bir irade beyanıyla kullanır³¹⁷. İfa güçsüzlüğü halinde ifadan kaçınmanın takas hakkının kullanılmasına etkisi üzerinde durulmalıdır.

İfa güçsüzlüğüne düşen tarafa karşı def'i hakkını kullanan önce ifa yükümlüsüne takas ileri sürülemez³¹⁸. Çünkü takas beyanında bulunduğu takdirde hakkını dava yoluyla talep edemeyen acz halindeki taraf def'i ileri sürülen alacağını dava dışında takas yoluyla elde etmiş olurdu. Başka bir deyişle ifadan kaçınma hakkı takas beyanıyla etkisiz hale getirilebilirdi³¹⁹. Öte yandan ifadan kaçınma hakkı ileri sürülmeden önce takas beyanında bulunmuş ise artık ifadan kaçınma hakkı derhal ileri sürülmelidir. Aksi halde takas beyanı yenilik doğurucu etkisini göstererek alacağı sona erdirecektir.

2.5. Hakkın Sona Ermesi

Alacağı tehlikeye düşen tarafın borcunu ifadan kaçınma hakkı, karşı tarafın güvence göstermesi³²⁰ veya borçlanılmış edimin gereği gibi ifasının teklif edilmesi ile sona erer³²¹. Ayrıca ifa güçsüzlüğünün ve alacağın elde edilme tehlikesinin ortadan

---

³¹⁶ Benzer yönde, bkz. Kaniti, s. 154.

³¹⁷ Oğuzman/Öz, C. I s. n. 1841; Nomer, s. 417 vd., Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 1014 vd.; Kılıçoğlu, s. 87; Eren, s. 1300.

³¹⁸ Eren, s. 1304.

³¹⁹ von Tuhr, s. 670; Çukadar, s. 106.

³²⁰ Güvence gösterilmesi hususunda bkz. aşağıda 2.2.

³²¹ Eren, s. 1023; Çabri, s. 430; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 836.

kalkması hallerinde de bu def'i ileri sürülemez³²². Şahsen ifası zorunlu olmayan borçlar açısından üçüncü kişinin ifa teklifi de alacağı tehlikede olan tarafın def'i hakkını sona erdirir³²³.

Daha önce de belirttiğimiz gibi bağımlı bir def'i olan ifadan kaçınma hakkı, ancak karşı sözleşenin alacak hakkı varlığını sürdürüyorsa ileri sürülebilecektir. Karşı edim alacaklısı bir şekilde tatmin edilmiş, borç ibra edilmiş veya yenilenmiş ise def'i ortadan kalkar³²⁴. Önce ifa yükümlüsünün alacağının zamanaşımına uğraması def'inin ileri sürülmesine engel değildir. Zira zamanaşımı borcu sona erdiren bir sebep değildir.

İfa imkânsızlığında durum borçlunun sorumlu kılınıp kılınamayacağına göre değişecektir. Borçluya isnat edilebilecek ifa imkânsızlığı halinde borçlu tazminatla yükümlüdür. Bu olasılıkta alacağı imkânsızlaşan önce ifa yükümlüsü ifadan kaçınma hakkını ileri sürebilecektir. Acz halindeki borçluya isnat edilemeyen ifa imkânsızlığı ise borcu sona erdiren bir sebeptir. Karşılıklı borçlarda imkânsızlaşmayan karşı borç da sona erecektir (TBK m. 136). Dolayısıyla bu olasılıkta def'i hakkından söz edilemeyecektir³²⁵.

İfadan kaçınma hakkının sahibinin feragati ile sona erip ermeyeceği tartışmalıdır. Bağımsız def'ilerden feragat için temel hukuki ilişkiden feragat etmek gerekmez. Ancak bağımlı def'iler açısından tam tersi ifade edilmektedir. Bir bağımlı def'i olduğu için ifadan kaçınma hakkının temelinde bir alacak hakkı yatmaktadır. Diğer bir deyişle bağımlı def'iler açısından temeldeki haktan “feragat” edilmeden def'iden feragat edilemeyeceği ileri sürülmektedir³²⁶. Bu görüş kabul edilecek olsaydı, ifadan kaçınma hakkından feragat eden tarafın alacak hakkını da artık talep edememesi gerekirdi. Ayrıca bu sonuç alacak hakkının def'i dışında sağladığı diğer imkânları engellediği için hakkaniyetle de bağdaşmayacaktır. Dolayısıyla ifadan kaçınma def'inden alacak hakkından bağımsız olarak feragat edilebilmelidir³²⁷.

---

³²² Eren, s. 1023; Çabri, s. 430.

³²³ Çabri, s. 430.

³²⁴ Kaniti, s. 159; Çukadar, s. 75.

³²⁵ Kaniti, s. 159.

³²⁶ Çukadar, s. 120 dn. 88'deki yazarlar. Alacak hakkından tek taraflı feragat mümkün olmadığından buradaki feragati ibra olarak anlamak gerekir.

³²⁷ Çukadar, s. 120.

İfadan kaçınma hakkından alacaktan ayrı olarak feragat edilebileceğini belirleme sonrası, bunun kaç taraflı hukuk hukuki işlem olduğunu saptamak gerekir. Def'i kullanılmadan önce bu haktan tek taraflı olarak vazgeçilebileceği (feragat) konusunda tartışma yoktur³²⁸. Ancak hak kullanıldıktan sonra vazgeçmede durum değişmektedir. Bu olasılıkta sözleşmeye ihtiyaç duyulacağı ve alacak hakkının içeriği değiştiği söylenmektedir³²⁹. Görüş uyarınca alacak hakkının yeniden şekillenmektedir³³⁰.

Kanımızca da def'i ileri sürüldükten sonra oluşan etkilerinin giderilmesi için bir sözleşme gerekmektedir. Bu sözleşme de bir tadil (değişiklik) sözleşmesi niteliğinde olacaktır. Örneğin ifadan kaçınma hakkının ileri sürülmesiyle temerrüt ortadan kalkmışsa, temerrüdün sonuçlarının def'i hiç ileri sürülmemiş gibi geri getirilmesi için bir sözleşmeye ihtiyaç duyulacaktır.

3. SÖZLEŞMEDEN DÖNME

3.1. Genel Olarak

Dönme, sözleşmenin taraflarından birinin, sahip olduğu hakka dayanarak geçerli bir sözleşmeyi tek taraflı bir beyanla ve geçmişe etkili (ex tunc) sona erdirmesidir³³¹. Bozucu yenilik doğuran dönme beyanı, ulaştığı anda sonuç doğurur.

Sözleşmeden dönmenin işlevlerinden biri edim ve karşı edim arasında bulunan ve sözleşmenin karşı tarafından kaynaklanarak bozulan fonksiyonel bağılılığı (sinallagma) ve dengeyi tekrar sağlamasıdır³³². Denge sözleşme kurulmadan önceki duruma geri gelinerek sağlanmaktadır.

---

³²⁸ Kaniti, s. 160; Çukadar, s. 121.

³²⁹ Buz, Yenilik Doğuran Haklar, s. 109.

³³⁰ Çukadar, s. 121.

³³¹ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 964; Buz, Dönme, s. 65.

³³² Serozan, Dönme, s. 41; Buz, Dönme, s. 66.

Bir diğerk önemli işlev alacaklının, borçlu ile yaptığı sözleşmeyle sınırlanmış olan tasarruf özgürlüğünü genişletmesidir. Gerçekten de alacaklı, yaptığı sözleşmeye güvenmekte ve karşı tarafın borcunu ifa edeceğine inanmaktadır. Alacaklı, ifa beklentisi içinde olduğundan üçüncü kişiyle bu yönde bir sözleşme yapmaz. İşte alacaklı sözleşmeden dönerek ekonomik olarak yeni sözleşme yapma fırsatını yeniden yakalamaktadır³³³.

Dönmenin bu işlevlerinin hizmet ettiği temel amaç, sözleşme öncesi duruma tekrar gelebilmektir. Dönmenin ifa edilmeyen borçları sona erdirmesi ve ifa edilen edimler için iade yükümlülüğü doğurması bu amaca hizmet etmektedir³³⁴.

Dönme, ani edimli sözleşmeler esas alınarak tanınmış bir haktır. Edimlerden biri sürekli nitelik arz eden sözleşmelerde ifaya başlanmış ise artık dönme değil fesih gündeme gelecektir. Aksi halde sürekli borç ilişkisinin geriye etkili olarak sona ermesi gerekecektir. Oysa ifa edilen sürekli edimin aynen iadesi mümkün değildir. Örneğin, kira sözleşmesinde kiracının kiralananı kullanımının, hizmet akdinde çalışmanın aynen iadesi mümkün değildir. O halde fesih sürekli bir sözleşme ilişkisinin ileriye etkili sona erdirilmesi olarak tanımlanabilecektir³³⁵. Tanımdan da anlaşılacağı üzere dönme ve fesih arasındaki temel fark, ilkinin hukuki ilişkiyi geçmişe etkili ortadan kaldırarak sanki hiç var olmamış bir hale getirmeyi amaçlaması iken ikincisinin kullanıldığı andan önceki duruma dokunmayarak hukuki ilişkiyi ileriye doğru ortadan kaldırmayı hedeflemesidir³³⁶.

Belirtmek gerekir ki dönme veya fesih hakları kanundan veya sözleşmeden doğabilecektir. Madde 98 hükmü de alacağı tehlikeye düşmüş tarafa bir kanuni dönme hakkı tanımaktadır. Hüküm sürekli borç ilişkilerinde de uygulanmalı ve fesih olarak

---

³³³ Buz, Dönme, s. 67.

³³⁴ Buz, Dönme, s. 78; Serozan, Dönme, s. 42; Öz, Turgut, Borçlu Temerrüdünde Sözleşmeden Dönmenin Bu Sözleşme Gereğince Kazanılmış Aynı Haklara Etkisi ve Klasik Dönme Kuramı İle Yeni Dönme Kuramının Kısa Bir Karşılaştırmalı Eleştirisi, Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, 1996, S. 16, s. 131-132.

³³⁵ Serozan, Dönme, s. 115. Eren, s. 1285; Kılıçoğlu, s. 753.

³³⁶ Buz, Dönme, s. 82; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 638. İstisnaen sürekli edimli sözleşmelerde de dönme gündeme gelebilir, (bkz, Oğuzman/Öz, C. I, n. 1717.)

anlaşılmalıdır³³⁷. Aşağıda dönme hakkının kullanılabilmesinin şartını, kullanılma biçimi ve sonuçlarını inceleyeceğiz.

3.2. Önşart Olarak Güvence Talebi

Sözleşenin ifa güçsüzlüğü sebebiyle, alacak hakkı tehlikeye düşmüş olan taraf, ifadan kaçınabileceği gibi bu geçici çözümü nihai bir sonuca ulaştırıp sözleşmeden dönebilir (TBK m. 98/II). Ancak bu hakkın kullanılması için ifa güçsüzlüğüne düşen tarafa uygun bir süre verilip, bu süre zarfında yeterli güvencenin gösterilmemiş olması gerekmektedir. Başka bir deyişle güvence talebi, sözleşmeden dönebilmenin önşartı niteliğini kazanmaktadır.

Alacağı tehlikeye düşen taraf, borçluya, güvence göstermesi için uygun bir süre vermelidir. Ancak borçlunun davranışlarından süre verilse bile güvence gösterilmeyeceği anlaşılıyorsa alacaklı süre vermeden sözleşmeden dönebilir (TBK m. 124 kıyasen)³³⁸. Uygun sürenin belirlenmesinde, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde borçlu temerrüdü halinde alacaklının borçluya tanıdığı süreye ilişkin hükmün uygulanacağı kabul edilmektedir (TBK m. 123)³³⁹. Uygun süreyle kastedilen ifa güçsüzlüğüne düşen tarafa dürüstlük kuralı çerçevesinde güvence göstermesine imkân verecek süredir³⁴⁰. Önce ifa yükümlüsü süreyi kendisi tanıyabileceği gibi sürenin belirlenmesini hakimden de isteyebilir. Uygun olmayan süre, alacağı tehlikeye düşmüş tarafa sözleşmeden dönme hakkı vermeyecektir. Ancak acz içindeki taraf, sürenin yetersizliğine mümkün olan ilk zamanda itiraz etmez ise önce ifa yükümlüsünün dönme hakkı doğacaktır. Fakat önce ifa yükümlüsü sürenin kısıtlığını biliyor ya da bilmesi gerekiyorsa dönme hakkı doğmayacaktır³⁴¹. Süre uygun değilse yeni bir süre verilmelidir.

³³⁷ Oğuzman/Öz, C. I, n. 1130; Çabri, s. 433.

³³⁸ Çabri, s. 433.

³³⁹ Eren, s. 1023; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 836; Çabri, s. 432; Oğuzman/Öz, C. I, n. 1124.

³⁴⁰ Oğuzman/Öz, C. I, n. 1659; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 947; Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, s. 495.

³⁴¹ Kıyasen, Oğuzman/Öz, C. I, n. 1651.

Güvence (teminat) ilişkisi doğuran sözleşmeler, en geniş anlamıyla bir kimsenin başkasının karşı karşıya bulunduğu tehlikeyi kendi üzerine almasını amaçlar³⁴². İfa güçsüzlüğü halinde de alacağa ulaşamama riskine karşı güvence getirilmektedir. Hüküm bakımından güvence türünün bir önemi bulunmamaktadır³⁴³. Güvence taşınır rehni, alacak rehni, pay senedi rehni, taşınmaz rehni, ticari işletme rehni gibi aynı güvence şeklinde olabilir³⁴⁴. Bunun yanı sıra kefalet, garanti, banka teminat mektubu, borca katılma, sigorta gibi şahsi güvence türleri de gösterilebilir³⁴⁵.

Her güvence kendi hükümlerine tabi olacaktır. Bu durum konumuzun dışındadır. Önemli olan güvencenin tüm alacağı kapsamasıdır. Dolayısıyla asıl alacağın yanı sıra faiz gibi feriler de karşılanmalıdır. Kefalet ve borca katılma gibi şahsi teminatlar bakımından ise kefilin, borca katılanın mali durumunun alacağı ödeyecek seviyede olması gerekir. Gösterilen güvencenin yeterliliği konusunda taraflar arasındaki uyuşmazlığı hakim karara bağlayacaktır.

Bu noktada, gösterildiğinde yeterli olan güvencenin daha sonra yetersiz kalması halinde dönme hakkının bundan nasıl etkileneceği üzerinde durulmalıdır. Örneğin borcu muaccel olmamış önce ifa yükümlüsü taraf, karşı tarafın ifa güçsüzlüğüne düşmesi üzerine mali gücü yeterli bir kefilin kefaletini kabul etmişse artık dönme hakkını kullanamaz. Ancak güvence gösterme sonrası, önce ifa yükümlüsü borcunu ifa etmeden kefilin mali gücünün sürekli bir sebeple bozulması, örneğin iflas etmesi halinde, güvencenin hala yeterli bir güvence olarak kabul edilip edilemeyeceği sorunu ortaya çıkar. Kanımızca güvence yeterlilik vasfını karşı alacak ifa edilinceye kadar korumalıdır³⁴⁶. Aynı veya şahsi güvencenin sonradan yetersizliği halinde, yetersizliğin ortaya çıktığı andan itibaren dürüstlük kuralı gereği karşı tarafa tekrar uygun bir süre vererek yeni bir güvence talep edilmelidir. Makul süre içinde yeni bir güvence talep edilmediği takdirde artık dönme hakkından feragat edildiği sonucuna varılmalıdır.

---

³⁴² Tandoğan, Borçlar Özel, s. 684; Yavuz/Acar/Özen, Özel hükümler, s. 1395.

³⁴³ Eren, s. 1023; Çabri, s. 432.

³⁴⁴ Aynı güvenceler hakkında bkz. Acar, Faruk, Rehin Hukuku Dersleri, İstanbul, 2017, s. 58 vd.

³⁴⁵ Şahsi güvenceler hakkında bkz. Özen, Burak, Kefalet Sözleşmesi, İstanbul, 2016, s. 7 vd.

³⁴⁶ Fakat önce ifa yükümlüsü borcunu ifa ettikten sonra karşı taraf ifa güçsüzlüğüne düşmüş olsa bile kabul ettiğimiz görüş çerçevesinde edimini geri alamayacaktır. Bu sebeple en azından önce ifa yükümlüsünün ifa tarihine kadar güvencenin yeterliliğini koruması pratik önem taşır.

Def'i ve dönme hakkı önce ifa yükümlülüğünde olan tarafı korumayı amaçladığından güvenceden daha ileri bir koruma varsa sözleşmeden evleviyette dönülemeyecektir. Örneğin borçlunun veya üçüncü kişinin borcu ifa etmesi veya ifayı teklif etmesi olasılığında da alacağın tehlikede olması durumu ortadan kalkacağından sözleşmeden dönmek mümkün olmayacaktır³⁴⁷.

Son olarak ifa güçsüzlüğüne düşen tarafın güvence göstermek yerine kendi borcunun vadesi gelinceye kadar karşı edimin ifasının geciktirilmesini isteyebileceği savunulmaktadır. Başka bir deyişle önce ifa yükümlüsünün ifa tarihinin karşı sözleşenin vade tarihine kadar uzatılmasının mümkün olabileceği belirtilmektedir. Meğer ki alacaklının bu ana kadar borcu ifa etmede dürüstlük kuralına göre kayda değer bir menfaati olsun³⁴⁸.

3.3. Hakkın Kullanılması

Acz içindeki taraf tayin edilen uygun süre içinde güvence göstermezse alacağı tehlikede olan tarafın sözleşmeden dönme hakkı doğar. Daha önce bozucu yenilik doğuran bir hak olduğunu ifade ettiğimiz dönme hakkı, içinde yer aldığı bu hakların özelliklerini bünyesinde barındırır³⁴⁹. Belirttiğimiz gibi dönme hakkı tek taraflı varması gereken bir irade beyanı ile kullanılır. Buna göre dönme hakkı bir defa kullanmayla hukuki sonuçlarını doğuracaktır. Ayrıca dönme hakkı kullanıldığında geri alınamayacaktır. Yine dönme iradesi şarta bağlı olarak ortaya konulamayacaktır³⁵⁰.

Sözleşmeden dönme hakkı, alacak hakkına dolayısıyla alacaklı sıfatına değil taraf sıfatına bağlıdır. Dönme hakkı bu bağımlılık özelliği gereği ancak külli haleflerine geçer, cüzi haleflere geçmez. Bu sebeple alacak devralınsa veya borç üstlenilse dahi dönme hakkı devralana geçmeyecektir. Ancak sözleşmenin devri ile dönme hakkının aktarılması mümkündür.

³⁴⁷ Oğuzman/Öz, C. I, n. 1129; Çabri, s. 432.

³⁴⁸ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 836 dn. 27.

³⁴⁹ Serozan, Dönme, s. 451.

³⁵⁰ Yenilik doğuran haklar hakkında bkz. Dural/Sarı, Medeni Hukuk, s. 179-188; Oğuzman/Barlas, n. 556-569; Buz, Yenilik Doğuran Haklar, s. 55 vd.

Sözleşmeye taraf olmadan müteselsil borçlu sıfatıyla ilişkiye dahil olan kimse de dönme hakkına sahip olmaz. Müteselsil borçlu sözleşmeye katılma yoluyla borç ilişkisine dahil olduğu takdirde bu hakka sahip olur³⁵¹. Çünkü dönme yetkisi ancak sözleşmenin tarafları arasında kullanılabilir. Üçüncü kişi lehine sözleşmeler bakımından da aynı sonuca varmak gerekir. Dolayısıyla yararına sözleşme yapılan, sözleşmeye taraf olmayan, üçüncü kişinin sözleşmeden dönmesi mümkün değildir³⁵².

Müteselsil alacaklılık ilişkisi içinde bulunan kişilerin dönme hakkını kullanabilmeleri için alacaklıların hepsinin rızası gerekir. Dönme hakkının bölünmezliğinin yanı sıra müteselsil alacaklılık ilişkisinde de değişiklik yaratacak bu durum ancak tüm alacaklıların iradesiyle olabilir³⁵³.

Dönme hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olmadığı için temsil mümkündür. Ancak yetkisiz temsilcinin dönme hakkını kullanmasına sonradan onay verilemez. Çünkü askıda olma yenilik doğuran hakkın niteliğiyle bağdaşmayacaktır³⁵⁴.

Yöneltildiği kişiye vardığı anda ağır sonuçlar doğurması sebebiyle dönme beyanı açık ve anlaşılır olmalıdır. İşlemin denetlenebilmesi için beyan, dönmenin gerekçesini de içermelidir. Dönme beyanı, muhatabı nezdinde herhangi bir tereddüde yer bırakmayacak derecede açık ise veya dönme muhatabı tarafından biliniyor veya bilinmesi gerekiyorsa gerekçesi belirtilmeyen dönme beyanı da geçerli olur. Dahası bu durumda dönme iradesi örtülü olarak da ortaya konabilir³⁵⁵.

Dönme beyanın varlığının ve içeriğinin belirlenmesinde güven teorisi esas alınır. Dolayısıyla acz içindeki tarafın önce ifa yükümlüsünün beyanına dürüstlük kuralına göre verdiği veya vermesi gereken anlam esas alınacaktır. Ancak acz içindeki taraf önce ifa yükümlüsünün gerçek iradesini anlamışsa güven teorisine başvurulmayacaktır³⁵⁶.

---

³⁵¹ Serozan, Dönme, s. 452.

³⁵² Buz, Dönme, s. 288-289; Serozan, Dönme, s. 453.

³⁵³ Çabri, s. 434.

³⁵⁴ Serozan, Dönme, s. 453.

³⁵⁵ Buz, Dönme, s. 297; Serozan, Dönme, s. 463.

³⁵⁶ Buz, Dönme, s. 298.

Dönme beyanı kural olarak geri alınamaz. Ancak karşı taraf beyanın varlığını öğrendiği ana kadar geri alınması mümkündür (TBK m. 10). Karşı taraf dönmeyi öğrenmişse dönme beyanı hiçbir şekilde geri alınamaz³⁵⁷.

3.4. Dönmenin Hükümleri

Sözleşmeden dönmenin genel sonucu, tarafların ifa ettikleri edimleri iade etme zorunluluğu yaratmasıdır. İade talebinin hukuki dayanağı tartışmalıdır. Bu konudaki en eski görüş olan klasik dönme görüşüne göre, dönme bozucu yenilik doğuran bir haktır. Sözleşme, dönme ile geçmişe etkili olarak ortadan kalkar. Sözleşmeden önceki duruma geri dönülür. İfa edilmiş edimler sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre geri istenir (TBK m. 77 vd.)³⁵⁸.

Yasal borç teorisine göre, sözleşmeden dönme üzerine borç ilişkisi ortadan kalkar, ancak baştan itibaren hükümsüzleşmez. Dolayısıyla yerine getirilmiş edimler de sebepten yoksun kalmamış olur. Bu durumda edimlerin iadesi doğrudan TBK m. 125/III'den yani yasadan kaynaklanmaktadır³⁵⁹.

Yeni dönme teorisi olarak adlandırılan görüşe göre ise dönme borç ilişkisini geriye etkili olarak ortadan kaldırmaz. Sözleşme bir tasfiye ilişkisine dönüşür. Karşılıklı borçlar da ters döner. Böylece dönme değiştirici yenilik doğuran hak halini alır. Yerine getirilmiş edimler TBK m. 112 vd. hükümleri çerçevesinde bu kez iade borcunun konusu olur³⁶⁰.

Aynı etkili dönme teorisine göre dönme hakkının kullanılması ile sözleşme geçmişe etkili olarak ortadan kalkmaktadır. Bu teori klasik dönme teorisinden farklı olarak sözleşmeden dönmeye aynı etki tanımaktadır. Dönme beyanının karşı tarafa varması ile hem ifa edilmiş hem ifa edilmemiş edimler bakımından hukuki sebep

---

³⁵⁷ Serozan, Dönme, s. 463.

³⁵⁸ Oğuzman, Öz, C. I, n. 1699.

³⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuzman/Öz, C. I, n. 1695.

³⁶⁰ Eren, s. 1146; bkz. Oğuzman/Öz, C. I, n. 1697.

geçmişe etkili olarak ortadan kalkar. Daha önce yerine getirilen edimlerin iadesi ilk planda istihkak davası ile istenebilecektir³⁶¹.

Bizce dönme hakkının kullanılmasıyla sözleşme geriye etkili olarak sona erer. İfa edilen edimler sebepsiz zenginleşme hükümlerince istenmelidir. Bu sebeple klasik dönme görüşüne katılmaktayız.

Dönmenin sonuçları hakkındaki bu görüşler, alacağı tehlikeye düşen taraf borcunun bir kısmını ifa etmiş olup, kalan kısmı için güvence verilmemişse önem arz eder. Böyle bir ihtimalde kısmi dönme gündeme gelir. Öncelikle belirtmek gerekir ki ifa güçsüzlüğüne düşen tarafın edimi bölünemez ise kısmen dönmeden söz edilemeyecek, sözleşmeden tamamen dönülebilecektir. Kısmi dönme bölünebilir edimlerde mümkündür. Kısmi dönmede borcun ifa edilen kısmı ve karşı edimin buna tekabül eden kısmı geçerliliğini korur. Dönme ancak güvencesiz kalan ifa edilmemiş kısım için geçerlidir³⁶². Sözleşme kalan kısım olmadan yapılmayacak idiyse geçmişe etkili olarak bütünüyle hükümsüz olur. İfa edilen kısım sebepsiz zenginleşme hükümlerince istenebilir³⁶³. Örneğin, bir oturma grubunun tek koltuğu teslim edilmişse satıcı alıcının ifa güçsüzlüğü üzerine sözleşmeden tümüyle dönebilecektir.

Önce ifa yükümlüsünün borcunu hiç ifa etmediği durumda ise dönmeye ilişkin teorilerden hangisinin kabul edildiği önemli değildir. Zira dönmeye ilişkin teoriler yerine getirilen edimlerin iade sürecini esas almaktadır. İadenin olmadığı bir ihtimalde hangi teorinin tercih edileceğinin bir önemi yoktur.

Son olarak uygun süre içinde teminat gösterilmemesi nedeniyle sözleşmeden dönülürse bu borç ilişkisi çerçevesinde verilen kıymetli evrakın akıbeti değerlendirilmelidir. Emre ve hamile yazılı senetler sebepten soyut olduğu için temel borç ilişkisinin geçersizliği kıymetli evrakı geçersiz kılmaz³⁶⁴.

---

³⁶¹ Buz, Dönme, s. 121-122.

³⁶² Çabri, s. 435.

³⁶³ Kısmi temerrütte kıyasen, von Tuhr, s. 678.

³⁶⁴ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul, 2012 s. 29; Öztan, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, 21. Bası, Ankara, 2017, s. 70; Bozer, Ali/Göle, Celal, Kıymetli Evrak Hukuku, 6. Bası, Ankara, 2017; Pulaşlı, Kıymetli Evrak, s. 42.

Soyutluk ilkesi özelliğini kıymetli evrakın iyiniyetli üçüncü kişiye devri halinde de gösterir. Bu durumda ifa güçsüzlüğü sebebiyle sözleşmeden dönme ile doğan def'i iyiniyetli üçüncü kişiye karşı ileri sürülemez (TTK m. 825). Ancak önce ifa yükümlüsü, ödediği bedel için ifa güçsüzlüğüne düşmüş olan tarafa rücu edebilir. Dolayısıyla ancak emre ve hamile yazılı senedi iktisap eden hamil kötü niyetli ise önce ifa yükümlüsü ifadan kaçınabilecektir. Nama yazılı senetlerde ise kişisel def'ilerin ileri sürülmesi soyutluk engeli ile karşılaşmaz³⁶⁵. Böylece önce ifa yükümlüsü karşı tarafın ifa güçsüzlüğü sebebiyle sözleşmeden dönmüşse verdiği kıymetli evrakı iktisap eden üçüncü kişilere ifadan kaçınabilecektir³⁶⁶.

---

365 Nama yazılı senetler ancak ispat kolaylığı sağlayabilirler. Maddi olarak bir soyutluk ilişkisi doğurmazlar, bkz. Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, s. 29.

366 Çabri, s 436.

SONUÇ

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde ifa güçsüzlüğünü düzenleyen TBK m. 98, fonksiyonel sinallagmanın bir görünümüdür. Hükmün uygulanması için sadece ifa güçsüzlüğüne düşülmüş olması yetmez, başka bazı şartların varlığı da aranır. Bunlar tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme bulunması, alacağı tehlikeye düşen tarafın önce ifa ile yükümlü olması, ifa güçsüzlüğünün devamlı nitelikte olması, ifa güçsüzlüğünün sözleşmenin kurulmasından sonra meydana gelmesi, ifa güçsüzlüğünün alacağı tehlikeye düşürmesi, alacağı tehlikeye düşen tarafın borcunu ifa etmemiş olmasıdır.

Madde 98'in uygulanabilmesinin ilk koşulu, tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmenin varlığıdır. Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliğinin temel belirleyicisi sinallagma ilişkisidir. Sinallagma ilişkisini açıklayan, katıldığımız sebep-amaç görüşü uyarınca, karşılıklı edimler birbirinin hukuki sebebini oluşturur. Edimlerin denk olması sinallagmanın bir unsuru değildir.

Hüküm ilk planda önce ifa yükümlüsünü korumak için getirilmiştir. Borçların aynı anda ifasının gerektiği durumlarda m. 98 hükmünün uygulanabilmesine engel yoksa da çoğu zaman öncelikle ödemelik def'ine (m. 97) başvurulacaktır.

İfada güçsüzlüğe düşme, borçlunun, ifa zamanı gelmiş borçlarının ifası için gerekli ekonomik araçlardan yoksunluğunu ifade etmektedir. İfa güçsüzlüğü hallerinde sınırlı sayı prensibi geçerli değildir. İflastaki gibi açıkça ifa güçsüzlüğü oluşturduğu belirtilen hallerin yanı sıra, kambiyo senetlerinin protesto edilmesi gibi ifa güçsüzlüğü yarattığı belirtilmeyen birçok durum hükmün uygulama alanına girecektir.

Borçlunun ifa güçsüzlüğünde alacaklının m. 98'deki hukuki imkânlardan yararlanabilmesi için ifa güçsüzlüğü sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıkmalıdır. Sözleşme kurulmadan önceki ifa güçsüzlüğü hallerinde ise ancak temel yanılması ya da aldatma hükümlerine başvurulabilecektir.

Alacağı tehlikeye düşen tarafın m. 98'deki hukuki imkânlardan yararlanabilmesi, alacağını tamamen veya kısmen ifa etmemiş olmasına bağlıdır. Zira ifa ettiği kısmı geçerlidir. Hükme göre geri istenemez.

Alacağı tehlikeye düşen tarafın ifadan kaçınma hakkı bir def'dir. Etkisini doğurabilmesi için hakkın ileri sürülmesi gerekir. Hakkın yargılama aşamasında ileri sürülmesi yargılama usulüne ve kısıtlarına tabidir.

İfadan kaçınma hakkının temerrüdü ortadan kaldırıcı etkisi def'inin doğduğu ana kadardır. Hakkın ileri sürülmesi zamanaşımını durdurmaz. İfadan kaçınma hakkına karşı takas def'i ileri sürülemez.

İfadan kaçınma hakkı, karşı tarafın ifa güçsüzlüğü sebebiyle alacak hakkı tehlikeye düşen taraf açısından geçici bir çözümdür. Nihai sonuca ulaşmak isteyen hak sahibi sözleşmeden de dönebilir. Dönme hakkının kullanılması açısından güvence talebi önşarttır.

KAYNAKÇA

- Acar, Faruk, Kira Hukuku Şerhi (TBK m. 299-332), 4. Baskı, İstanbul, 2017.
- Acar, Faruk, Rehin Hukuku Dersleri, İstanbul, 2017 (Acar, Rehin).
- Akıncı, Şahin, 818 Sayılı BK ve 6098 Sayılı TBK ile Mukayeseli Roma Borçlar Hukuku, 8. Baskı, Konya, 2018.
- Albayrak, Süleyman, Çocuğun Serbest Malları, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 2, 2018, s. 443-471.
- Altay, Sümer, Modern İflas Hukuku Açısından Konkordato ve Yeniden Yapılanma Hukuku, C. 2, İstanbul, 2005.
- Altunkaya, Mehmet, Edimin Başlangıçtaki İmkansızlığı, Ankara, 2005.
- Antalya, Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt III, İstanbul, 2017.
- Antalya, O. Gökhan/Topuz, Murat, Medeni Hukuk, İstanbul, 2016(Antalya, Medeni).
- Arkan Serim, Azra, Yayımlı Sözleşmesinin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri, İstanbul, 2017.
- Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema, İcra ve İflas Hukuku, 2. Baskı, Ankara, 2016.
- Arslanlı, Halil, Şirket Mukaveleleri ile Cemiyetler ve İki Tarafa Borç Yükleyen Akitler Arasındaki Ayrılıklar ve Bunları Tefrika Yarayan Ölçüler, İHFM, C. XI, S. 3-4, 1945. S. 128-144.
- Arzova, Sabri Burak/Yavaş, Murat/Küçük, Küçük, Hukuki ve Mali Yönden İflasın Ertelenmesi ve Borca Batıklık Bilançosu, Ankara, 2014
- Atalay, Borca Batıklık ve İflasın Ertelenmesi, İzmir, 2007.
- Ayan, Mehmet, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 7. Baskı, Ankara, 2016.
- Ayan, Serkan, İnşaat Sözleşmesinde Yüklenicinin Temerrüdü, Ankara, 2008,
- Aydoğdu, Murat/ Kahveci, Nalan, Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 3. Baskı, Ankara, 2017.
- Barlas, Nami, Adi Ortaklık Temeline Dayalı Sözleşme İlişkileri, İstanbul, 2016
- Başoğlu, Başak, Öncelenmiş Borca Aykırılığın Sonuçları, İÜHFM, C. LXVI, S. 2, s. 287-310.
- Baysal, Başak, Sözleşmenin Uyarlanması TBK m. 138 Aşırı İfa güçlüğü, 2. Baskı, İstanbul, 2017.
- Becker, Herman: İsviçre Medeni Kanunu Şerhi, VI. Cilt, Borçlar Kanunu, Fasikül III, İsviçre BK. 64/103- Türk BK. 63/102, (Çev. Osman Tolun), Ankara, 1969.
- Belen, Herdem, 6098 Sayılı Borçlar Kanunu Genel Hükümler (Kısa Şerh), İstanbul, 2014.

Belen, Herdem, Barter Sistemi: Hukuki Yapısı ve İşleyişi, İstanbul, 2007 (Belen, Barter).

Belen, Herdem, Medeni Hukukun Bazı Temel Kavramları, İstanbul Barosu Dergisi, C. 88, S. 2014/I, s. 89-113 (Belen, Temel Kavramlar)

Berkin, Necmeddin M, “İflas İdaresi ve İflas İdare Memurlarının Vazifeleri” İÜHFM, C. XXII, 1957, S. 1-4, s. 150-166.

Bilgin Yüce, Melek, İfa Zamanı (m. 90-96), İstanbul Şerhi Türk Borçlar Kanunu, Genel Hükümler, C.I, İstanbul, 2018.

Bozer, Ali/ Göle, Celal, Kıymetli Evrak Hukuku, 6. Bası, Ankara, 2017

Buz, Vedat, Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme, Ankara, 1998 (Buz, Dönme).

Buz, Vedat, Eser sözleşmesinde Müteahhidin Eseri Tamamlama Borcunun İmkânsızlaşması, AÜSBFD, C. 49, S. 1-2, 1994, s. 23-40.

Buz, Vedat, Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar, Ankara, 2005 (Buz, Yenilik Doğuran Haklar)

Buz, Vedat, Ödemezlik Definin Borçlu Temerrüdüne Etkisi, BATİDER, C. 29, S. 4, 2013, s. 83-111 (Buz, Ödemezlik Def'i).

Çabri, Sezer, Karşılıklı Borç Yükleyen Sözleşmelerde İfa Güçsüzlüğü ve Buna Bağlı Sonuçlar, Prof. Dr. Mustafa Dural'a Armağan, 2013, s. 414-440.

Çukadar, Neslihan, Borç İlişkilerinde Def'i Hakkı ve İtirazlar, Ankara, 2014.

Doğan, Vahit, Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif, Ankara, 2003.

Dural, Mustafa, Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık (BK m. 117), İstanbul, 1976.

Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan, Türk Özel Hukuku, Cilt III, Kişiler Hukuku, 2017.

Engin Günay, Gözde, Türk Hukukunda Akreditif, İstanbul, 2014.

Erdem, Mehmet, Özel Hukukta Zamanaşımı, İstanbul, 2010.

Erdoğan, İhsan, Ardiye Sözleşmesi, Konya, 1990.

Erdoğan, Belgin, Roma Borçlar Hukuku Dersleri, İstanbul, 2012.

Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 4. Baskı, Ankara, 2017 (Özel Hükümler).

Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 21. Baskı, Ankara, 2017.

Erman, Hasan, İstisna Sözleşmesinde Beklenilmeyen Haller (BK. 365/2), İstanbul, 1979.

Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, Cilt II, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul, 1977.

Funk, Fritz, Borçlar Kanunu Şerhi, I, Umumi Hükümler, (Çev. Hıfzı Veldet/Cemal Hakkı Selek), İstanbul, 1938.

Golecki, Mariusz Jerzy, Synallagma And Freedom Of Contract - The Concept Of Reciprocity And Fairness In Contracts From The Historical And Law And Economics Perspective, German Working and Economics Papers in Law, Paper 18, 2003.

Grassinger Elçin, Gülçin, BK. m. 82 ile BK. m. 310 Hükümlerinin Karşılaştırılması, Tahir Çağa'nın Anısına Armağan, İstanbul, 2000, s. 221-232.

Gümüş, Mustafa Alper, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. 1,3. Bası İstanbul, 2012.

Gürsoy, Kemal Tahir, Hususi Hukukta Clausula Rebus Sic Stantibus (Emprevizyon Nazariyesi), Ankara, 1950.

Hatemi, Hüseyin/ Gökyayla, Emre, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 3. Bası, İstanbul, 2015.

Havutçu, Ayşe, Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Temerrüt Ve Müsbet Zararın Tazmini, İzmir, 1995.

İnceoğlu, M. Murat, "İfanın Hukuki Niteliği ve Borçlunun Edime Uygun Eyleminin İfa Teşkil Edip Etmeyeceği Sorunu", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 54, S. 4, 2005.

İpek, Eyüp, Edime Uygun İfa Kuralı ve Bu Kuralın İhlaline Bağlanan Hukuki Sonuçlar, İstanbul, 2016.

Kaniti, Solomon, Akdın İfa Edilmediği Def'i, İstanbul, 1962.

Kılıç Öztürk, Gizem, Borçlar Hukukunda Borçlunun Temerrüdü, Ankara, 2016

Kılıçoğlu, Ahmet: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 19. Bası, Ankara, 2015.

Kocayusufpaşaoğlu, Necip, Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı, Borçlar Hukuku-Genel Bölüm-Birinci Cilt, Borçlar Hukukuna Giriş-Hukuki İşlem-Sözleşme, 6. Tıpkı Bası, İstanbul, 2014.

Kuru, Baki, İstinaf Sistemine göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku, İstanbul, 2016 (Usul).

Kuru, İcra ve İflas Hukuku El Kitabı, 2. Baskı, 2013.

Schranner, Marius, Zürcher Kommentar Band/Nr. V/1e, Die Erfüllung der Obligationen, Art. 68-96 OR Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht, Kommentar zur 1. und 2. Abteilung (Art. 1-529 OR), 3. Auflage, Zurich, 2000, Art. 83.

Mollamahmutoğlu, Hamdi/Astarlı, Muhittin/Baysal, Ulaş, İş Hukuku Ders Kitabı, Cilt 1, Bireysel İş Hukuku, Ankara, 2017.

Muşul, Timuçin, İcra ve İflas Hukuku, 6. Baskı, 2013.

MüKoBGB/Emmerich, 7. Aufl. 2016, BGB § 321.

Nomer, Halûk N., Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş, Genişletilmiş 15. Bası, İstanbul, 2017.

- Oğuzman M. Kemal/Barlas, Medeni Hukuk, 24. Bası, İstanbul, 2018.
- Oğuzman, Kemal/ Öz, Turgut: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, Cilt 1, Gözden Geçirilmiş 15. Bası, İstanbul, 2017.
- Oğuzman, Kemal/Seliçi, Özer/Oktay-Özdemir, Saibe, Kişiler Hukuku, 2016.
- Oser, Hugo/ Schönerberger, Wilhelm, Borçlar Hukuku, (çev. Seçkin, Recai), İkinci Kısım, Madde. 41-109 (TBK m. 41-108), Ankara, 1950.
- Önen, Turgut, Karşılıklı Borç Doğuran Sözleşmelerde Borçlunun Temerrüdüyle İlgili Genel Mahiyetteki Hükümler, Ankara, 1975.
- Özbilen, Arif Barış, Tüketim Ödücü Sözleşmesinde Ödünç Alanın Ödeme Güçsüzlüğü ve Bu Güçsüzlüğün Yarattığı Hukukî Sonuçlar, TAAD, S. 27, 2016. s. 125-154.
- Özen, Burak, Kefalet Sözleşmesi, İstanbul, 2016.
- Özmumcu, Seda, İflasın Açılmasının Borçlar Hukuku Sözleşmeleri Üzerine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994.
- Öztan, Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, 21. Bası, Ankara, 2017.
- Öztek, Selçuk, İcra ve İflas Hukukunda Borç Ödemeden Aciz Vesikası (İİK m. 143, 251), İstanbul, 1994.
- Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet, Medeni Usul Hukuku, 12.Bası, Ankara, 2011.
- Pekcanitez, Hakan/ Atalay,Oğuz/ Sungurtekin Özkan, Meral/Özekes, Muhammet, İcra ve İflas Hukuku, 3. Bası, Ankara, 2016.
- Poroy, Reha/Yasaman, Hamdi, Ticari İşletme Hukuku, 14. Bası, İstanbul, 2012.
- Postacıoğlu, İlhan E., Konkordato, İstanbul, 1965.
- Pulaşlı, Hasan, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 2. Baskı, Ankara, 2012.
- Rado, Türkan, Roma Hukuku Dersleri (Borçlar Hukuku), İstanbul, 1980.
- Reisoğlu, Safa, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Akreditif, 2. Bası, Ankara, 2009.
- Reisoğlu, Safa, Türk Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 24. Bası, İstanbul, 2013
- Rüzgaresen, Cumhuriyet, İflas Sebepleri, Ankara, 2011.
- Sayhan, İsmet, Sermaye Şirketleri ve Kooperatiflerde Borca Batıklık Sebebiyle İflas ve İflasın Erteleme, Ankara, 2016.
- Saymen, Ferit H., Borçlar Hukuku Dersleri, Cilt I, Umumi Hükümler, İstanbul, 1950.
- Serozan, Rona, Medeni Hukuk, 7. Bası, 2017.
- Serozan, Rona, Kocayusufpaşaoğlu/ Hatemi/Serozan / Arpacı Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 3, İfa-İfa Engelleri-Haksız Zenginleşme, 7. Baskı, İstanbul, 2016 (Serozan, İfa Engelleri).

Serozan, Rona, Sözleşmeden Dönme, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, İstanbul, 2007 (Serozan, Dönme).

Sevi, Ali Murat, Anonim Ortaklıkta Sermayenin Oluşturulması ve Pay Sahiplerine İade Edilmesi Yasağı, Ankara, 2013.

Süzek, Sarper, İş Hukuku, 12. Baskı, İstanbul, 2016.

Şener, Oruç Hami, Adi Ortaklık, Ankara, 2008,

Şener, Oruç Hami, Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku, İzmir, 2012.

Tahiroğlu, Bülent, Roma Borçlar Hukuku, İstanbul, 2010.

Tandoğan, Haluk, Borçlar Hukuku Özel Borç ilişkileri, C. 1-2, İstanbul, 2008 (Özel Borç İlişkileri).

Tandoğan, Haluk, Türk Mesuliyet Hukuku, 1. Basıdan Tıpkı Bası, İstanbul, 2010.

Tekinay, Selahattin Sulhi/ Akman, Sermet/ Burcuoğlu, Haluk/ Altop, Atilla: Tekinay Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 7. Baskı, İstanbul 1993.

Tercan, Erdal, İflasın Sözleşmelere Etkisi, Ankara, 1996.

Tercier, Pierre/ Pichonnaz, Pascal/ Develioğlu, H. Murat: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, İstanbul, 2016.

Tunçomağ, Kenan, Türk Borçlar Hukuku, Cilt I, Genel Hükümler, Üzerinde Çalışılmış ve Geliştirilmiş Altıncı Bası, İstanbul, 1976.

Türk, Ahmet, Anonim Ortaklıkta Sermaye Kaybı ve Borca Batıklığın Hukuki Sonuçları, Ankara, 1999.

Umur, Ziya, Roma Hukuku Lügatı, İstanbul, 1983.

Ural Çınar, Nihal, Türk Borçlar Kanununda Düzenlenen Kira Sözleşmelerinde Kira Bedelinin Ödenmesi ve Hukuki Sonuçları, İstanbul, 2014.

Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet Helvacı/Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan, Kıymetli Evrak Hukuku, Güncellenmiş 7. Bası, İstanbul, 2013.

Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan/Nomer Ertan, Füsün, Ticari İşletme Hukuku, 15. Bası, İstanbul, 2015.

Ünan, Samim, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap, Sigorta Hukuku Cilt I Birinci Kısım, Genel Hükümler (Madde 1401-1452), İstanbul, 2016.

Üstündağ, Saim, İflas Hukuku, İstanbul, 1986.

Velidedeoğlu, H. Veldet/Kaynar, Reşat, Türk Borçlar Kanuna göre Borçlar Hukuku Umumi Hükümler, 2. Baskı, İstanbul, 1957.

von Tuhr, Andreas, Borçlar Hukukunun Umumi Kısımı, Cilt 1-2, (Çev. Cevat Edege), Ankara, 1983.

Yalman, Macit/Taylan, Erbay, Âdi Ortaklık, Ankara, 1976.

Yangın Dulay, Dilek, Ücret Ödenmemesi Sebebiyle İşçinin İş Görmekten Kaçınma Hakkı, TAAD, S. 10, 2012, s. 205-236.

Yavuz, Cevdet/Acar, Faruk/ Özen, Burak, Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Yenilenmiş 10. Bası, 2014.

Yıldırım, Kamil/Deren-Yıldırım, Nevhis, İcra ve İflas Hukuku, 7. Baskı, İstanbul, 2016.

Zevkliler, Aydın/Gökyayla, K. Emre, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 16. Bası, Ankara, 2016.

